र्दण॥ अथारंभेनिर्विघ्नेनग्रंथपरिसमाप्त्यादयेर्त्रिशाचारपरंपराप्राप्तानिमतदेवतानमस्काराशीर्वचनवस्तुनिर्देशादिमंगलाचरणामाचरणीयं तत्रविशिष्टवस्तुनिर्देशलक्षणामंगलाचरणाग्रंथकृदाचरति नियायेत्यादिनाश्लोकेन नमस्कारादिनाहिनिर्विघ्नेनग्रंथपरिसमाप्त्यादिक्रियातत्सर्वमपि पुण्यश्लोकत्वेननलस्यलक्षणाविशिष्टवस्तुनिर्देशादपिसेत्स्यतीत्याशयवान् सनलस्तेजसाशशिरागादिति पद्मुनलसरतसद स्मार्जुनप्रभृतीनामरणामपिसकलासिलाषपूरणाकारणाकिंपुनः कीर्त्तनमित्यर्थः अन्येचसनलो मदसांशशिरोनेननलस्यसूर्यउल्लासमयुक्तम् तेनचेष्टदेवताकीर्त्तनमपिकृतामएतेनसएवतेजस्वाःसवन्नान्यप्रतिध्वन्यात यस्यमहीपालनश्लोकस्यसंबंधिनःकथाश्चरितगोष्टीःप्रबंधान्वाआदरमाकर्णसुधियोयागादिवक्ष्यमाणसाध्यंसुतरांपेयंपीयूषमपियद्यानादियंतेयथाअनायासमाधायाममृतरूपायांनलकथा यामादृतानतथासुधायामितिव्यतिरेकः कथामितियुक्तः यानः नलकथाश्रवणात्पूर्वंसुधायायथादरआसीत्रथानांत रमितिवा अपिशोचित्येतुरुक्षादिमधुरद्रव्यांतरपरित्यागेनसुधायांसबीदरणायेत्रमित्यपिशब्दार्थः अनेनकथा याःसरसत्वंव्यज्यातेनचेंद्रादिपरित्यागेननलेनिहम्यानुरागस्योचितीसूच्यते यत्कथाःसादरमाकर्णयुक्ष्मस्त याद्रियंतत्थासुधामपिनेतिकिंस्विद्वाख्यातंतन्निषधेत्यानलेवकथायामादरस्योक्त्वादाद्रियंतइत्यस्यवेय र्थ्यापातादुर्योजत्वाच्चोपेक्ष्यम् अपिसुधांधसोपिसुधांनाद्रियंतइतिवा वृथादिनाक्षितिरक्षिणोदवाः यत्कथामाकर्ण्यश्रवणेनमोल्लासदंधामतेजः पातिरक्षतिश्रोत्रनक्षमाश्रयोयश्चंद्रः तस्मिंश्चंद्रे विषयेतथाकथावत्पूर्ववद्यानादियंतचंद्रकलामपिपिबंतिदेवाइतिवाक्षितियालनन्नीत्याश्रन्येपरिज्ञानाशेराजानःइतिवायदीयाः प्रजापालनवीर्योदार्यादिकथाः सादरमाकर्ण्यसुष्ठुदधतातिसुधाअस्तरंचकतकेनवाद्यद्वीतासपिराजानोनाद्रियंत यातादिज्ञाः क्षितिरेवतेषांसंयद्यपितथापितत्कथाश्रवणानंतरंतस्मिन्नप्यादरोनास्तीतिकेचिद्व्याचक्षते तत्रौरवाद्रुपेक्ष्यं क्षणामंडलक्षरणाद्वारेणाक्षितिरक्षिणाः शेषस्यक्षितिरक्षित्वंसहवासिन्नत्वेषूपचर्योच्यतेशेषप्रभृतयोक्षितिर २

क्षिणोनागाः सुधासुजगसोजनमित्यसिधानान्निजसोजनमप्यतमपिनाद्रियंतयतोविज्ञासारतम्यस्यज्ञातारइतिवाअनेनकीर्त्तेर्लोकत्रयव्यापित्वंव्यज्यतेयस्यकथांनिपायस्थितस्यपुरुषस्याक्षोद्विनीतकःसोमायत्नेनयास्येवंविधस्यकरुनेःक्षितिर्विनाश्रोत्रवतिकर्कोटस्यवेत्यंष्टयुमित्यादिवचनप्रामाण्यात्तथायस्यकथांनिपायबुधाःसुधामपिनाद्रियंतेतथाराजुःसमुच्चयइतिवाव्याख्येयंअक्षिणोयस्यक्षितिः स्वमित्यर्थीत्र अनेनाक्षविद्यासद्भावःसूच्यतएवंविधस्यापिन्नृपतित्वमित्याश्चर्यंचअर्थवत्राद्यस्येतिहिःसंबध्यतेइतिवातद्वाराजुः पूर्ववत्समुच्चयार्थइतिवाव्याख्येयंयतएवंविधेनएवंश्वेतातपत्रमिवाचरितंकृतंवालोकत्रयव्यापनंसमर्थंयशोमंडलंयस्यतएवंविधःश्वेतातपत्रीकृताकीर्त्तिर्यस्मिन्नेवंविधंराजुंयस्येतिव्याख्यानंकीर्त्तेरत्यल्पात्रिभुवनेतेकेप्युल्लासविधीप्यमानःउल्लासयुक्तंबध्यमानंनद्योत्यतेपरमकाष्ठापन्नंशृंगारोयत्राद्यौनत्रिद्रादिद्विपितिसख्यात अत्रकेचिदुक्तंरसानांस्वपदवर्त्तिनइतिवदितिअन्येत्वेषाद्योतस्याकुष्टत्वंवर्णयंतिसंध्योयाष्टिपदत्वेनवाक्षितिरक्षिणाःसूर्यस्यकथांनिपायबुधाःसुधामपिद्रियंतेनवाश्वेतातपत्रीकृतंकीर्त्तियुक्तंस्तुतियुक्तंविस्मारयुक्तंवामहसांराशिरित्यनेनसूर्यत्वमस्येवोक्त्वामहसातेजसाह्वलतीतिमहोज्ज्वलःयद्वाजगत्पूज्यत्वान्महत्पूजयोह्वलद्रतिसूर्यएवेमहान्विशालःउज्ज्वलःप्रकाशइतिकेचित्अत्रसूपकश्लेषोपमाव्यतिरेकसंसृष्टिरनुप्रासश्चकीर्त्तिःप्रसादयशोविस्तारेकर्दमेपिचेतिविश्वः महउत्सवतेजसोः शृंगारःशुचिरुज्ज्वलइत्यमरः शारदाद्विसुराबुधाइतिहारस्वामीनियायेतियाडेपिरूपं एतच्चसादराकर्णनपरत्वात्पदमंपद्यमपिनदृष्टअक्षिणाइतिकल्पितवैस्थितास्यध्याहृतक्रियायेत्तयासमानकर्तृत्वात्यपिसमर्थनायक्षितिरक्षीत्यत्रताच्छील्येणिनिःकर्त्तेतिक्षितिपूजीत्यादिनाकर्मण्यण् उत्तरसत्रगतमतिङ्ग्रहणंगतिरादिनापिसंबध्यतइत्याद्रियंतइतिद्यकुपरेएवमन्यत्रापिवेदितव्यंतइतिबुधाः इगुप

क्षत्रकः सुधेतिसुष्ठुधीयानङ्गतिकर्म्मणीत्रातस्त्रोऽसर्गङ्गतिश्रद्धः सुधामपीतिपक्षे विवक्षातः कारकाणिमवंतीतिन्यायेन त्राक्रि
मात्रसम्बन्धस्य विश्वस्यानेककर्म्मणः सर्वदात्रावाङ्कचिक्रिं चिद्विवक्षतेऽतिलोजश्चनाच्चाधिकरणाङ्गविवक्षायासप्तमी सित
ङ्गत्रितेत्यत्राचारक्विबंतात्रक्रोतीतिणपंताच्चनिष्टानलस्यस्तोकेघ्रसिघतरङ्गेनापरोक्षत्वोपचारादसीदित्यत्रलिङ्गावः ए
वंसर्वत्रज्ञेयं मदनंमदस्तेनेतिपक्षेचोरादिकान्मदयतेर्घञ्अदंतङ्गाङ्घत्वावः ह्रीलज्जत्यत्रङ्गलतीतिविहितस्याणास्यपा द्धि
कङ्गात्यचाद्यङ्गअस्मिन्सर्गेऽङ्गममुमितियावद्वाक्यङ्गरासेरिति सनलोस्तूर्जायायास्येवविधेस्तत्रअर्घीत्सर्व
वाक्यानासावधारणाङ्गाङ्गास्वरविशेषाद्वानान्यदत्फक्रूसवति यद्वाकथाशृंगारादिर्निर्वासिरासेः षड्रसस्सुधातिरस्करणा
त्रालासुधायाः षड्रसत्वंआस्वाद्यत्वासिद्धावारभ्यातंमधुर रासेवद्वासुधारासेरिति चन्निष्टेयस्यकथारासेः करणात्
तेः सुधायाअवधिरष्टासुधामितियावत्त्रामारयतिक्षि पतीत्येवंत्रालेतिवा क्वचित्सुधावधारणातिपावत्त्रापिस
एवार्थः यद्वायस्यकथारासेर्दङ्गसिः सुधायाअवधिः एतत्परममतंनास्तीत्यर्थः एतनेंद्रादिपरित्यागेननत्ने
सिम्यानुरागास्योचितीस्यात्तरासेरूपलक्षिता कादत्रा त्रोसनंधावतातिसुधावात्रोसनसंचारिणाबुद्धिर्यस्येति
वा मंत्रत्राक्रियुक्तङ्गमनेनद्योत्यते पुनः कादकरणासर्वदा संग्रामवान्अनेनोक्तादत्राक्रियुक्तङ्गंस्यनेसूजानिरित्यने
नचघस्तुत्राक्रियुक्तङ्गं गुणोः कृतात्रोर्यादिसिः संधिविग्रहादिर्निर्वाच्यरूपः वर्षानादैत्यमनेनद्योत्यात यस्यकथासूप
कारविद्यामाधुर्य्यादिसिरासेः सुधातिरस्करणात्रालासगुणोघुसयकारेषुमध्येऽद्भुतरूपोनलोसुजानिरितिकेचिद्व्याच
क्षते तदवाचकत्वाङ्गपेक्षं सुवर्णोदंडेकसितातपत्रेकृतेतद्वदाचरितेवादेदीप्यमानेघ्रताएवंक्रियत्रोमंडलेयेनयस्यवेव
विधः आर्थं यथासंख्यंएकाद्वीसावलक्षणोपिसामर्थ्यलक्षणायाविग्रहवाक्यगतानामेवपदानांक्रमसंबंधस्योचित्या
त्रआवलिमंडलत्राष्टोसाम्यार्थंप्रयुक्तो एकत्राष्टेनान्यत्रवृत्तेदः क्रियते यद्वासुवर्णोदंडोयस्मतादृत्रांचतनदेकसितातप
त्रंचतत्कृतंतद्वदाचरितंवा देदीप्यमानंघ्रताएवंक्रियुक्तंकीर्तिमंडलंयस्ययेनवोतादृत्रः यद्वात्रासनोद्विजादिवर्णानांदंडः २

त्रासनंयथासंसवंकरोदानंवायत्रतार्थेकसितातपत्रंयस्मिंस्तादृत्रांकृतंतथाङ्गलोत्रोघ्रतापावलिकात्रीयस्मिन्यद्वाङ्गलत्यनापावत्ति
युक्ताकार्त्तिर्यस्मिन्त्रेवन्नरेंद्रंयस्येतिव्याख्येयं त्राक्रियादर्वित्रिष्टस्यैवार्थस्यघ्रतिपादनात्रास्यश्लोकस्यचुंबकत्वाच्चकाकार्थी अने
नश्लोकेनतमेवार्थं सोयस्करमाद एकस्मिन्नेवघ्रमेयेऽनेनकविनापद्यत्रातंविरचितएवत्रातोद्धारमिदंकाव्यमितिपथेतिकेचित्र
त्रातापस्यदंडत्वरूपणात्रकोचःघनोयतमानोचिनीकार्त्तेर्व्यापकत्वंघ्रतापस्यव्यापकत्वमंतरेणानुपपद्यमानंतत्क्रमयातितिद्वीसो
म्यमत्रेणाचदंडत्वरूपणात्परिदृश्यमाणायात्रव्यतिरेकोरूपकंउपमावायद्यासरस्यंचत्रवधीरणात्यवधारयतेरायतस्यतान्त्रेणिनिः
पातंतरेउतास्यामेवङ्कलत्रद्यणाङ्कर्त्तरिल्युट् एवमेवंजातीयेन्यत्र धावेः पचाद्यचूसुधावधीरणातिपक्षेदूलोपश्रतिदार्घः रणानिनित्यसो
गश्चनिः स्रजानिरितिज्ञायायानिदुःनलस्यातिप्रसिद्धेनसन्निदि तत्रादद्यतनत्रविवक्षायांलङ्लिटोरघ्राप्तेरस्तरित्यत्रलुङ्एवमे
वंजातीयेन्यत्रापिज्ञेयं सुवर्णदंडत्यादिदृंघात्रकरोतानिणिचि निष्टाआचारक्विबंताद्वाङ्वलदित्कत्यविशेषणं अन्यथाकी
र्त्तिमंडलत्राष्टस्यपूर्वनिपातात् यद्वाघ्रतापस्यकार्त्तिंघ्रतिदेतु त्रादस्यर्हितत्रात्पूर्वनिपातः २ कविःस्तोमोङ्गत्यंघरिदरन्
कथायामाहात्म्यवर्णनेननायकस्यकाव्यविषयात्रोचि तोद त्रीयति पवित्रमिति सेतिसंबंधद्योतिलस्यात योयसंब
द्धिनाकथात्रकालोयुगेसूर्यमाणात्रनुवंसामस्येननिर्दीघक रोतिसासदोषांमहाचमपिशृंगारादिरासेः स्नालनयेत्रोङ्ग
लाकरणेनेवकथंनघवित्रयिष्यतिअपितुघवित्रीकरिष्यत्येवजगदघेदंयास्ववाचः घवित्रीकरणेतरंगतोदत्रीयतिस्वसेविनमिवेति
काघेकघ्रवणामेवेत्यर्घः विन्यंष्टयुद्धेदयमर्द्धुनंच त्राङ्गंतलेयस्तनंनलंच रामत्रयंयः स्मरतिघ्रातेतस्यार्घ्यलात्रोविजयश्च
हस्ते घ्रत्यादिनास्मरणा स्येव कक्रोडकस्यनागस्य दमयंत्यानलस्यच ङ्गत्पर्णास्यराजर्षेः कार्त्तनंकलिनात्रानमित्यादिना को
र्त्तनस्यापिसकलदोषनिवारकस्योक्तवादित्यर्घः महाच सदोषातावन्नसवतियद्यपिसदोषानवेत्रथापिघवित्रीकरिष्यात
यास्मरतायविज्ञयतिसास्मरणापूर्वकीर्त्तिताकथंनेतिसावः वस्तुमात्रघवित्रीकरणेचघवृत्तया वागपिघवित्रीकर्त्तव्या यद्वा
यद्वयत्रवर्णासवतिनत्रदोषमपितेननिर्मलीक्रियात अन्यदपिमलिनमुदकत्रालनेननिर्मलीक्रियात अपित्रोष्टमधिर

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

मित्यस्यानंतरंदृष्टव्यः यद्वाश्रुतेप्रयोजनासावात्रागोरवान्न आविलामपितन्नतस्त्राविलानसवत्येवयद्यथाविलासवेत्तया
तियद्यप्यर्घसंबंधाद्भवंपरिहारस्यष्टत्वाद्याश्रुतएववायोज्यः यद्वापवित्रीकरणाआविलत्वमेकंप्रयोजकं अपिस्वसेविना
मेवअपिरन्यत्रेत्यर्थे मनन्यत्वन्नेदे नयस्त्वसेविन्नंतदप्यन्यत्प्रयोजकमित्यर्थः तत्काघत्यपिपाठः सत्रुसाधीयान् पूर्वस्मिन्नपिवा
पाठेयाचासोकयाचयक्रयाप्रकृतन्नान्नलास्पेवेतिवाउस्रेक्षार्थापत्तिरनुधासश्चपवित्र पुवः संज्ञायामितिकर्त्रर्थिनः प्रकृतेउ
पवित्रमित्कपमाचारात्सदोषसनिर्दोषत्वकरणेश्रेयोलक्षणास्यफलस्यकर्दृगामित्रविवक्षयाकघास्मरणादिकुर्वद्भिरेवश्रेयोलक्ष
णाफललोसेनसदाकयास्मरणादिकरणान्नदास्मर्यमाणाद्यादिरूपः कघयाअविन्नदोवाकयागतंफलत्व मितिविवक्षयाआ
त नुतप्रतितरुसमर्घनीयः एवंजातीयेन्यत्रापिज्ञेयं ॥ नंतस्यगुणाकुतत्वं ज्ञानेतिज्ञानतेश्रुशादर्णोमश्चचे
तियुचुज्ञानयेदतीनेननित्यसमासोविस्तृत्यत्नोयश्चे तिसमासविन्नत्नलोयोएवमेवंजातीयेन्यत्रापिज्ञेयं ॥
त्र नंतस्यगुणाकुतत्वमेवव्यनक्ति अधीतिइति अ यंस्वयंचचुर्दृशासुविद्यास्वक्षरग्रहणार्थज्ञानानुष्ठाना
ध्यापनज्ञानेरूपाधिसिर्वित्रघणेः प्रकारेश्चतस्रोदशा :ऊर्वन्नचचुर्दृशात्वंकृतःकृतवान्नजाने स्वतएवचचुर्द
शात्वेसंभवत्कपाधिसिश्चचुर्दृशाघ्राणयनेननत्करणामनुचितमि त्यर्घः पिष्टपेषणाचुल्यत्वादप्यनुचितंस्वयंचचुर्दृशासुविद्यासुप्रत्ये
कमेतत्प्रकारकरणेषट्पंचाशात्तिर्न्नाम्मितिचचुर्दृशात्रेपोपि अधीत्यादिप्रकारेश्चतस्रोदशाः ऊर्वश्चचुर्दृशात्वमयंकृतवानिति
नवेद्मापिस्वयंकृतोपिचुनस्वतः सिद्धंविद्यासुयच्चचुर्दृशात्वंतन्नास्त्येवत्कृत्वासंख्यात्वेनस्वयंघटमानस्यापिचचुर्दृशात्वप्रसंगेप्रतिवा
सर्वमप्येतन्नलेनोच्यतेस्वयंचचुर्दृशासुविद्यास्वयंचचुर्दृशात्वंकृतः कृतवानितिनवेद्मापिचुविद्योव अधीत्यादिसिरूपाधिसिश्चतस्रो
दशाःघ्राणयनचचुर्दृशासंख्यावत्वं यद्यपिस्वतः सिद्धंतथापिचक्षुरवस्त्वंतेनयच्चचुर्दृशात्वंतदसिद्धमित्कपाधिसिश्चचुर्दृशाघ्राणयनेनचक्षुरव वत्र×
स्त्वंकरणानानुचितं नापिपिष्टपेषणानापिषट्पंचाशात्त्वंघ्राणसंख्याच्चचुर्दृशात्वाचेयप्रतिज्ञावप्रतिवाचचुर्दृशासुविद्यास्वधीत्यादिसिरूपायि. त्र
चतस्रोदशाःऊर्वश्चचुर्दृशात्वंस्वयंघ्राणसनादिवंकघंकृतवान्नजानेऽपिचुजाने एनदेवतस्यश्रोसनादेवत्वंयदधीत्यादिप्रकारयुक्तत्व

नामेतिकेचित् यद्यपिचक्षुरिंद्रियस्याध्यापनेप्रतिस्वतंत्रत्वंनसंभवतितथापिधनादिदानेनप्रयोजकत्वंसंगच्छत उपाध्यायेनाध्यापनंकार
यत्ययमतोविद्यास्वतंत्रकृतंचचुरवस्त्वंघटतेइत्यर्घः एतेनचचुर्दृशापिविद्यास्तस्यसमायांतीतिव्युत्पत्त स्नेघवक्रोक्रियमकानुप्रासाः अंगा
निवेदाश्चत्वारो मीमांसान्यायविस्तरः धर्मशास्त्रंपुराणंच विद्याह्येताश्चतुर्दशेति मनुः उपाधिर्धर्मचिंतायां केतावपिविरोघणेप्रतिविंघः
बोधनाष्टस्योक्तरेणासदसमासेकृत्वापूर्वेणासमासः कार्यन्यथातस्यपूर्वनिपातपातान्नअधीतस्यदृष्टत्वाद्वापूर्वनिपातः लडितिव
र्त्तमानेपुनर्नंकृष्णादत्रघ्रमासमानाधिकरणेपिप्र ता तद्योगेचनलोकेतिषष्ठीनिषेधान्नदृशाप्रतिहितीया एवंसर्वत्रज्ञेयं उपाधिसि
रितिकर्मणाधिकरणेचेतिकर्मणिकिः चचुर्दृशान्नमित्यत्रलिंगसामान्यविवक्षायांङ्यत्वं स्त्रीलिंगविवक्षायामपित्वतलोगुणावचनस्ये
तिपुंवद्भावः नत्रचगुणाग्रहणेनजातिसंग्रहोनिवृत्तिः क्रियतेनच शुक्लादिगुणाविशेषप्रतिपत्तिः तथाच व्रजतिद्विसफलत्वं सा
मुमोचरतिर्भुवत्रात्मतामित्यादयःप्रयोगाउपपद्यंत ध उ पदेशानामंतर्भावमाश्रित्यविद्योत्तरसंबंधवर्णाविन्नमाद्यामुष्ये
ति अमुष्यरसनाग्रनर्त्तकीविद्यामुख्यत्वाद्देदलक्षणोव नवद्दयद्वीपदृष्टघृतजयस्त्रियोजिगीषयाष्टादशप्रकारत्वप्रा
पयद्यपिस्वतएवाष्टादशत्वंविद्यायाविद्यातथाप्येतदप्यस्ता याच्च ननासिप्रायेणोतिसावः अमुष्यरसनाग्रनर्त्तकीतिसं
बंधेनाष्टादशप्रकारापिविद्यास्येवस्फुरद्रुपासमायातिनान्य स्येतिव्युत्पत्तिजिह्वाग्रेनर्त्तकीवनर्त्तकीस्फुरद्रुपेत्यर्घः अंगानांवे
दार्थप्रकाशकात्वान्नक्षेघत्वादप्रक्षानांव्याकरणादीनांचचुर्दृशानांसंख्यानेनविस्तृतत्वंप्रापितात्रयीव यद्वात्रित्वसंख्या अंगैःष
ड्भिर्गुणानेनविस्तारंनीताष्टादशतांप्राप्नोतिषड्भिर्गुणानमेवविस्तारः त्रित्वसंख्यापिरसनेत्यत्राक्षरत्रयाग्रवर्त्तिनीतिकेचित् तदुर्योज्यत्वा
दुपेक्ष्यं नर्त्तकीरूपाणोनवस्तुतएकस्याअपिविद्यायाउपाधितोभिन्नत्वंघटतं नर्त्तकीह्येकापित्रिरोदस्तादिभिःषड्भिरंगैर्गुणानेनघ
त्यंगोपांगैर्वीवाबाह्यादिभिःषड्भिःस्वत्यंगैर्ऋग्वेदादिभिःषड्भिरुपांगैर्विस्तारंनीताष्टादशधासंपद्यतेतथाविद्यापात्यर्घः त्रयोवेदात्रया
त्रयाविद्याष्टादशतांप्राप्नुवंत्रयुद्धारभ्यतस्तस्यांगत्वात्तेनसदपचदशांगानीत्यष्टादशांगानीत्यष्टादशत्वंयुज्यते अन्यत्पूर्ववदि
तिवात्रयात्कद्वारूपस्यार्घवर्णोप्युपलक्षणंअंगैः षड्भिःषड्भिर्व्याकरणादिभिर्गुणैरघ्रक्षानेःपुराणान्यायमीमांसाधर्मशास्त्रा

युर्वेदधनुर्वेदगांधर्वविदार्थशास्त्रलक्षणोरक्षानिर्विस्मरंनीतेतिवा अस्यविद्याकीर्तिरष्टादशद्वीपेजयादष्टादशतांप्राप स्वत्यद्वादसना
ग्यनर्त्तकी अंगानामवयवानांगुणेनत्रोर्यासौंदर्यादिनाविस्मरंनीता यथाग्नित्रया प्रयाजादिनांगेनगुणेनदध्यादिनाचविस्मरंनी
यात तथेतिविस्मारणमात्रएवसादृश्यप्राप्तमितिकेचित् स्वाडुरसोत्यादनघकारकथनद्वारास्तोकस्यजिह्वाग्रेनर्त्तयतीतिरस
नाग्यनर्त्तकीजिह्वाग्रेस्फुरत्वाद्वारसनाग्यनर्त्तकीसूपकारविद्याअंगानामवयवस्तानांषण्णांरसानां न्यूनाधिकसमत्वरूपेणागु
णेनाष्टादशतांप्राप मधुरद्रव्येमधुरद्रव्यांतरस्यन्यूनःघत्तेपक्तिर्नेऽधिकःआम्लेसमइत्यनेनघकारेणासर्वरसानात्रिविधेष्टाद
शत्वंसंभवति यद्वावेदत्रयीत्रित्वसंख्यावेतिवा वेदत्रय्यासहोपमावा दुग्धदध्यादीनांगुणेनतद्वत्रोनविस्मृताष्टादशतांप्राप्तेतिवा
अंगेतिश्रोत्रसंबोधनं गुणेनसूपकारेणासीमेनवाविस्मरंनीता दुग्धादिद्रव्यकारेणाष्टादशतांप्राप्तेतिवा तद्यथाच सूपशास्त्रेदु
गंधदधिनवनीतघोलघनेतक्रमस्तुयुगं मधुरविकृतिविष्व विदलान्नंचेतिविज्ञेयं कंदोमूलंशाखापुष्पंपत्रंफलंदे
तिअष्टादशकंमांसंसप्तारण्यकानिगिरिसुतयेति कणिशा सत्रव्रीह्यादि शंगाशत्वं मुद्गादि घटकलवंचणकादिरिति
त्रिविधंधान्यंस्थलचरखेचरजलजंतेदात्रिविधं मांसं षड्मासः कंदमू लनालपत्रपुष्पफलमयषड्विधंशाकमित्येवंधान्यादिगुणेन
विस्मृतंनीतेतिकेचित् द्यूतावेशेन बकुलाषणावशाज्जिह्वाग्रनर्त्त कीनलविद्याग्रहविद्यांगानांहिंकादानांगुणेनतद्वत्रोनविस्मरं॥
नीतासत्यष्टादशतांप्राप चत्वारिंशद्यूतेहिंकहिंकचतुष्कंपंचाकेमिलितेसतिदशत्रासवतिनयाचोडायकचतुष्टयमिलनाअष्टाद
शत्रासवतित्यद्यविद्यास्थानेनवार्णपतइतिकेचित् नवानांद्वयमष्टादशयेद्वीपास्तेषांसिन्नायाजयजनीतानलस्यश्रीयस्तासांजेत्रमे
त्रयतिलुप्तोपमेक्षा नलेनाष्टादशद्वीपाजितास्तेनतस्यतावत्यःस्त्रियोजाताः श्रीसरस्वत्योश्चस्वतोविरोधस्ततस्तासामष्टादश
त्वेनसरस्वत्यष्टादशतांप्राप्तेत्यर्थः इंद्रद्विपेस्थिताःकेचित्प्राचेवचकरोरूके तामपरेगताः केचिद्वीपंचान्येगत्वास्मिन्नागद्वी
पंतद्वासोम्यगांधर्वंवासुणांतथेत्यादिलिंगपुराणोक्तस्थाश्चायांचजनस्तंकासिंहलकादीनीतिश्रीनागवतोक्तानीत्याद्वीपानामष्टा
दशत्वेद्वितीयव्याख्याने जिगीषयेवेतिशब्दोयोजनीयः यस्मान्नयत्रमात्रमत्रसूपशास्त्रंप्रणीतंष्टादशविद्या विदष्टादशद्वीपजिह्वा ४

यमितिनावः रूपकश्लेषोपमोत्प्रेक्षासंसृष्टिः त्रयोवेदास्त्रयीस्मृतेतिकात्यः गुणोत्रधानेरूपादोमोर्व्यांसूदेवृकोदरइत्यादिविश्वः पूर्वं
ऋग्वेदाविद्याअन्यास्वतस्त्रआयुर्वेदोधनुर्वेदोगांधर्वश्चेतितेक्रमात्र अर्थशास्त्रंपरंतस्मा- विद्याश्चाष्टादशस्मृताइतिवायवीयस
हिता नर्त्तकीत्यत्र ग्राह्यइतिनिषेधाद्धीरः पूत्रयीत्यस्यत्रिवृत्संख्येतिपक्षे विस्तरइवविस्मरस्तमित्यत्रचारः जिगीषेत्यत्रात्यया
दित्रत्ययः ४ उक्तिर्विशेषेणात्रास्त्रमार्गागामित्वंव्यनक्ति दिगात्रेति सनलोनिजत्रिनेत्रावतरत्वबोधिकास्यात्रिनयनावतरत्वस्यज्ञा
पिकाकामघस्मरावरोधिनीस्वेच्छाचारप्राबल्यस्यनिवारिकात्रास्त्रलक्षणाद्वयाधिकांचतुरंगोवरस्यापपर्थस्यग्रहणादक्षावयवदितत्वा
दृतीयांदृग्रादक्षात्रिनेत्रस्यासावतरइतिस्तायदृष्टिधारणाज्ञानायतेअवतरोनामोत्यत्रिः त्रिनेत्रस्यावतरः त्रिनेत्रावतर निजमात्मीयनि
त्यर्थोरित्यत्रिधानात्रिजःस्वसंबंधीनित्यः सदृशोवात्रिनेत्रावतरोय स्येतिबहुव्रीहिःकार्यस्यस्यासावस्तत्त्रिनेत्रसंबंधिनाउत्पन्ने
र्नलसंबंधिनंनलसदृजत्वंवानग्नलस्यत्रिनेत्रत्वमंतरेणानुप पद्यमानंसन्नलस्यत्रिनेत्रत्वंगमयति ततश्चत्रत्ययोयुज्य
तअवतरतीत्यवतरः त्रिनेत्रस्यावतरः त्रिनेत्रोश्वासावतर श्चेतिवानिजश्चासौत्रिनेत्रावतरश्चतस्यस्यासावस्तत्त्रमिति
वाअयमात्मायः अयमीश्वरएवतद्विशेषणायोगिन्यात्मदमा धारणाचिह्नधारणाद्वनलोकपालोत्रासंस्तस्तेस्योधिक
द्यात्तद्धिकधारणासावा त्रश्राधिक्यमेवदर्शयति दिगात्रेतादृ छंत्रोनलोत्रोनविस्तृतिर्यस्यनलविस्तृतेर्नलोदिगात्रेतादृदेषुवर्त्ती
तेऽत्यर्थः एतदपिकुतः यतोत्रयमेवसर्वांसादिग्रात्रासिता नत्वेकिंकस्यापत्वदिग्रात्रैसिताइत्यर्थः स्वेच्छाचारस्यनिवारकत्वेनद्व
याधिकत्वंसमर्थितंत्रास्त्रविरोधिकिमपिनाचरतातिनात्यर्थैश्वरोप्येवंविधः दिगात्रेतादृमंत्रादविस्तृतिर्यस्ययद्यद्विस्तृतिमत्त्वमित्या
त्यादिवचनात्र्यविलोकस्येश्वरस्यचास्मिन्त्रात्रसर्वांसांदिग्रात्रासिता त्रिलोकस्यस्वामित्रात्र आदिरोनीत्यादिरोधर्मीधर्मयोरुपदेष्टारोमन्वाद
यस्तेषामप्युपदेष्टेतिवा एवंसतःसोपिमदनोद्वत्यस्यसंडिकांवृतायांदृग्रांधारयतिदिक्कालवृंदमध्येत्रानेकदिग्विभागेनिश्चर्यंयस्यसति
रेकःस्वच्छतेवृतीश्वरपक्षेयद्यास्यानंतजोरवासावाऽपेक्ष्यंदिक्कालसमूहमात्रस्योविशिष्टजन्मयस्यानएवसर्वांसांदिग्रात्रासितातेषा
वेकदिक्कतित्वंअयंतुसर्वेषामप्यंत्रातितेस्योधिकत्वात्सर्वदिक्कतिः दिगात्रादृग्रानांविस्तृतिरैश्वर्यमितिरूपकंवा दिगात्रावृंदा

त्रा श्वासो विस्रिष्टैश्वर्यश्चेतिवा विस्रिष्टैश्वर्यत्वमेव द्योतयति दिव्रामात्रिते ति आदित्रीतात्यादित्रोराजानस्तेषामपि नियामकइति
यन्नलपक्षेव्याख्यातिस्तगुः अग्निर्वायुर्यमाक्षीणामिंद्रस्यवरुणस्यच चंद्रविश्वेत्रायोस्त्रेवमात्रानिर्दृत्यत्रा श्वताः यस्मादेषासुरेंद्राणा
मात्रास्तिर्निर्मितोनृपः तस्मादस्मिन्वत्येषु सर्वस्तुनानितज्ज्ञसेतिचोदादरतितत्रनलस्यलोकपालांत्रोत्रुवतातेस्त्रिनेत्रावतरास्त्रेवतद्वि
द्धारणास्त्रेवचावर्त्तनायत्रादसमंजस्य तितडपेक्ष्यलोकपालान्त्रोत्रुवकथनंत्रिनेत्रावतरत्वसत्वार्थमित्यर्थंगीकारोगोरवात्सावः नल
स्यलोकपालांत्रोत्रुवंश्चोत्तरत्रापिवक्ष्यतेसत्सदृष्टावपिलोकपालइति तस्मान्नलस्यलोकपालान्त्रोत्रुवन्नकर्तृकंमंत्रिनेत्रराष्ट्रेन
नवलोकपालमध्यवर्त्तीत्रानव्यतिरिक्तः सर्वेश्वरोविधीयतेतदवतरत्वएवव्रतिपादितेनलस्यापिश्रधिकमेवगोरवंव्रतिपादितंसवती
तिश्लोकतात्पर्यार्थः अत्रव्यतिरेकश्लेषरूपकसंसृष्टिः त्रात्रा णीदृत्रामितिलिंगसंख्यासेदेपिविसक्तिरारकेव यउक्तं लिंग
संख्याविसेदपि रूपमानोपमेयता विसक्तिःपुनरारकेव चोपमानोपमेययोरिति अत्रचरूपकमुपमासेदएवनल
पक्षेदिगात्रेत्यादोव्यधिकरणोपिब्रुवृद्धिः समामाविशे षणोबहुव्रीहाविति ज्ञापकत्वात्दंगीकरणीयः ईदृशिते
तिरुचू द पादेरितिअमुनानलेनसत्यासेयदमत्रामेस्तयो ज्ञानयत्रदानतत्त्राणोर्वाचत्रर्सिश्वरणोर्द्वमेनिश्चलीकृतेस
तिकेजनास्तपोनत्रापुरपित्रसर्वेपिधर्मपराबस्तुवुः कृतयुगेध र्मस्यचत्रध्यात्रेनस्तः स्थिरत्वेपोकनचरणोनाधर्मस्यापिविद्य
मानत्रात्स्थिरत्रात्रोकायामनेनाधर्मस्यसुतरांकृत्राकरणद्वारास्थिरत्वकरणाच्चिप्रत्ययोपपत्तिः कृतोवसितमेतदित्याह यस्मा
द्धर्मविरुद्धोऽधर्मोपिएकश्चरणोयस्यामेवंविधयास्थित्यापकचरणास्यकनिष्ठयावास्तूमिस्यत्रानूस्तूमावेकचरणोवर्त्तमानोऽतए
वडुर्बलः सन्नस्तापसत्वंदधावनेतपःचक्रुरितिकिंवक्तव्यमित्यर्थः धर्माधर्मौचत्रध्यादौ तत्रधर्मस्यत्रानादयश्चत्वारश्चरणाअ
धर्मस्यत्रतद्विपरीताः तत्रापिकृतयुगेधर्मश्चत्रध्यादधर्मस्त्रेकपात् ततश्चधर्मान्यूनत्वमेवाधर्मस्यकृत्रात्वंअनदानत्वंदधौअन्यो
ष्यकृष्टस्तपस्वीएकचरणानिष्ठयाएकवास्तूमिस्यृत्रातिकृत्रात्रसवतिकृतयुगेनलोनास्तत्तश्चत्रर्सिश्वरणोधर्मस्थिरीकृते
सतित्रेतायामपिकृतरूपायांसत्यामितियावत्त्रेतयोनत्रापुरितिव्याख्येयमितिकेचित्तत्रसर्वेषुयुगेषुकृतयुगएवनलसंभवः ५

स्योक्तत्वादवश्यंसाविस्तावानांप्रतिकारोनवेद्यदि प्रतिऊर्यनंकिंनूनं नलरामयुधिष्ठिराप्रतियुगक्रमनिर्देत्रानापितास्येवविवृतत्वाच्चविरुद्ध
मित्यपेक्ष्यतदपिसमूलंचेन्नहिंत्रोसनाकृतिः सुकृतितस्याः सुकृतेधर्मस्यचऊर्त्तिश्वरणोरसुनाकृतास्थिरीकृतेत्रेतायामस्थिरेपिकृतयुगेधर्मस्य
वाऊरुत्याच्चऊर्त्तिश्वरणोः स्थिरीकृतेसत्येवमपिव्याख्येयमश्लेषयमकानुप्रासार्थंतदन्यासाः तपस्वीतापसेचानुकंपार्हइत्यादिविश्वः एकां
घ्रिकेत्यत्रपक्षेत्रोत्रादिसाधेति कपू तपस्वीत्यत्रतपः सदृस्त्रान्यामिति विनिः ७ यदस्येति अस्यपरेषामुपरिप्रस्थानेषुसिन्यङ्रेरितंप्र
कारामानोयः प्रतापःसएवासह्यत्वादनलस्तस्ययोधूमस्तस्यासोदर्य्यास्येवंविधंयद्रजः रेणुवेद्रेपिलग्नइत्यर्थः आसमुद्रंयात्रासु
तेतिसावःसेनाबाहुल्यंचानेनद्योत्यते अन्यत्रपतितमन्यत्रकलंकतांक्षारयतीत्यसंगतिरपि मुक्तंबुधाविति विधुविशेषणात्वासुखं
बुधावितिचपक्षेसवनयोग्यत्वार्थंमुक्तं अथचयन्नूपतितंपातित्य देवदोषयुक्तंसवतितदन्यस्योक्तस्याप्यस्वसंसर्गान्मा लिन्यंकरोतिरू
पकोपमासंगतिसंसृष्टिः तदेवांकनादक्षतीत्यृतिर्वातदेव दक्षतीतिक्रांक्षेस्त्रेत्रावा मंजिमेक्ष्यादिस्त्रमनिजितियोगविभा
गात्क्ष्यादेरृतिगणत्वंवागृत्येमनिचसमर्थनीयः अतीत पतितेनत्रापकात्यतितत्राष्टःसाधुः ८ स्फुरदिति त्रातात्यस्त्रेमनंताः
त्रात्रदुःसंयतिस्वकीयस्यव्रतापवक्त्रेरिंगालमिवदग्धंकाष्टमि वायत्रोविस्तारयामासुः इंगालोदेत्रीत्राष्टःक्वचिदंगारमितिपाठ
स्तत्रापिसएवार्थः कवयोपयत्राःश्यामंवर्णीयंति ततस्तस्यनिर्वा पितेंगालतुल्यत्वंप्रकारामानोधनुर्निस्वनोयास्येवंविधश्वासोसच
नलस्तस्यनिविडानांबाणानांत्रोढाअस्त्रक्षयाद्वृष्टितयानात्रोत्रापितस्यधनुर्निस्वनोतनोतिविस्तारयेतेत्रात्रोतीतिवाधनुर्निस्वनत
त्स्फुरन्दीप्यमानश्चासोधनुर्निस्वनतत्रप्रकृतत्वादयमेवतस्येतिवा स्फुरंतोत्रारासनसिंहनादोयस्यसचासोस एवघनोमेघप्रतिरू
पकंवास्फुरन्धनुर्निस्वनोयस्यांयत्रास्फुरंतोधनुर्निस्वनोयस्यामितिवृष्टिविशेषणंवास्फुरंतोदृढधनुर्गर्जितयेषुतेचतेत्रसिघ्रघनामे
घास्तेषामाशुगात्रोघ्रगामिनोत्रोढाचत्रोत्रगेनवाप्रगल्भावायावृष्टिस्तयानात्रोत्रापितस्य निस्वनंतन्वंतीतिनिस्वनततः स्फुरद्धनुर्यु
क्तानिस्वनततः स्फुरद्धनुयुक्तानिस्वनतंतत्रयेमेघाप्रतिवास्फुरद्धनुर्वऊर्त्तादोउद्धनुषश्चसमासांतत्रात्सोसमासांतविधिरनित्यइति
परिहरणीयंस्यात्त्र एवंविधस्तेजः प्रतापवक्त्रेरिंगालःश्यामएवस्यवति संग्रामेतेनसर्वेपिजिताइतिसावः रूपकश्लेषोपमाः

यस्मिन्निति
१।२।११

आशुगोवायुविशिरवादित्यमरः निस्वनंतनोतीति निस्वनतदित्यत्रपचोक्तोगमः क्वा वित्यत्रगमादीनामितिवक्तव्यमितिवचनादनुना
सिकलोपेउकु संज्ञापूर्वकत्वान्नहिदृन्नित्यादिदीर्घासावः तयतेर्वाक्विपिमोक्लीतियलोपेउकु रातात्यरइति विगृह्ययंचमाति
योगविभागाद्वाकुलकाद्वासमासेराजदृतादित्वात्परनिपातेपारस्करादित्वात्सुटिश्नुत्वेचपरःत्राताइतिसाधुः एव अनल्पेति च
तापेरेवह्लतत्रप्रकाशमानस्यमंडलंजेउप्रदक्षिणीकृत्यस्वकीयंक्षात्रतेजोलिःकृतयानीराजनयाआरात्रिकविधानेनराज्ञांहंता
सनलोरेजे प्रतापेनीराजनयेतिव्यस्तरूपयंकंवा तत्रज्वलज्वालमंडलंजेउप्रदक्षिणीकृत्यसृष्टयार्थान्नलेनेवेतिव्याख्येयं प्रचुरज्वा
लितविरिनगरवह्निनादीप्यमानेःस्वैरितारेरितियावत् तिजसोहितेजोतरमालनेरूपस्यस्रवति तद्वज्वालेरितिवा अनेन
प्रतापानांनाराजनास्वरूपत्वमुचितमित्यर्थः कंस्रवति दीपेन हिनीराजनाक्रियतेदीपवत्त्याश्चेतइतिस्रमंडलमध्यवर्ति
नोनलस्यस्रमंडलमसितःपरिस्रमद्भिःप्रतापिनीरा जनास्रवतीतिसावः ज्वलत्तस्रमंडलंप्रदक्षिणीकृत्यानं
तरंनीराजनायारेजेकिंविधयासृष्टया पुरालोकेनेत्य घीत्रकीदृक्स्रमंडलमेवविधेर्निजप्रतापेदीप्यमा
नमितिवास्वकीयतेजोलिःपुरालोकेनवाजयस्पायआग मनायकृतयेतिव्राजयेतिश्रुसावदविधिनाहेउनाकृ
तयेतिआगमननिर्गमयोर्नीराजनंक्रियतइतिलोकाचा रःज्ञायागमनाघंकृतयेतिकेचित्तत्प्रदक्षिणीकरणा
स्यपूर्वकालत्वानुपपत्तेरूपेक्षाजयायागमनेसृष्टयानीरस्यस्रोत्फुल्लकस्यशिरासिक्षेपणायारेजइतिवा निरस्तावेवर्त्तते
निर्मक्षिकवत् राज्ञामस्तावोनाराजंनाराजंकरणंनीराजनानयाअयमर्थः ज्वालितविरिनगरवह्निवद्दीप्तेः स्वयंक्षात्रतेजोसिदीप्तस्रमंड
लंजेउपरिस्रम्यस्वनेवप्रतापेरववास्रष्टयानीराजनयाराज्ञास्तावकरणेनराज्ञांहंतासनलोरेजेजयायस्रमंडलंपरिस्रम्यद्वाज्ञामस्ता
वकरणंतेनरेजेइतिवासराज्ञांहंताविरोनारीनयननीरस्रावणारेजइतिवाअन्येनापिजयायहसंतिकादोप्रदीप्तंवह्निंप्रदक्षिणीकृ
त्यनीराजनयाआरात्रिकविधानेनदीप्यतेअघचनलवद्यमवक्रूपास्वरवद्वाज्वलितेःप्रकाशार्थंमप्रतापेज्वलेर्वेति यावदेवंस्तुतिरतिदारु
णेरित्यर्थः नलस्यज्वलितेःशृंगारस्तोतरवंविधेर्नीराजनयानलस्यानिदग्धान्यरिपुराणियास्वेचस्रताअतएवज्वलंतीर्दीप्यमानास्तुवो

वरदेशान्तुलयन्स्वाधीनिकुर्वंस्तथाप्रकृष्टादक्षिणायेषांतेप्रदक्षिणाअतिवदान्यास्तेविद्योतयस्मासौप्रदक्षिणा अतिवदान्या
अप्येतस्मसेवकाइत्ययवदान्यतमइत्यर्थः यद्वाप्रकृष्टदक्षिणाज्योतिष्टोमादयोविद्योतयस्मात्सएवकृतीक्रत्वालोराज्ञांहंतासनलोनजा
यतेइत्यजासुधान्नमक्षरेनित्येसृष्टिस्थितिविनाशानांहेउस्तेसनातनीत्यादिपुराणाद्रामाणान्नित्यासामर्थ्याल्लक्ष्मीसयाआय विल
वेसृष्टयानीराजनयाआरात्रिकविधानेनरेजेलक्ष्मीप्रत्यहंश्रीविल्वेक्रियमाणायानीराजनयानाविल्वःबिल्वपतिरितिवचनान्न
लस्यविल्वरूपत्वात्तस्योसनमुचितमित्यर्थः यद्वासमासोतविधेरनित्यत्वादनल्पादग्धाअरिपुरोयायेवंविधयाऽजयाऽनादिसिद्धयानि
स्तरवर्त्तमानयाचेतियावन्नाहृदंसामर्थ्याद्राज्यलक्ष्मासदंगकांतंवासदाविजयश्रीसनयावाश्रीयेविजय यात्रापायादि व्यु द्या
गमनेसृष्टयानीराजनयाअनलवद्वालेर्निजप्रतापेर्ज्वलद्भुवो वलयन्नरेजेउक्तविधायाःप्रसरत्यालक्ष्माःस्वमहिमोवर्त्तमान
द्वाश्वस्यचमध्येवर्त्तमानद्वाऽक्तविधस्तस्मीरूपयानीराजनया रेजइत्यर्थः श्रयेनादवनश्रीनसृष्टयेतिवानलइतिदृश्य
कृत्यसनलोरेजे ज्वलंतीतिज्वलेरितिप्रचाद्यजंतप्रताप विशेषणमितिवाज्वलनादीप्तिमतांसूर्यादीनांस्तुवःस्तोना
नि अनल्पानिदग्धान्यरिपुराणीयेरेवंस्तुताश्चतेअनलवद ज्वलाश्चतिर्वलयंस्तदाक्रमणंकुर्वन्नितिवाअन्यत्पूर्ववत्
उपमारूपकानुप्रासाः नलःशैटगलेराज्ञिपिङ्गदावकपाश्च रेइत्यादिदिश्वः वलयंज्वलदित्यत्रपक्षेपरमवर्णाः पक्षांतरे
उश्रुवंजयायेतिउमर्थादितिचउर्थीनीराजनयेत्यत्रपक्षेत्वयमित्यादिनाऽन्वेतुमन्वेतिवदंतान्तत्रकरोतीतिरणेनाद्युचूराजघ्र
त्यपसरव्यानं १७ निवारिताइति तेनसकलेस्रमंडलेअतिप्रिद्धायतइतिराहित्यंव्यापितेवंविधातिदृष्टयोन्नतमविद्यमाना
न्यविश्रांतिस्थानानिविरिस्तवनितादृष्टिर्निजक्रुः एतेनेतयस्मस्यराज्ञेनसंतत्फलंसवतिदृश्योनतत्प्रजुहित्यनेनातिदृष्टिःत्रा
दृस्याऽतिदृष्टिपरत्वंअनेनसर्वेपिविरिणोनिदृतावंपर्यायोक्तं यच्चायननिष्क्रमणंतच्चतस्यावेरिणामाश्रयति स्त्रीणांचस्त्रि
यणवाश्रयिजमुचितावस्य क्रियोत्प्रेक्षापर्यायोक्तं अनुप्रासश्च अतिदृष्टिरनादृष्टिः ज्वलत्सामरवकाः अकाः प्रत्यासन्ना
श्चराजानःषडेतेईतयःस्मृताः स्वचक्रंपरचक्रंचसप्तैताइतिकेचित् विश्रमइतिनोदात्तोपदेशस्येतिदृष्तिनिषेधः प्रतिघ्नंतरूप

MEMORIAL

नेत्यादि ॥ उत्प्रेक्षानुप्रासौ त्रिदशेति युवयोर्गलक्षणोऽतिप्रजातिलक्षणो वाऽत्र ॥ २७ ॥ अदर्शनेति निंदास्तुत्यसंबंधेपि तत्संबंधोक्तेरतिशयोक्त्यनुप्रासः ॥ २८ विलोकयंतीति रिति ॥ यद्यपि तेकाराग्रे तमसि स्वच्छि मुखाग्रेऽद्योद्य मयिविनिमीलितनयने तद्यापि कानन मक्रमिति अनुप्रासः वासनासाधनासु स्कोरोनुस्मृताद्यनुस्मृतिरिति क्षीरस्वामी २९ अस्यादितिपतिव्रतादिव्यतिरिक्तानां सर्वासामपि स्त्रीणां मुग्धादिक्रमेणात्रास्मिन्ननुरागमाह नकेति क्रमेण मुग्धादीनां तासिंस्त्रियां संगोदस्ति सुमनोस्त्वमिति क्वचित्पाठः स्वस्वस्पर्धः यमकानुप्रासौ नामगोत्रकुलगोत्र गोत्रस्त्रुधरणीधर इति यादवमूकाद्याः ३० इदानामत्रेसिमामनो विनास्त्रीणां तदयोग्यत्वप्रतिपादनपुरःसरं तासिमीप्स संगकरोतिश्रियेति प्राप्तरूपसुरूपानि रूपाबुधमनोज्ञयोरित्यमरः विदाय्येति त्यबंतसरूपो निपातोविनार्थेद्रष्टव्यः मलामसदृतिज्योन्नातमिस्रे त्यादिनिपातनात्साधुः ३१ इदानीनलेत्रेमामनोसिलाषमाह यद्येति ॥ स्वस्तिवाक्यालंकारे त्रसिवेवा श्लेषोयमे ॥ नोगः सुखे स्याद्दिक्षतावदेश्यक्षणाकायरोः स्वगत्वात्यादिनोर्वयश्चत्यमरः त्रसह्योतिदर्गर्घव्ययपत्तेसादर्त्यपु स्व तमेवप्रकारमाह नृपइति ॥ रूपंचसमदश्येति केचित्अनुप्रासः वक्रुग्राइति सार्वैकवचनादितिग्रास्तनदनेति नंद्यादिवाच्यु वत्रावदमितिक्षियवत्रोवदेःस्वच्छ अस्मद्विषदजंतस्येतिमुम् ३२ अवणानुरागः सात्विकवृत्तिश्चदर्शितायमकानुप्रासो ॥ ३४ कथेति नूलः प्राग्लनेशक्ति पिदेवेकपीश्वरइतिविश्वः अस्यतेति सावेयगा त्मनेपदं ३५ स्मरादिति अर्घाद्यत्तदोः सबंधेतस्माद्ग्रासिन्नमित्येकपदं वा आस्मदइत्यास्मदइतिष्ठाया मिति साधुः निषधमितिनिष धानामयमितिसंबंधमात्रेणाप्रकरणादिनाचस्वस्वामिसावसबंधाधिगतिः ॥ ३८ नलस्येति ॥ विमनायमानयेति विमनाइवाचरती त्यर्थेकर्तुः क्यङ्सलोपश्च ॥ ३९ पूर्वनृपेनुरूपइत्यादिनाश्लोकपंचकेननलेअवणानुरागमतिपाद्येदानीलिपि स्वनादौदर्शनानुरागमति पादयतिप्रियमिति ॥ अधिलीलेत्यादिः मत्तस्पर्धेव्ययोसावः ३९ मनोरघेनेति ॥ जनमन्येकत्रस्मिन्नेवा स्मानेत्मास्वावरांतरे यदृष्टदृश्यातस्व प्रेननुस्तनंकदापिनेति साक्षाच्चित्रेतथास्वप्ने तत्स्पस्यादर्शनंत्रिधेति ॥ अर्घांतरन्यासः ३९ निमीलितादिति ॥ अत्रपद्मोनिमीलिनादित्या दोक्यच्लोपेकर्मणीति पंचमीबाह्योद्विरुक्त्यादिबकुत्रादिपत्तेमुदितराहस्याग्रादित्वात्परनिपातः ४० अदोइति रात्रिनिमेदाबाकुत्स्यलक्षणायास्थूलत्वमधारि यमकानुप्रासो ॥ ४१ इदानीनलस्यापितस्यानुरागमाहस्येति रूपकोपमानुप्रासाः एमोक्रिकमितिविनयादित्वात्स्वार्थेवकुलोकादितिरदनोपंचमी ४२ तमिति ॥ उत्प्रेक्षारूपकानुप्रासाः नेषधमितिपूर्ववत्रनिषधानामाप्सरस्तस्येश्वरइत्यणीति यत्रत्रहरिसदित्यर्थाकृतंतत्रसर्वत्रमिष्टवि वीस्यामित्येवाधिकारादत्रानवितसितमित्यपेक्षं ४३ अकारादिति ॥ चत्रादस्तुत्यकालत्वद्योतनार्थः यदेवासमागुणाकर्णनजातंतदा वस्तुतिस्तस्य मदनपीडासंजातातिशयः स्वात्मराज्ञोप्यात्मवाचकः त्रोसनंदृश्यदात्मुरासनमितिवा ४४ अमुष्येति खलुसंभावनायांवाणीमीदीसना घांऊर्वमूलक्षणायासंयोज्यत्रतणवहितादितानपेक्षंयत्र कर्मतसादसंविवृतिरितिजयायेतिउमद्यीदितिचउद्यी ४५ अनेनेति ॥ कंचुको वारवाणीस्त्रीत्यमरः चलासीसावचिरात्र अत्रेदमिति कर्मणीकर्मकर्तरिवाचिरात्रोष्येत्यत्रेदविवक्षयासंबोधनाद्यर्थेवा ४६

॥ इदानीमेषांनिंगमाह किमिति अत्रस्वभावसिद्धं कमलासनत्वंमदनसंतप्तत्वेनोत्प्रेक्षितंचुलुकोत्प्रेक्षासंतप्तश्चशीतलमाप्ययति उत्प्रेक्षानुप्रासो ४७ उरइ ति ॥ उत्प्रेक्षारूपकानुप्रासमसमासोक्तयोत्तरयोः उपायन मुपग्राह्य मुपहारस्तथोपदेमरः उरोनुवेतिसाधिनपुंस्कत्वेन नुमभावः कुंभयुगेनेतिकर्मत्व विवक्षायांरसायां ४८ अद्येति निद्राच्छेदउक्तः जनायेतिश्लाघ्यदुहितिसंप्रदानत्वं ४९ स्मरेतियद्यानविद्यतेवरंयस्मात्रवरमितिश्रेष्ठे सुखमिति ग्रामवि शेषणंवा पावकमादर्घक्रमस्यबलीयस्त्वान्नर्मेतिपूर्वसंबंधनीयं सामान्येनविशेषसमर्थनरूपोर्थांतरन्यासः एवादृतेवरः श्रेष्ठे त्रिषुक्लीवमनाकृष्टिय इत्यमरः विदर्भराजमितिराजेतिटच्वा याचिष्किर्मक ५० स्मरेति ॥ प्राणावायोदिविरंवामनासानाडीवहेपांडुनासवतानियोगश्चासंचंद्रइतियोगश्चा स्त्रेवामनासानाडिकायाः संज्ञा घनसारश्चंद्रसंज्ञइत्यरः विषमज्ञीतिविषादः ५१ श्लोकेति ॥ अनंगचिह्नानिक्वत्रतिपादकश्लोकद्वयमदंश्लाघ्यतेतोयं श्लोकअनंगचिह्नानिक्वत्रतिपादनपरत्वेनव्याख्येयः अथकोधेविषादेचसंत्रमेस्मरणेपिच इषदेवसाधोकोवकामदेवेत्रमव्ययमितिविश्वः अथः शुनावद्यो विधिः अन्येषांसमाजः वीणावादास्तुवेणिकाइत्यमरः क्रमात्स्वराणांसप्तानामारोहश्चावरोहोग्रामर्छनेत्यत्रग्रामइत्येनाः सप्तसप्त २ संख्य व्यतिरिक्तसमूहवाचित्वात्समाजइत्यत्रबहुत्वेवेणिकेतिस्त्रीत्वमितिवक्तृमूर्द्धन्यादिव्यक्तिरुतौ ५२ अथोपेति पराक्रमासहत्वद्योतनार्थंत्रांवरावेरिपदंत्रायोजि यमकानुप्रासो ५३ अलमितिरतिः स्मरप्रियायांचरत्नेपिसुरतेपिच अनिरूढरवानाघेचरेवानस्वरेन्यवदितिविश्वः सर्गः स्वभावनिर्मोक्षनिश्चयाध्याय सृष्टिषु स्वभावस्तुनिसर्गश्चेत्यमरः रूढिर्विकर्मकः ५५ अनंगेति ॥ चिह्नमितिविनियोगेदघ्नेनेतिक्तीयाचाणमितियद्येकालाध्वनोरितिक्तीयाकेनवे तिपूर्ववत् ५५ अचेति ॥ अनंगचिह्नानिक्वेत्यत्रयंनवनविलोकनेइतिकिलेत्यत्रंउपकंठमितिसामीप्येव्ययीभावः पुरणागुणोत्यादिनाव्ययेनसहसमा सनिषेधात्पुरमुपकंठंयस्येतिबहुव्रीहिः कार्यः पुरवनस्यसमीपइत्यत्रकेवनमपिपुरस्यसमीपइत्यर्थोदुक्तंस्ववतिवनमित्यत्रचनायोगात्सुप्तायाः यानायेतिक्रियार्थोपपदस्येतिचतुर्थी ५६ अमाइति ॥ अधिरपिचेतियरिस्मरसमुच्चये ऊर्द्धविस्तृतदोः पाणिनृमानेषोरुषत्रिषु वाजिन्नोउमदुरे त्यमरः पुरुषत्राह्यत्वेनावेयुक्तादित्वादाप्परिमाणेउपुरुषहस्तिस्यामणीत्यात् ५७ अथेति सहोदरत्राहेनसारूप्यंलक्षात उपमोत्प्रेक्षारूपकानुप्रासाः निगालस्तुरसोरेत्रोअवटुर्घोटाक्षकाटिकेत्यमरः रदवमणिःत्रिवे ग्रस्यकंठावार्त्रचस्कोस्तुरइतिविश्वः ५८ अजसेति ॥ नूमादिकृदिकारादितिङोपू र्णामामंत्रितमदत् ५९ चलेति उत्प्रेक्षानुप्रासोचलाचलेतिचरिचलितपतिवदीनादिर्वनमिति ६० स्तनोत्प्रेक्षापह्नुतिव्यतिरेकसंसृष्टिः परानयेत्येत त्रपदेकर्त्रीरिचकारकइतिचकारादसंज्ञायामधिकर्मणीघञ्घञर्थइतिकोवा ६१ सीतति चलनक्रियायेत्यत्रयाचिह्नानिरितिवक्तृवचनं पुष्पकेसरयोः सि तकचननकर्कइतिवर्णानिमित्तेनामरचितं यक्षकर्दमसारसिक्थो।वालकेसरतनूरुहैः सितैः कर्कंधउरगोरुणास्त्रुचेतिउत्प्रेक्षापह्नुती चिह्नानिरितिवक्तृ रोतानिरपेक्षतयास्वाविन्युद्दित्युद्द ६२ अपीति बलायाः सर्वीकारत्वात्पूर्ववादपीत्यिपदयेनिताऽधुनासर्वत्तणाधोरुषेधिजितः ६३ सप्तनिदेशानदवि त्रोघाछोसिंधुनीसरितिस्त्रियामित्यमरः पाकानितिगर्भानत्रासीतिपाकत्रासनोनंद्यादिवाच्युः अघातरोत्यारभ्यससिंधुनामित्येतंक्रमकं ६४ ॥

निजेति सूर्यः कमलपाणिरित्यागमः श्लेषोपमे जवन स्तुजवाधिकश्रत्यमरः प्रकाशोतिप्रसिद्धेस्यात प्रकाशातपयोः स्फुट इति विश्वः मीनातिहिन स्तिनसइतिमयूरव्यत्यत्रमीनातेरूखश्रत्ययोणादिकउखप्रत्ययः अस्तानूदृणातेरत्यस्तवादेशः कर्मण्यणुचक्रमे तियुविजवनः घ्यचलनान्निति वाद स्तुमानसेदेहाघहरये पेत्रात्रः सुंदरदक्षेइतिविश्वः नगाः संत्यस्मिन्निति नगरः मुख्य श्रुधीत्यत्र नगयोडित्यादिवक्तव्याद्वः दृद्दक्षाणादिति अनुप्रासः क्षणादितिविसर्गलोपेकृतिरूपकमव्ययं क्षणमत्रीत्येतिलक्षणेपंचमीतिवा निर्व्यापारस्थितोकाल विशेषोत्सवयोः क्षणइत्यमरोक्तेर्यधायोग्यं क्षणाद्दृ दृतिक्षणादारात्रितोनुप्रर्सेडइतिकः दृ७ ततइतितोनंतरं पल्लवत्राक्षेलनक्षणायाप्तवावीवस्वयल्लवत्तूल्लासित श्रेयेदेहघाद्यंसमर्थयति त्रात्य त्रांकोत्रालेबंत्राकविक्रायांचतोमरइतिविश्वः सेनामुखंत्रनामीरमित्यमरः परस्परेत्यत्रकर्मव्यतिहारेसर्वनाम्नइत्यादिनाद्विवेसमासवद्भावात्सावयवौ पूर्वपदप्रधानैकवचनांतत्वेकस्कादित्वात्सः दृद प्रयात्रमिति प्रयात्रमित्यस्यस्थानायतामित्यनेनसंबंधः स्थानायतामित्यात्रारेकर्तुः क्यङ् दर्शितिरितिणंतान्निष्ठा अन्यथादित्वयन्विकरणस्यदृप्तइतिस्यात् त्रान्विकरणस्यतृप्तइतिस्यात् दृए॰ दूरेरिति॰ हरिश्चंद्रलेनत्नुमोस्रेक्षा सलज्जनमन्त्रमुखोसवतिअर्द्ध नसः कृतक्रमेरित्यनेन गतेरूत्रमत्वंस्थचित॰ अईचतन्तस्थतस्मिन्कृतक्रमेरितियक्षेहस्तागृहस्तादयोगुणागुणिनोर्भेदात्तेदात्स्यामितिवामनाचार्य वचनादहेदविवक्षायाविशेषणासमासोद्रष्टव्यः ७० चमूश्चरइति यधासिंधुदेशोद्भवाजनाबोद्भवचनेष्वास्तिकत्वाविहारदेशसुगनालयत्राप्यस्वयंमंडलीका रणावनिस्थातनष्टेत्यर्थः तेषामयंसंग्रहायः तंडुलादिसप्तधान्यमयीमंडलीकारयंतीतितत्संग्रहायविदांकुः सिंधवाइतिचमूश्चरविशेषाद्वेनाभिनोक्ति खुद्भिनस्नाथिनेषुश्राद्धतयेवेतिशोद्भयंतिस्तरातिक्रियाविशेषणाद्वा उपमाश्लेषानुप्रासाः विहारोस्त्रमणेस्क्रीडेलीलायांसुतालयेइतिविश्वः मंडलाति गोशदिद्वाहृप ७१ छिद्राद्भिरिति गोप्यदेगोप्यूरइमाणाः उत्प्रेक्षानुप्रासौ आस्कंदितंधोरतिकरेचितंवल्गितंद्रुतंगतयोसूःपंचधाश्रइत्यमरः गोप्यदमिति सवितासेवितप्रमाणेघितिप्रमाणेमुदूपदंधारामितिधार्यतगतोस्थायतनयेत्रिधारानिदादिद्वादृ ज्ञानावकवचनस्वलीत्यत्रिमत्रेज्ञानपदादिसत्रेणाडीषू ७२ अचीकरदितिवाच्यावृत्तंऊर्वन्नवायुरश्चिन्नमीज्ञाने त्राक्षोलविज्ञमिच्छतीवत्कक्षेक्षा आतपत्रस्थतत्सखलश्रत्यनेनोसयोरतिशयि तंकोत्रालंव्यज्यात वाकृदयेनेत्येकपदमितिकेचित्तान समाकृद्विदते किंसम्यङ्ज्ञानातिकिमितिकिंश्राद्धः संभावनायामितिकेचित्॰ त्वमीरि निऊष्यादिद्वादिकृद्विदतइति सनंताल्लकेःस्विदेजिज्ञासामितिवक्तव्यात्तद्॰ यात्रादिद्वाद्यात्यातनस्तादूष्येमयदूवाच्यायादेतोरागताइतिदेवुम नुष्येस्यश्रतिपत्रकृतमयद्वेनिवाताः सुस्निग्धतइतिपाठमंगीकृत्यात्रमीःस्त्रीजनकिन्नस्निग्धतेत्यधिकृस्त्रीजनपत्रकारणाज्जिज्ञासातृस्निग्धविशेषा दानश्रत्यस्मादनुदात्तद्वात्तृडितिकेचिद्व्याचक्षते ७३ विवेस्त्रीतिः वान्यस्त्रिणोमयूरान्लासयंतिनर्तयंतीतिविलासकासेघा स्तेषामननंजी वनंयस्मादेतोरितिकेचित्विलेत्रासतेविलासकाः सर्पास्तेषामननंजीवनमितिरूपक उपमाश्लेषानुप्रासाः विशेषासाश्चअर्थांतरेण ऊतत्परिहारः धातयोगांतरेश्रराणाधूरद्यतिषु प्रवालोवल्लकादंडेविद्रुमेनवपल्लवेश्रतिविश्वः दोणापतिरितिद्योरितिकृस्वः कृस्वांत

एववाद्रोणिराष्टः दीर्घोतस्तुरुदिकागादक्रिनश्रतिडीबंतत्वात् ७४ वनेति॰ अनुव्रजाद्वेंधुस्थिरपिवनांतमुदकसमापंत्रागमंसमापंत्रासाद्यिस्थांगत्वातत्रे वस्तिव्रापद्यिकेक्रमेणाद्दउद्गीर्णोगोचरेमतिव्यावर्त्तात नदीतीरगवांगोष्टेक्षीरदृक्षेजलाशयेत्रागमेषुचरूपादादिष्टंधुविसंज्ञेयदितिचस्मरणात्समा सोक्तिः जीवनंस्तुवनेवनमित्यमरः ७५ ततइतितनोवनप्रवेशानंतरं दोकामनीयकमितिसावेयोपक्षादितिवुञ् ७६ फलानीतिबस्तरूपकं लुप्तोत्प्रेक्षा श्लेषोनुप्रासश्च वेद्यानांसमूहोवार्द्धकंगोत्रादिसत्रेदृद्धाद्येतिवक्तव्याद्वुञ् महर्षीणांवार्द्धकमितिषष्ठीसमासः महर्षयश्चतेवार्द्धकंचेतिविशेषणासमासो वाश्रातिथ्यमितिनादघेऽतिघार्यइतिण्यः शाखाश्राष्टादस्यर्घेत्रीद्यादित्वादिनिः ७७ कंदकत्वाद्दृतिकेतकानांत्राचेणास्तवतीतित्रघमतानिवर्त्तयति विनिद्रेतिकोचुकाअपूर्वपुष्पादिदृश्यनलोत्तस्तत्रवनेकेतकीकुसुमंरदर्शत्रमरानस्तवइतिकिंतुदुर्यत्राइत्यपक्रतिरनुप्रासश्चकेतकाः पुष्पंकेतकमि तिविकाशावयवत्रत्ययस्यापुष्पमूलेषुबकुलमितिवत्कुलवचनोत्नुक् ७८ वियोगेतिनेननलेनरोधेणाकेतकीकुसुमसमाक्रोशत्कुररीणासंबंध तित्यसापेक्षत्वान्यायत्नयोः संबंधः केचित्तुऋतंततइत्येवदृष्ट्वेनयोजयंतिसुतोत्प्रेक्षारूपकमनुप्रासश्चत्रुमित्रमपिनिंद्यातवधकत्वेनापिनिंदा ७९॰ त्वदितिरूपकोत्प्रेक्षेयमनुप्रासाः हृदयस्थासचिवेनेतिक्वचित्पाठस्तत्रत्रस्तरूपकंदारणायातऋकचीयतइतिकेचित्पठंतितन्नुकरपत्रमू र्त्तिरित्यनेनेवगतार्थत्वात्नुप्रेक्षादारणायसइतिक्वचित्पाठः सुतोत्प्रेक्षाकामिनोवियोगोत्पत्रचपुमान्स्त्रियेत्येकशेषः ८० धनुरिति॰ स्त्रिन्करो धनुधरोधूलियुक्तंदस्तंकरोतीतिजातिः अनुप्रासश्चधूलियुक्तंकरोतीतिणंतात्णिचुप्रस्यनधत्वेतिधनुषश्चेत्यनद्॰ शरसादितिनदाधीनवचनेश्र तिसातिदृ८ विदर्भेति॰ उत्प्रेक्षानुप्रासोकरकदाडिमावित्यमरः दोदृदधूपिनातिकर्मधारयादिनिःसमर्थनीयः ८२॰ स्त्रियोगिनामितिस्त्रियंदोदृदादित्यस्य स्मरतिर्त्तेक्षाणायाप्राप्तिस्तस्माद्धेतोः सुकोमलत्वायातऊपदेशः स्थानेमध्येआस्याद्वेषाः विविधप्रयोगाविप्रयोगासहत्वा विशेषायोगिनामित्वदाडिमाप्रेक्ष न्तइतिधनिः सामर्थ्यादिवशाद्दृत्नासः श्लेषः समासोक्तिर्वाउपमारूपकअनुप्रासश्च रोमांचेवदुमांगेचकंटको मरेपिचेतिविश्वः ८३ स्मरेति॰ उपमोत्प्रे क्षे पलंचोन्मानमासयोरितिविश्वः कालखंडयकृतोऽसमेश्मेत्यत्रदक्षिणापार्श्वेकृत्यमांसांशः कालखंडमितिक्षीरस्वामी ८४ नवेतिलतादिदर्शनविद्दिणामसह्यामितिदरंरभणायत्नाद्भादरः नयश्रीतिनामुपलक्षितेननृपेणा॰ नविद्यतेबालतावैधुर्यंयस्याःसानबालता॰ वदतीतिवदः समासोक्तिरतिशयश्चईषदूनंदत्तंयंत्रंगात्रंकंतेनास्निग्धप्रतिवक्त्यात्कंदर्पितोगात्यत्रडीषु ८५ विचिन्वतीतिरूपकोत्प्रेक्षापक्षेत्यनुप्रासाः विचिन्वतीरजर्यंतीः ८६ अमन्यतेति॰ उत्प्रेक्षायमकंचअधकरणेत्यादिनाख्युन् एवंविधेवनेविद्यागिदशोक्षणवतिसतिदूनतएवबालयाःनादत्तेणापत्रपदितिवा लुप्तोत्प्रेक्षारूपकंसमासोक्तिः श्लेषोनुप्रासश्चकरुणास्वरसेदृक्षरुपायाकरुणामतेतिविश्वः ८८ रसालेतिरूपकोत्प्रेक्षानुप्रासाः रसाल त्राष्टस्तत्पुष्पपिवर्त्तातनउक्तेविशेषणाविशेष्यसावादिविशेषणासमासः ८९ दिनइति॰ रेपांथत्रतिदिनंत्रकृशोसवऊर्ध्वश्वासेणाश्रमेवंविधाः संतः

त्रापंददते उत्प्रेक्षायमकानुप्रासाः रेऽत्यनादरे व्यं ९७ अलीति ॥ धूमकेतुर्विनाग्नास्त्वकः उत्प्रेक्षानुप्रासौ धूमकेतुः स्मृतो वह्नौ वृत्यानयरहस्येद योर्विति विश्वः अथचापयशंपकेहेमपुष्पकटत्यमरः ततोविकारेऽत्ययस्यपुष्पेनुकू ९८ गत्वेति बाणानास्त्रांतिरनङ्गोग्राभङ्गवेतिगम्योत्प्रेक्षा स्त्रिलामुरवरा ङ्गवाच्यङ्गस्त्रांतेःकारणे अलिबाणौस्त्रिलामुरवावित्यङ्गवावित्यभिधानात् धुर्निर्गतोबाणोधूनतिलक्षंचनस्यूग्राति तत्सधनुष्कोलक्षते ॥ उत्प्रेक्षाव्यतिरेकश्लेषस्त्रांतिमनुदनुप्रासाः ज्ञातिश्च ९९ मरूदिति पल्लवस्यविटस्यकरटकवत्तीक्ष्णत्वाङ्करटकेनाहतेः क्षतमितिवा एकदेशा लक्षणायासारग्राहेनघनसारोलंक्ष्यतेअतिशयोक्त्युपमानुप्रासाः मालूरश्रीफलावपात्यमरः ९७ युवेति स्त्रांतिरूपकंवानुप्रासश्च पाटलिः पाटलामोघेत्यमरः नृणोपासंगनृणारिनिषंगाऽषुधिर्द्वयोरित्यमरः कर्मणाधिकरणेचेतिकिः १०५ मुनातिअगस्यस्यङ्कः कलिकानांश्रुस्त्रावा दाकारसाम्याच्चंद्रकलाङ्गचंद्राद्भयमनेनव्यज्यतेनामिस्त्रस्यपक्षोवृंदंतस्यच्युटिरदनार्धोनूर्णीमातस्या के चिन्नामिस्त्रपक्षस्यच्युटिरमावास्यातस्यारूटेनसर्वात्मनाऽन्तर्हितमितिवाचक्षतेउत्प्रेक्षायमकानुप्रासाः स्त्रिनाधवलमेचकंत्यमरः कोरकितइतिनारकादित्वात्तदितच् १०६ पुर इति पुरोनगरस्यसंबंधिन्यावरुधिरमयाद्रंतःकरणाविरोधेनरुणद्धीति ॥ नेदेताक्रैननश्रीस्त्रीनचसंसक्तमेधुनमितिचनिषेधोक्तनेत्र संकोचस्यजंतिनस्वतःशून्यहृदयस्यवात्रत्नस्येतिकेचित् श्लेषसमासोक्त्यनुप्रासाः १०७ गतइति सकघनानिनंदतिस्मकघंनास्मावीदित्य र्थः फलसरनम्राहिद्वाःस्तोतव्याः एवंविधमाहत्मक्राअपिसूयंतेतत्कघंनापित्रनिनंदतिस्मेतिकाकुरिति केचित्तत्रक्रांतविषयत्वात्त त्रद्वेष्योयङ्स्त्रांनापेक्षांतश्लेषः समासोक्तिर्वा क्षात्रीस्याऽपमातापिहितिरप्यामत्नक्यपात्यमरः १०८ नृपेति ॥ कोमुदाह्लत्यंदिवसेनजस्तास्मिन् पायहर्षान्नादत्त ॥ अहर्मदः कौमुदीतिव्यस्तरूपकं एवंविधमहर्मदः कोमुदीसंबंधिनोहर्षान्निरुद्धनक्षत्रायाःस्त्रियानिनादन्नापिनदन्नवत्ता तिवापूर्वोक्तमदमदोमुदोदन्तकोमुदानादन्नद्योत्यादिगुणायोग्याद्यपिचंद्रिकासाम्यं १०९ अयोगेति ॥ ऊरुरितिरुद्वेद्योयस्य ऊरुरितिरो नातिवातेनकोकिलेनचंद्रविरिणपमावास्याऽकारिता ऊरुरितिग्राह्यस्त्रावानेवकोकिलःकरोतितद्वाक्यानिनाश्चमुखमालिन्यंस्रवतिन तश्चेयमुत्प्रेक्षाउतेतिकिमर्घेतत्श्चऊरुराकूयतकिंयतश्चंद्रविरिणातिकेचित्रवणारुत्तयाग्राह्यनश्चंद्रविरिणाऊरुराङ्क्यतेतिकेचि त्तुरुतानाग्राह्येनऊरुराकूयतेनाश्रितितिकुचित्तत्सर्वेषांव्याख्यानंकघमाकूयतेतिप्रश्नेहेत्वपन्यासापेक्षत्वाद्याद्यापेक्षयाचांगमेवचोत्तरवा क्यंद्रविरिणातिविशेषणास्यावियद्योगातोऽपेक्षांयकपदत्वविशेषणनिवर्तोरुक्त्वान्नायंदोषः रूपकं स्वस्यावेनमदेनवारक्तनेत्रत्वेपिरोषे णोद्यरोषेणोववाऽरुणाचक्षुषेतिलुप्तोपेक्षापङ्क्तिर्वाअनुप्रासश्च ऊरुस्याकोकिलालापनश्रेष्ठकरयोरपातिविश्वः १०० अशोकमिति पद्मिकानूत्तंतमिवाशोकमेषोऽमन्यत पद्मिकानवंतमारयंतमिवामन्यत उत्प्रेक्षासमासोक्तिश्च वाणावधरचित्रोः शरणारक्षणो गृहे गृहाः १०

पत्र्यांगृहेस्मरताऽतिविश्वः सारकोज्ञात्वंकल्कीवेकलिकाकोरकोस्त्रियामित्यमरः शरणंसाधुरितियत् अवरस्तोकांतिगतिप्रातिरूस्त्रावगमप्रवेशा अवणास्त्रामर्शयाचनाक्रियेच्छाव्याप्तालिंगनहिंसादानत्यागदृष्टिस्थितिस्मरणात्तदिसार्धद्व १०१ विलासेति ॥ अर्धांतरन्यासमाह देवयुक्तः पुरु षःकस्मिन्स्त्रानेसोगसुखसुखसाधनंवानाज्ञोतिश्रपिच सर्वत्रापिश्रात्रोतिश्रनुप्रासः आस्नुस्राक्षोपघाडुयोरित्यमरः स्राग्यस्नुस्रात्मकविश्वोस्यानुस्रासङ्गत्कर्षणातिविश्वः १०२ तरघमिति अनेनविरहावस्थापाठकाःसूचिताः १०३ इतीति स्त्रीमाविरहेणांतरामोदसरंहर्षीतिश्रायंनलस्तेबहिः परमि तिकृत्याहः तत्रकेवलबहिरामोदस्यमविंदतेत्यघः आमोदोगंधहर्षयोरितिविश्वः १०४ कारणेति आस्रूयतेस्वन्यातइति आलवाल्ते आणादि कआलप्रत्ययः १०५ लतारूपश्लेषवक्रोक्ती मधुगंधारब्धलमरः नस्यवरणातिकेचित् उद्धतावधिरवराजायतःसेयातरूपकसमासोक्त्यनुप्रासाः पत्रय तोद्धतिपक्षावालुकूदिकंवाकूदिक्यरूपश्लोयुक्तिदंडहरेश्चित्यलुक् १०६ अचेति संघनाश्रयेनगृह्णीयात्तस्मिन् वनेवसन्नयानिधिरिवेतिसा क्षादेवोत्प्रेक्षारत्नंस्वजातिश्रेष्ठेपिप्रत्यमरः चिरत्नेतिचिरपरूढत्वारिस्नोवक्त्रव्रणेन १०७ पयइति उदकनिमग्नैरावतसंमूढदनाग्रो वसारसदृष्टौइतिपूर्वेणासंबंधः नच विचरंतंसमबोधात्फत्नरेणावासंबंधः अनुप्रासोपमाप्रकृतयः १०८ तटेतियद्भ्रेःअवसांसदस्त्रेअयन्नित सातिसमग्रतिबिंबितंवस्तुतरंगवशाच्चलमिवदृश्यतेसातितत्रनाडितत्वेनचलन्न मुत्प्रेक्षागर्भेउपजातिश्लोवाद्वतीया उत्प्रेक्षानुप्रासोअस्मादस्मा उनीकन्नोत्यमरः १०९ सितेतिश्रपंक्तिकयमकानुप्रासाः रयामलितेतितत्करोतातिरणेतानिष्ठाउदरश्रियामितिसाधितपुंस्कत्वात्पुंवत् ११० रयेति मृणालमिवान्नाघाहिःसर्वत्रूयतेनस्नानयस्येति मृणालमवरोधाहितिकेचित्अन्वयाधिक्यनुक्तेः १११ तरंगिणीरिति स्त्रियाः तरंगमालाणवतरंगिणीर्नदीर्विनरामास अस्तरूपकं श्लेषरूपकयमकानि ११२ महीयसइति विस्तृततरस्य उत्प्रेक्षापंक्तियथासंख्या निश्चकारांतरेणाचंद्रयुक्तन्नमुत्प्रेक्षितंविधुरमृतमितिकेचित् ११३ चलनीकृताइति यस्मिंस्तडागेतरंगस्तत्तलनेः घरोद्वत्नमधूमन्नमतामिति कुचित्यागः ततः त्ररोद्वत्नमोधूमन्नमायासानासासावस्तन्नामिति वारत्नेय उत्प्रेक्षायमकानुप्रासाः वद्धे श्वेत्यस्यान्वादमन्नस्यप्रायिक त्वोद्योगविलासगामध्वीद्वाद्व्यवादित्यत्राणिः नूमेत्यत्रबहोर्लोपोन्सचवहोः ११४ प्रकाममितिप्रकाममतिशयेनस्रोगंधद्वाकृत्यघक टयंतीकमलिनादिनेःपूरमरुद्वाचरितादिवोपलक्षिताधृतप्रेवविधंशरीरंयासिस्राइतिवदिवोपलक्षिताधृतःस्फुटंश्रागृहेणासमुद्गरा विग्रहोयासानाऽतिवा ११५ यदितितारतम्यनिमग्नीस्त्रियविद्यमानस्यपक्षाक्रंपयतोमिनाकस्यपर्वतस्यसपक्षतासाम्यस्रादित्यविसारया समेनाकऽवदृष्टऽत्यर्घः उपमानुप्रासौ ११६ पयोधीतिहंसमाप्ये गन्नंतंचित्रंयद्यातद्यातिक्लेपल्वलसमीपेवा विचरतस्वर्णरूपंहंससनत्नो ज्ञासीत्पूर्वोक्तप्रकारेणातिवर्णितस्यपल्वलस्यनमनुचितमत्ननिर्मितंतडागांतरापेक्षयाअल्पस्यासमुद्रउल्यत्वप्रतिपादनार्धपल्वलंश्लोकः प्रायोऽति

तिवाव्यतिरेकसमासोक्त्यनुप्रासाः दिराणविकारइत्यर्थेमयट् १२७ त्रियास्त्रिति रूपकानुपङ्क्तियघासंख्यानि घ्यत्रपल्लवन्नाद्दास्मोनारकाद्दिदूर्नारितचूनक्करोतातिरापेतास्मोनिष्टतिकेचित् बिस्तताभितिनास्यस्ताङ्गइतिमुमसावः १८ महातियमकानुप्रासो १९ विरदिङ्नोपाकोउकिंचानिधनेतिप्रलंसविङ्देघसंगोकविरघोतरन्यासमाह अवत्रेति। अवत्रपस्त्राविसिमापरिणायनानुकूलेविधिप्रेरितहंसीकोउकंयुक्तमितिसावः वृत्तनीतिक्तचित्यावः उपमायमकानुप्रासाद्योतरन्यासाः अवत्रपस्त्वेधिप्तिमयूरव्यंसकादिन्नासमासः लुपेदवत्रपमइतिमत्नोपः १२० अघेति अघानंतर्नित्यंगूनम्रीकृतमन्यः सरःसमीपेस्त्रीणांसदंसः निद्रोचक्रे पद्मिजातिरियंअनुप्रासश्च एकपादिकामितिश्रीधाद्धिस्त्राधेतिकपिप्रत्ययस्तादित्यतइत्र उपमन्नुलमितिसामाप्येव्ययीसावः १२२ सनालामिति एकचरणावस्थानान्नालसहितं कमलंसनालं चामरंसदंडमावति उत्प्रेक्षानुप्रासोकांचनमितिविकारेऽनुदात्तञ्छेत्यत्र रजनादिन्नाङ्ङीब्राभ्रबुध्नेति बुध्यतेर्लुङीतिरूपं १२२ क्रतेति तघाग्राहःसमुच्चये नियोधुकामेइत्यनेनसंयाम मात्रमसिधीयात॥ पयदयोः पल्लवरक्तोत्पलउत्पन्नसरचितं योधुकामश्चबहुवर्मासवतिउत्प्रेक्षानुप्रासो वनेसल्लिलकानने इत्यमरः १२३ विधायेति निःश्रेष्टनचरणोनयदागमनेनवा आत्तदंससमाधोयंराजातंपद्मिणीस्वयमेव पाणिनाअधारयत त्रिविक्रमपद्मेदंसः सूर्यः पद्मिधारयजातिः श्लेषोपमेचवामनामितिसंबंधेऽपि गौरादिन्नाङीब्राश्चतदात्तमिति नयात्पुनः पुनरुदुनायत्रयत्नंचक्रे पद्मिजातिरनुप्रासश्चायदितियसुत्रयत्ने १२४ससंस्त्रमेति कमलोरवस्तेर्नलंपतंगधारणान्नभेधदिवइत्यमपिपद्मिजातिः श्लेषात्रेक्षानुप्रासससमासोक्तिसंसृष्टिः १२६ पत्त्रिणीति सरस्यक्कागच्छत्याः स्त्रियः श्रोत्राया ग्राह्यत्वेनतत्क्ष्मायाः॥ व्याख्यविघ्नदेनस्त्रियोगाहनस्थानं त्यक्कागच्छत्याअंगनायाश्चरणानुपुरोक्वजनइतिश्लेषः व्रयोत्याइतिवर्तमानप्रत्ययेनस्त्रियस्त्वरितप्रत्यागमनसूचितं उपमानुप्रासो कल हंसस्तुचाक्रादंबेराजहंसेन्नपोत्तमइतिविश्वः १२७ नवासयोग्यानि नरमित्यक्कात्रामाश्रिताःपद्मिणीविरावेसंनलमितिपूर्वोक्तेनघ्रका रेणाक्रोशतिस्मरवस्त्रेणेअंगेतिदानसामर्थ्यमंत्रणो अरायसिविक्रयसिआः खेदइतिनुवाख्यानंक्लिष्टत्वादुपेक्ष्य उत्प्रेक्षा १२८ नजातरूपेतिअधानंतरमियंपद्मिणीः सुवर्णपद्मात्सायजातासौदर्यतानक्कापिदृष्टेतिवारं२ स्तुवन्नयंनराधिपः॥ पंजरपदेनकरसंपुटस्त्रोथिस्तातनचपाटनन्यासावः सत्यातअनुप्रासः १२९॥ धिगितिसुवर्णपत्रसवान्त्वाममपत्नीत्यस्मृत्वा चंचलंचरंतःकरणानिंद्यमस्तुउपमानु प्रासोकमलंसलिलेतामेजलजे कमलाश्रीवरस्त्रियोरितिविश्वः धिगूयोगमनइतिद्वितीया १३० नकेवलमितिवेममवधोदिसामान्यनस वतिकिंत्वधिकंप्रत्यवायनिमित्तंविश्वासघातः विश्रिष्योक्तव्यविश्रोषणानिंदितं अनुप्रासः १३१ पदइति स्त्रानेरश्चराविद्यांतएषमारसस्तेषुपरिपूर्णोनसवतिअपित्वसंसविङ्युक्तः नपूर्यतइतिकाक्कापत्रश्चः एषहिंसारसस्तेषुत्वयानपरिपूर्यतपरिपूर्णोनक्रियतेऽपिचतेष १२

यंपरिपूर्णाः कर्त्रेयइतिवास्त्रानरणोद्भटानटाः संतिपरमेषदिंसारसोनतेषुनमेत्वस्मन्नदृश्येषुत्वयानपूर्यतइतिश्लिरश्चालनेनायुक्तत्वमेवध्वन्यतइति वास्त्रानेस्त्रानेरणोद्भटानटायतोविद्यांततस्ते [illegible] नमेषेषदिंसारसस्तुयापिपूर्णोक्रियातेषांशूरतमत्वान्नान्यतिकिंचिदधिकर्तुनत्राक्षो यीतिसावइतिवास्त्रानेस्त्रानेशूरारणोद्भटंदायतोविद्यांततस्तेषेषदिंसारसः परिपूर्णोनसवतिनक्रियतेवात्वयाततश्चास्मासुपरिपूर्णोक्रि यतइत्यर्थादितिवार्थदृढंविश्वासहननंलब्धाऊसितंतेषोरुषधिकृनिंद्यस्तेपराक्रमइत्यर्थः यःरुषणोदानेनतएवकरणास्यादपाद्दीणाम यिवर्त्तातअतिन्नायितनिंदात्रतिपादनार्घपुनर्धिक्यदंक्रोधघव्यावित्रिक्रममितिकेचित्वक्रोक्त्यनुप्रासो पदेपदइतिवीप्सायांद्विः पूराद्यपू र्तावित्यस्मत्कर्त्तरिक्तयनिपूर्यतइतिरूपंकर्मणियक्यपि १३२ फलेनेतिवारिलक्षणायांस्तुविउत्पत्तिस्थानेरोहंतितेषांकमलानांफलेनपद्मा क्षस्यरणोनम्रलेनमरणालेनेन्नमित्यस्मिन्नयेनपुरोवर्त्तितयादर्शयति॥ अधर्मवर्त्तिनिहिस्त्रीस्त्रियोजुगुप्सतेवारिरुहांस्तरुहांचेतिक चित्रउपमानुप्रासोअर्घनंचक्रतीयाचघृणायाचघृणार्घकाइत्यमरः कङ्कादिषुघृणाद्भितियानङ्ङिङ्ङ् १३३ श्नीतिकरसानदीवावो तिथात्तकारकरुणावचस्तमाचकर्षादित्यर्थः पद्मिणीमनुष्यवाक्कोचित्रंसनिदयासल्लज्जंदीनोक्त्याकरुणासमुद्रेचरसनद्योति थास्तवंतिरूपकानुप्रासोवाङ्मयेः वचोसिः वाङ्मायेरित्यत्रनित्यंहृदेतिनित्यग्रहणादेकाचोमयट् काकरुणेपतिस्वार्थेष्यञ् १३४ मदितियोमत्तद्यत्रोरधमस्त्रीणांजनोगतिर्जीवनोपायस्तंघोडयत्यधिक्षेत्रोकरुणानाद्दीणोतीत्याश्चर्यं करुणोक्तिःअनुप्रासः गति र्मार्गेदृशायांचक्षानेयात्रास्फायायोः १३५ मुक्तेतिममस्मरवायःपद्मिणीःघरंकेवलंनवस्वेश्वरस्यनिंदयेतिकेचित् यमका नुप्रासो १३६ मदर्घेतिकियद्दूरंयस्यासोकियद्दूरइतिप्रियविश्लेषणावा संदेशसंबंधीनियानिमरणान्यलानि मदर्घ्यानिसादृशमरणा लानितैर्मधरोसारश्चाऊत्योन्मदइतिवाअनुप्रासः मदर्घेत्यर्घेनित्यसमासइतिसमासः १३७ कघमितिदेवस्यनूइ तिलिपिःमयिविषयेकघंनिर्गताअपित्वयुक्तमेतदित्यर्थः पंकजग्राहःग्रीतत्वमङ्गद्योतनार्घः योहतिग्रीतलोमङ्गुग्रातिग्रीतलंमङ्गच निर्भीत्यंस्वसावस्तस्यदादकतिनयोरुत्पादकत्वंविरुद्धमितिसावः कारणाविरुद्धकार्योत्पत्तिकघनाद्विषमालंकारः अनुप्रासः १३८अ यातिवृतरवेदेसांविनासर्वेश्वन्यमिवद्रक्षतीतिसावः अयीतिसाविद्रोकसूचकमामंत्रणंवदिःक्रियाकर्मकःघत्यत्येनानिहितत्वात्यघ मा १३९ ममेतितर्हिहारवेदेअस्मादंदेवेनहतोपिपुनर्मोदितः अस्मिन्राक्षोहमर्घेऽध्यं १४० नवतीतिहादेहितिरवेदेतेषुत्रसिद्धेषुस्वस्व तेषुनाहतेषुस्तुतिंत्वाद्दीणोनगताविनष्टत्रायाःरक्षणंवार्घः सोपस्कारदर्शितः यमकानुप्रासो १४१ सुताइतिकंप्रतिमुखानि

कंद्राणीति विधाय गोष्ठीः करिष्यथाचिरेणेति त्वयोर्मतत्वात् त्रिंशत्पद्मिणीमियंजातिः १४२ इन्दुमिति यदर्घधृतोसित
दूपदृष्टमतः परंयथेन्दुं गच्छ दोधकवृत्तं १४३ आनंदेति चक्राकारस्त्वमणीव्याजेन नीराजनांऊर्वतासीयबंधूनां आनंदज्ञनितबा
ष्पैरनुगम्यमानमार्गोश्चक्रैरंसधृतेतेरुक्तः मुक्तेजहसुरितिसावः बद्धमुक्तपद्मिणीवेष्टयित्वापद्मिणीस्त्रमितिसदंतिचेति
पद्मिजातिः अन्यस्यापिकारागारादिनिबद्धस्यमुक्तस्यानंदाश्रुसहितेबंधावेनीराजनाक्रियतेइतिसमासोक्तिरनुप्रासश्च
सर्वसर्गसमाप्तिश्लोकेघानंदश्रयोगादानंदाकमिदंकाव्यंत्रयं वसंततिलका १४४ आहर्षमिति श्रेष्ठकविमंडलीमुकुट
रत्नमणीस्तत्तद्दीरः आद्दीरः अत्रास्तोद्दीरनामाकविर्मीमद्भट्टवाचजितेंद्रियसमूहं यंश्रीहर्षनामानंसुतंसुषुवेतेतस्य
श्रीहर्षस्यचिंतामणिमंत्रानुध्यानफलेशृंगाररचनाविशेषाराममणीयेशृंगाररसप्रधानेनैषधीयचरित्रंयत्रवं वि
धेकाव्येऽयमादिःसर्गः समाप्तः चिंतामणिमंत्रचिंतनसामर्थ्यादेवंविधंकाव्यंकृतमितिसावः रूपकानुप्रासो ग्राद्भूतविस्ता
डितं महाकाव्यवचास्यसर्गबंधादिलक्षणायोगात्तद्घादिप्रघमश्लोकेवस्तुनिर्देशः कृतः सर्गबंधाविघातप्रघमसर्गेस्फुरद्व
नुरित्यादिनाधिवर्णनस्तवनंचितायेसर्गेनगरिवर्णनंदूतप्रयाणंचकथितंषष्टप्रघमचतुर्घनवमसर्गेषुविप्रलंभेषुवर्णनंषो
डशोविवादःअष्टादशेनिकवर्णमणीत्यादिनात्रीलवर्णानिस्मरचितं मधुपानरतोत्रवर्णनंचकृतं एकोनविंशेसूर्योदय
वर्णनं विंशेचंद्रकेसमरश्चंद्रदलमित्यनेनवनक्रीडास्मरचिता एकविंशेदेवतास्तुतिः द्वाविंशेचंद्रोदयवर्णनं नायकोदय
स्तुसमस्तेनापिसलिलक्रीडाद्यवर्णनेपिनमहाकाव्यसंगच्छप्रसंगः यतो न्यूनमप्यत्रत्यैः केश्चिद्गणैःकाव्यनकथ्यतीं
त्कृत्वात् नैषधसंबंधिनैषधीयदृष्ट्वाहः १४५ हृ॥ श्री॥ अघदंसमुखेनासेमोचत्सवयववर्णनार्घचिंतायंसर्गमाह अ
धिगतेति अथस्वजातायपद्मिदर्शनंतर अघचकथिद्वह्मणोजगतिस्तुवनेश्रीविष्णोः संसारादिमोचकंज्ञानंप्राप्ययतोवाचो
निवर्तंतइत्यादिश्रुतेर्योवाग्गोचरोपिप्रक्षान्मनसोप्यगोचरस्तमानंदंब्रह्मस्वरूपंविदन्तइतिश्राद्धश्राक्तोऽहंवोधनिःआनंदंब्र
ह्मणोस्मीतिश्रुतिः अनुप्रासः आक्षिप्तएवालंकारः श्राद्धश्राक्तयोर्यत्रकारांतेयस्मिन्ननुक्तेश्राद्धेनश्राद्धश्राक्तऽहंवोधनिः यद्वा
चतन्द्यं उच्चस्तोच्चसंघारः कालागुरुमलीमसः पयोधरसरस्तस्याः कंनचक्रेविलासिणामितिजगतीजगतांह्रदो विश्रा
मोपिचितावपिदंतविघ्नोंडजाद्विजाइत्यमरः मुक्तिःस्यान्मोचनेमोक्षइतिविश्वः पुरुषश्चासावुत्तमश्चेतिविशेषणासमासः कार्यः १२

वा क्वस्यचोत्तमोपक्रमोपक्रमत्वादुत्तमस्यविशेषत्वंपुरुषस्यचविशेषणत्वमितिनोत्तमस्यपूर्वनिपातत्वंकाकाक्षायद्यानिर्द्धारणा
सप्तमीसमासएवात्रकार्यः अस्मिन्सर्गेऽतीतियावद्वैतालीयंवृत्तं १अधुनातेति तनुमेकधानाधुनातापिउवक्रउकारमधुनाते
तेतिकेचित्तुजातिः अनुप्रासः पतत्रंचतनूरुहपक्षमूलंउपक्षतिरित्यमरः नैकनाष्टःसुप्सुपेतिसमासादितिवामनाचार्यवचनान्नै
कधेतिसाधुः उत्फुल्लोत्फुल्लसंफुल्लयोरुपसंख्यानमितिसाधुः दंतुरमितिदंतउन्नतइत्मरंचूउन्नतत्वमात्रमत्रानेनलक्ष्यतेपक्ष
तीत्यत्रमूलेपक्षातिरितिरूपकानुप्रासः २ अयमिति पक्षमूलस्यमध्येऊर्ध्वगामिनोजंघायाश्चानवृतिनद्धा एषाद्विजातिः अनुप्रासः स्वार्थेपितमवाद
यइतिवचनाच्चस्वार्थेतमप्रत्ययः सइतिपक्षतृदलक्षणेऽर्थेरूपकानुप्रासोध्यर्यमितिअयंसस्तडागसंबंधिनिःपक्षिसिरागत्यत्रांघ्रेवेष्टतेस्म
विकसनशीलस्वारूढेःस्वारोहितियावदेवंविधेरूढायतेस्म जातिरनुप्रासःसमासोक्तिश्चलघुक्षिप्रमित्यमरः विरूढादितिस्वार्थिकोऽण् प्रवृ
द्धइतिप्रचुरार्थेहरसंबंधीनिविद्धानिपुंड्रकाद्यानिविद्यंतेधृतरूढाक्षमितिविशेषणाद्यक्षन्यार्घदेवदेवमद्भावेनवायोजनेतिनपौनरुक्त्यं
व्रतंरक्षस्यनियमवाचिन्नाद्रुतद्राक्षधारणानियमेनकारातिरन्यविरूधारणेनियमोनविद्यतइतिवायोनरुक्तं किंस्तनसाकिंस्त
ताघासरसः प्रचुरत्वोवलाद्भास्मरिर्यस्मिंस्तस्यसावस्तत्रतांधारयतः धृतमधुव्रतउत्यस्मद्राक्षायेनधृतस्मद्राक्षाणासमाचीनव्रतंनियमो
येनत्रिवत्वाद्वुद्राक्षधारणलक्षणंव्रतंधृतंयेनेतियावत्मधुरादेनसाम्यंवलंदधतइतिवानक्षमेतइत्यक्षमासद्रस्याक्षमाःक्षमधुधा
समासस्तानधुनोतिकंपयतीतिस्मद्राक्षमधुनव्रतंचधृतंतद्येनेतिवात्रिवद्वाहिपरास्तवकारिणमितियावत्अत्रपक्षेपौनरुक्त्यंवाक्यार्थ
नास्तिकोकनदमपिधृतरुद्राक्षतुल्यस्मरंधृताक्षद्राक्षाएवमधुव्रतायेनेतिरूपकंवारवाणस्तत्राद्यधृताक्षद्राक्षेसोधृतःरोधिःरश्चवर्णोपिं
गटानिनेत्राणियेषांतेराक्षाएवंविधस्त्वमरायत्रेतिकेचित्अत्रयद्यायंश्लेषोयमारूपकोत्रेक्षासंसृष्टिः त्रिवंसद्दृसुखेमोदेसलिले
थत्रिवोद्दरेरः पात्रकेचतीक्ष्णेतिविश्वः स्रोवेत्यत्रतस्येदंसक्तिरितिवाणसदितिसपदादित्वाक्विपूराक्षतिवक्रआहोथत्रपू
पतगइतिनुवितर्के त्वालनादतिविस्रंसनवापितेनसइतिक्षचित्याहः उत्रेक्षानुप्रासोऽन्नपेतिश्राक्षुलीकेशालोकर्णावबकंस्म
रूपोयानेवंविधंसावक्षनमितियावादवविधंऊर्वन्नुवाचहसस्यमनुष्यवाक्षादतिश्रायंतकोऽकंकर्णाकारःखविरोधःश्राक्षुलीरूपकंसमा
सोक्तानुप्रासोः मानसंसरसिस्वातेअमृतयद्राधोप्यस्त्यायूषेसलिलेघृतइतिविश्वःमनएवमानसंश्रद्धादित्वादणू ८ किमवोचदि
त्याद सगयेति मनोक्तनेकारणांतरंनविद्यातपरंरूपवकारणमित्यर्थः उपमायमकानुप्रासाः एसगयानविगायतइत्कर्तृत
त्रोत्प्रेक्षागर्वकारणोपन्यासंकरोतिअबलेतिऽष्टनिग्रहोराज्ञोधर्मएवेतिसावः अबलाबलिनोसदायंतीतिमत्पानोजातिस्वभावः ॥

MEMORIAL

नुप्रासोत्प्रेक्षानुप्रासोदीपकं च १० यदिति तव यदप्रियं निंदाद्यवोचंतत्प्रियं कृत्वा निराकर्तुमिंदुरश्मिदृष्टांतमाह॥ उपमा ११ उपेति करउत्प्रत्याकरोणाकल्पयति ददातीति वाकरकल्पस्तस्मान्मल्लक्षणाज्ञानाठपनमंत्यर्थेनयुक्तं राद्रोहित्रतिग्रहोनिषिद्धो यंत्रप्रतिग्रहोनस्वतिहियस्मात्॥ अनुप्रासार्घांतरन्यासो १२ गर्वपरिहरतियत्नेनेति मयाकिसमर्घेनरत्नेऽर्घोनुनकिमर्घतीति अनुप्रासः १३ सवितेति अविरादितिपक्षांतरेऽथवाराष्ट्रः उपकर्त्रुरात्मोपायस्तताआत्मोपायादागतावाआत्मोपायसाध्यमिति यावद्देवविधसुपक्रियांकरोतिकुर्यात् १४ वचनंत्रसंगार्थमाह सवितेतिअपिराष्ट्रएवकारार्घः अघचेष्टसाधकत्वादपिमुदंकरिष्यत्येववत्यपिराष्ट्रार्घः उपमानुप्रासो १५ यत्स्फुरकर्तुस्तेमीप्रसंगकरोतिसदृत्यादिना एतेनविरिणामेवस्योदृग्नत्वन्येषामितिसूचितं सवति उपमाव्यतिरेकयमकानुप्रासाः १६ दमनादिति दमनसंज्ञकात्रपोधनात् यमकानुप्रासो दिवाहृते वरःश्रेष्ठस्त्रिषुक्लीवे मनाकूह्रिये कालोदिष्टः देवंदिष्टमित्यमरः १७ नुवनेति गर्वदमयंतीत्रामयंतीउत्प्रत्ययांततः कारणाद्दमयंतीतिसार्थकनाम बभार १८ ह्रियमिति ववक्षनेस्वानोतरे॥ ईश्वरस्याप्रत्यक्षत्वेपितन्मौलिनिलयांचंद्रकलांयद्यासर्वोपिज्ञानातितद्घातामपिकोनजानातीतिवाराष्ट्रमिवराष्ट्रार्घंव्याख्यायवाव्याख्येयं उपमाकयकानुप्रासाः १९ मानुषाणांत्रीरावर्सनकेरासमूहमारभ्यक्रियतइतिकेरासमूहमधिकृत्यसेमात्रारावर्सनमारभ्यतेविक्रियति उत्तमानामधमेनसाम्यकोसिलघ्यतीतिभावः अनुप्रासससमासोक्तोऽत्रनानिषेधस्यापुरस्कृतपदार्घहेतुकंकाव्यलिंगंच पुरस्कृतः पूजितेचात्यसियुक्तेयतः स्तितइत्यमरः २० स्वदृशोरितिकंडूयनेनसुखातिशयान्नेत्रेनिमीलनंकुर्वतितस्याध्यक्षवः क्रियतेसयादितिलुप्तोत्प्रेक्षाकंडूयनमणाणाजातिरियं अपह्नुत्यलंकारेणायमकानुप्रासाः स्वर्वीक्षस्वश्चयामनइत्यमरः २१ अथातिदेहद्वीपतेनैम्याःसंबंधिलोकयुगमधिमारुह्यलिपिरूपलक्षणांकृतिगामितयालोकार्हानविषयत्रेनज्ञानंदत्वेनेतियावत्तेनातितरांव्यतिरिक्तातविनिमयेश्रोत्रेते॥ उत्प्रेक्षापिकुलेतयोल्लिकृतेइतिभावः अपिःसर्वत्रयरस्मरसमुच्चयार्घः॥ क्वचिद्दृष्टाःक्वचाःकुशाणादोदृष्टाःकासुचिन्नारीषुयद्यकासुचिन्नारीष्वेवक्वचाःकासुचिद्दृष्टाएवंविधायेस्त्रीगुणास्तेश्रोत्रातइतिवक्रवचन उपमाश्लेषसमुच्चयानुप्रासाः कृतिःश्रोत्रेतद्यान्नाये वार्तायांश्रोत्रकर्मणीतिविश्वः व्यतिपूर्वस्यसातेःकर्तरिकर्मव्यतिहारइतिआत्मनेपदं वचनश्लेषः २२ नलिनमिति कमलमलिनस्वकांत्यादूषितंश्रकाशायंतीपूषतीदरिणांस्वजनपूजिते॥ दुर्विधादरिद्रंतद्दहितं खंजनोहिस्वल्पकृलोतिसरलोतिचंचलश्चास्तिनसाम्यसंभावनायांकजलपूजनानेतरत्तदधिककांतित्रासोपिजितइत्यर्थः दृषतामज्जनश्रालाकामनंगीकुर्वतातिरेकानुप्रासोमलिनंदूषितेकजलइतिविश्वः २३॥ अधरमिति॥

बिंबइत्येतत्पदंसुबंतोयंराष्ट्रोबिंबसंज्ञकंफलंकिलयस्मादोष्टादधरंहानं सर्वसमाचानं॥ चंद्रबिंबइत्यादाविवबिंबराष्ट्रस्यस्वरूपपरद्वादधरस्वरूपमित्यर्घः व्यतिरेकोनुप्रासः अधरोदंतवसनेनन्यर्घहीनेधरोन्यवदिति विश्वः २४ हृतेति करनंकेनहृतसारत्वमुत्प्रेक्ष्यतेअन्यस्याप्याकरादेर्हृतसारस्यघृतगंभीरवनारवनातिमत्वंनवतिउत्प्रेक्षाव्यतिरेकयमकानुप्रासाः खनिःस्त्रियामाकरःस्यादित्यमरः वदनायेतिक्रियार्घोपपदस्येतिकर्मणिचउघोरवनातिकृदिकारादक्तिनइतिवाडीपू २५ अकारांतरेणमुखस्यचंद्रादाधिक्यमाह घृतेतिविधिनियोगाच्चंद्रोन्नाम्यतित्रोत्प्रेक्षातन्मुखमाद्रत्वंचंद्रोनप्रापेतिभावः गोमयविक्लिन्नेनचूर्णादिलिप्तनवरावेणादृष्टदोषनिरासायनवराजनाक्रियतेलोकाचारः रूपकोत्रचंद्रोव्यतिरेकानुप्रासससमासोक्तयः नवरावोवर्द्धमानकइत्यमरः २६ मुखमेतिपरमत्रोत्सा॥ सलिलानज्ञनेनतस्यस्वच्छाविकंनंगलक्षणेनोत्प्रेक्षितंस्फटिकसितमितिपद्मविशेषणंवा उत्प्रेक्षाव्यतिरेकानुप्रासाः मुखमाघरमात्रोत्प्रेत्यमरः सुविनिर्दुर्मदइतिषन्नमू २७ धनुषाइतिनालिकःनवरात्यर्थोरिति विश्वः २८ सदृशातिजल्पलक्षणाऽर्थे॥ परंकेवलंतवयोगप्राप्तरत्नाऽनयोर्योग्यंयोग्येनसंबंधतेइतिन्यायात् स्नेहव्यतिरेकानुप्रासाः मित्रंसुहृदिमित्रोर्के परःस्याद्दुर्गमोमाविरिङ्गेषुकेवलेपरमव्ययभिन्नातीतिविश्वः बलिरस्मात्रवः करः लीलाविलासक्रिययोरित्यमरः २९ वयसाइति तस्मात्रोवतारूपेवयसा॥ विलज्यनरज्यतःकिंतर्हिसंचलितेएवानुरागंसृजतः कृतसाम्राइतिक्वचित्पावः तत्रकृतमर्यादे॥ अनुप्राससमासोक्तौ ३० अथातिखलूत्प्रेक्षायांअगाद्वेहाद्देकेकाडनमनुचितंतत्राधिक्षेपोतिद्योतनार्घमपिराष्ट्रः पूर्वापेक्षयाअपिरन्यत्रेत्यर्घइतिवाचकंकृत्वालोपकरणउत्प्रेक्षानुप्रासो ३१ कलत्राइति घटेकलालनांडचक्रंत्रमणाकारिचलनकारणंगुणोधर्मोनिजादतीयाद्यसंबंधिनःकारणान्निजस्यात्मनोघटस्यवाकारणाद्दृष्टाज्ञातः किंचित्कर्तृस्थानिमित्तकारणगुणाः स्वकार्यगुणारंभकाःकारणगुणावाक्रमवायिकारणगुणानदितिसंभावनामात्रेणेतिभावः किमुराष्ट्रश्चाद्दोषेसमवायिकारणगुणाएवकार्यगुणारंभकाइतिहिन्यायविदांक्रियानचघटसमवायिकारणेमृद्द्रव्यदृष्टांतः ततश्चनिमित्तकारणगुणाः कर्घकार्यगुणारंभकाइतिविरुद्धमितिचनिजःसहजश्चासौहेतुश्चसमवायिकारणमितियावत्राद्दोनसवतात्मनिजहेतुनिमित्तकारणात्राद्दृष्टाज्ञातः किंचितिवोत्प्रेक्षाश्चद्योवाचकत्वमकारितागुणाः कलत्रोकिमु कलत्रश्चः किमु कार्यगतोगुणः कारणोकर्त्रीमायातइत्याद्दोद्योवेतिवासगुणाः कलत्रोविद्यतइत्यत्रकिंत्रमाणमित्याक्षेपेणहेतुमाह यद्यस्मात्रकलत्रोनैमाडंगकचाकारेणपरिणामंदत्तेसमूहेकलालचक्रंत्रमणमद्दोदृष्टेः करोतिअतिकांतिमद्दस्त्रुवलोकनेहिदृष्टेत्रमणंसवति सूर्याद्यालोकावलो

कनवत् अघचकांतिसमूहान्चक्रस्याङ्गस्यजनसमूहस्यवान्त्रसंमदनजनितंसंमोहमातनोतिसर्वोपिचक्रचकांतिदर्शनेनमदनांधो
सवतीतिसावः अघचकांतिश्चवादेचक्रवाकस्त्रसमातनोतिघवोदेचक्रवाकाविद्यंतअतश्चक्रस्त्रमकारणाच्चङ्गस्तेनचक्रस्त्रम
कारितापुणोघटेविद्यातइंगत्रेनकांतिमत्रेनचतकुचौघटचक्रवाकइत्यादितिसावः कलत्रास्तः किमितिव्याख्यानेउक्तएवमुत्प्रे
क्षतेआक्षिप्यतेचेत्याशंक्यादंडासावेपिकलत्रासद्भावेतस्यादर्शनादितिहेतुमादसश्चत्यादिनेतिव्याख्येयंउत्प्रेक्षाहेपोवाशब्दश्लेषो
नुप्रासश्चचक्रोगणोचक्रवाकेचक्रसेन्यरथांगयोः ग्रामजातेऊलालस्यस्यांडेराङ्गस्त्रयोरपातिविश्वः ररसंजनतइतिएतत्प्र
संगेनोक्तं अधिकेनजितोधिकंसेवतेउत्प्रेक्षाव्यतिरेकानुप्रासाः २३ उदरमितिमुष्टिनाविधिनाकृतमित्यत्रेक्षा रथअकारांतरेणो
दरमेववर्णयति उदरमितिकिमत्रेक्षायां सुवर्णावर्णान्नंसूचितंकोब्रह्मात्रपिरवधारणार्थः ततश्चब्रह्मैवपरिमाणात्यर्थइतिवाउत्प्रेक्षा
नुप्रासो ३५ष्टधितियद्येवंनस्यात्तर्हीदृशंनितंबंकथंकुर्यादितिपर्यः नितंबदर्शनान्मदनश्चकुसविलसतीतिसावः रहनरूमि
तिद्वयेनहयजयंयुक्तंश्लेषानुप्रासेव्यतिरेकाः परिणाहोविशालतेत्यमरः रसाकरत्यप्यमरसोरितिविश्वः नलोकनिषेधानुकरू
मित्यादोहितीयासुदरातिगौरादिन्वाङीपू ३७ जलतेइतिसतःशब्दकृतःतद्धासहसेऊकृतइतिवाअथचहंसकः पादकटक
स्तत्सहितेनूपुरयुतेऊकृतः हंसमिथुनमेवनूपुरत्वेनपरिणतमित्यर्थः जलजेइत्यनेनसदाजलवासः सूच्यतेरविसेवयावतेः
पद्मरहस्त्रात् सेमापरयोः पद्मादयकशब्दाद्धंसरवसमानसिंजितनूपुरयोर्गुणेज्ञेयमुत्प्रेक्षाअन्योपिदवसेवयोत्रमपदंशब्दो
तिश्लेषोपत्प्रेक्षारूपकयमकानुप्रासाः हंसकः पादकटकइत्यमरः पक्षेत्रोक्षाद्विनाशेतिकपूतत्रिःकृतइतिपक्षेसंपदादिः
३८ श्रुतेतिसेमाचरणासंज्ञकेजन्मनिजन्मांतरेअन्योपिसेवितपुण्यतीर्थःसमाधिनायोगांगेनातिवादितसमस्तशत्रिर्जन्मा
तरेउत्तमादात्मांशब्दाश्रोतिगतिवाणिनेत्यर्थश्लेषानुप्रासससमासोक्तयः गतिर्मार्गेदशायांचज्ञानेयात्रास्कंपायथोरितिविश्वः ३९
एवंविधतस्याःसौंदर्यकेनप्रकारेणसवेताशब्दायोत्याशंक्याह सरसीरितिगमिश्चतोर्थप्रक्रिययाइतियावत्क्रमीकृतागतिविध
यीकृताअनेकेदशायेन एतेनछायापिजनयदेतादृशाकांतिदृष्टेतिसावः अनुप्रासः नीदृङ्नपदावित्यमरः सरसीरितिगौरा
दिदर्शनान्ङीपू ४० अवेतिस्वर्यसंबंधिसिरपियुवतिसमूहेः सदृशोः किलसदृपाठः क्रियतेइयत्तेस्वोधिकाकोवापतिविधातस्त्व
दविचारितवान् कृतमइतिकतरकतमोपजातिपरिग्रहइतिवचनसामर्थ्यात्स्वार्थेपिडतमचू ४१ अन्विति सेमारूपानुरूपंविचार १४

यन्त्रंवायोगोयंवायोगपइतिअथयन्त्रात्त्रयातिवाव्रद्यतिरिक्तः कोपितरुणास्तद्योगोनविद्यतइतिसावः अन्यत्रापिपूर्वपक्षायेक्षयासि
द्धांतस्यबलवत्त्वरत्वं ४२ अनयेतिसावाणमयीदया वद्रूपयोग्यत्वाद्रूपदर्शनेसाग्रतेत्यर्थः ४४ चयातिवारसेवश्रृंगारित्वंमुञ्चतेवारानु
रागिणंश्च योषितइतिस्त्रचनार्घवारेतिसंबोधनं ४४ पुनस्तंकार्घमाह तवेतिअघचावगतकेशाकेशरहितमर्घाद्विरसद्विद्यतेयस्मात्सा
ववकेशामुंडितशिरास्त्रस्यपुंसोयद्यकेशासावान्निष्फलाभवेत्यर्थः तयाविनेतिसर्वत्रसैमासमागमेनविनासर्वमेतन्नशोभतइत्यर्थः संत्र
वदत्यिकोऽपिकेतिविरोधाभासः उपमाविनोक्तियमकानिचवंध्योफलोवकेशाचेत्यमरः वनीतिगौरादिदर्शनान्ङीपू अल्पंवनमित्यर्थेवनाति
केचित्अवस्कवाक्यात्संत्रवदेत्यत्रवदेः शाता ४५ अहमेवस्वेत्तद्रूपयोग्यस्तर्हिज्ञात्तिरपिनस्यानविष्यतास्यात्रोक्तेः कायद्यमाहानयेति
क्रमुदेनयद्यावातादृक्पायेनद्याप्यातत्तद्यात्रयमङ्गपायेनत्राप्यते उपमायमके ४६ व्यंजितमर्घव्यक्तीकुर्वन्निगमयतितदितिसि
मासमापेतवस्तुतिंतेनतेनप्रकारेणाकरिष्योस्यांतःकरणेनिहितोन्यानेनप्रकारेणोद्यणाप्यनेनेत्रास्पातविदधेपनीयतइतिचवर्त्तमा
नसामीपेवर्त्तमानवत्प्रत्ययः विदधेइत्यारंभायांस्तवद्धा ४७ अनोचित्यपरिहारस्तितेवेति नत्रकंचनकारणेकार्योपवाद्यचने
नेत्यर्थः तवकेवलासंमतिर्ब्राह्मेवयदिदंवचनंतन्निंद्यं यस्मात्साधवः स्वकीयोपकारितांफलेनप्रकटयंतेनत्रुवचनेनेतिवाअर्घोनरस्मा
सः ४८ तदिति परिपीतस्यामृतस्योकारमिवश्वेतस्यहिश्वेतएवोकारोभवतीतिसितपद्मसिमाग्राप्तिसंभावयंजातहर्षाद्वासितंश्ले
षरूपकोपमानुप्रासासमासोक्तयः ४९ परीति रक्तोत्पलेनकरेण वचोलक्षणायदमृतंतत्स्वाधुरवंविधोयःकंठस्तस्माज्जाता अति
शयोक्तिरूपकानुप्रासाः ५० नेतिउत्प्रेक्षतेनयेतिउत्प्रेक्षोपमानं अन्यत्रकिंवक्तव्यमाकृतोगुणाइतिसामुद्रिकस्त्रसमाप्तनाद्बहुदाहरणाद्व
मेवतस्याउदाहरणं द्वाद्योविरूपेषुसवंतिदोषायत्राकृतिस्तत्रगुणाःसंतात्येतदेवसामुद्रिकशास्त्रस्यसमाप्तिसूत्रं स्पष्टमन्यत्
यानियमनासा उत्तरवाक्यार्थस्यपूर्ववाक्यार्थहेतुकत्वात् वाक्यार्थहेतुकंकाव्यलिंगं ५१ नेतिननुसंबोधनेअथप्रसादयातःस्ववर्गतःपातस्तद्युक्तंतदर्हति
दधत्प्रसादिवचनात् उत्राद्यःसंबोधनेकिमितिदृष्टंकुमाद्रोपिचसाकिंनेत्येकएववचनमर्घात्संबंधनीयं निरालंबनस्यमम्रेमेवालंबनमितिसावः श्लेषः ५२
स्तरोतिदिमश्चेष्टविनागोविद्यतेयस्मिन्नेवंविधोवायुर्वान्यात्तः एतदेवदृष्टांतेनदृढयतिइतरइत्यरूपःसम्भूनिधिःसतांगुणोज्ञनसमागमश्च
व सान्निध्यंदृष्ट्वारूपकंदृष्टांतश्चइतरस्त्वन्यनाचयोरित्यमरः ५३ त्रातुमितिक्रियोक्तामोहनकर्त्रीसाक्षेमीत्राताकस्यात्रकीर्तितिवमया यद्यप्यु
गतंतद्गतंकथमितिचश्लेषरूपकविरोधाभासाः त्रातुमित्यत्रबहुर्घकारकाद्वस्तु ५४ बहुग्रोपिमकाग्राम्रेकथितस्याधिक्यमाहाखिलमिति
चकारस्तुल्ययोगद्योतनार्थः सुहृदास्वहृदाचपत्रपतांविऽयामखिलंदेत्रावहितमपिवसुजातमनाखिलंसुगमंभवति नसस्वेतिसमासः सस्वासादि

वः केलिमितिवा पाठः चत्वर्षुमानिना १०७ श्राद्धर्षमितिपूर्वार्द्धव्याख्यानेपूर्ववदेवतत्स्कृतोमहाकाव्येस्वसावसुंदरोद्वितीयस्तेनसंख्यातः सर्गः समाप्तिंप्रापत्तृतीया दीकृस्वार्थेइतिवक्तव्यादीकक् ॥ १० ॥ ७ ॥ ॥ अथसेमाः पुरस्तान्नलस्यगुणान्सिमविद्योशज्ञादशावस्थश्चहंसमुखेनवर्णयिष्यंस्तृतीयंसर्गमारभते ॥ आकूंचितान्यामिति अथोपवनप्रास्थानंतरंवा ययातोपविष्टातिस्म यद्विज्ञातिरियं अनुप्रासः निवृत्तेत्यधिकरणेघञ् ततः कर्मधारयः सावेवातनः षष्ठीसमासः अन्योन्येतियावदस्मिन्सर्गेदृत्तमुपजातिः अवतरणामागमः यतनंचोपवेशनमितिनायोनरुक्तं १ आकस्मिकइति यद्वद्यात्तदाख्यमेः सकारणादाकस्मिकोज्ञातहेतुकोयः शास्त्रसंसिध्यतन समयउक्तः आकस्मिकराष्ट्रश्रवणात्सन्त्रासावतिवयस्यापेक्षयाश्लाघ्यगुणादानंअनुप्रासः ॥ २ ॥ नेत्राणीति ॥ १ विदर्भाणांराज्ञांविदर्भजत्र ॥ तत्रहितिवीप्सायांद्विर्वचनाभ्यहविवक्षाविषयत्वात्सावात्र ॥ श्लेषोपमानुप्रासाः ॥ त्र हंसमिति ॥ तनाविति सोमायकआधारः दरिणासन्नयेनादरिणावास्त्रयरहितेनत्रायेनदृस्तेन यत्नात्ग्रहेचकामा यत्नेहृदयंयत्वस्मकुनिहितं चरंतंहंसंपरमात्मानंश्रादरिणाश्रा दरयुक्तेनाश्रायेनाभिश्रायेणगुहाचक्रामाज्ञामनायत्नात्समाधेर्निश्चलतांगाहते तथासतानलेननिहितः वेष्टितस्तंहंसंसद्योवानितरंहितमिष्टं ॥ श्लेषो पमानुप्रासाः पक्षिप्रधानकजातिश्च ॥ हंसोविहंगमेदेसा दर्के विष्णुहयांतरे योगिमंत्रादिसेदेषु परमात्मनिचदृश्यते ॥ आश्रायः स्यादभिप्राय मानसाधारयो रणीतिविश्वः ॥ ४ ॥ नामिति ॥ मायांस्वप्नकरणकपटं ॥ क्लृप्तिः ॥ गमनविरोधकोव्रतेन ॥ यमकानुप्रासो ॥ ५ ॥ वर्त्मेति ॥ अस्मात्सेमाव्रतसायंग्रहणोद्योगंतेनहंसे तथाश्रर्वीरूपकारणावर्त्मीकृतमनसायत्नाद्वा परस्परपरस्परास्त्रीनपुंसकयोरुत्तरपदस्यवाश्रूनावोवक्तव्यः सनमयोक्तत्वंनस्यात् कर्मव्यतिहारेसर्वना म्नोद्वेरुत्वतः इतिवक्तव्यं अतंअत्यर्थं ॥ यमकानुप्रासो ६ ॥ उद्वेति ॥ हंसरवः उच्चाटनोद्वेवकाक्रुः नीचाटनोयइतिसावः ॥ ७ ॥ ४तेति ॥ उपमाश्लेषानुप्रासश्च भंदाक्षेणालक्ष्यामंदाराक्षोरपटुनेत्रेश्चलत्पादृष्ट्या ॥ ८ त्रास्तेति ॥ पुनःराष्ट्रश्चलेनदृश्यमाना ॥ रविश्चेतद्वदोहंसावित्यरः निमित्तेत्राक्रुनःस्वगदृत्फलस्यत्रापिवि स्मृतकाश्राः ॥ ९ ॥ हंसइति ॥ विलक्षहेतोर्नेमीलनजोत्पादनाय ॥ परिहासकोहिवेषाचाद्भुतकरणोरूपरान्विलक्षयति ॥ उत्प्रेक्षानुप्रासश्च ॥ १० पदइति ॥ सातोग्रहणानिस्याद्योऽस्याअस्तीतिसविधतिपदन्यासे ॥ आकृष्टा ॥ करुणागीत्यनेनविरुद्धाऽऽख्यते इतंगतं यमकानुप्रासो पदेपदइत्यादीक्षायां हिः ॥ ११ रुष्टेति ॥ एकाकिनाविवेद ॥ श्रमांसः कणाइदेनातिसोऽकुमार्यास्तृणापदेनचोदविद्धनांमुक्तासाम्यंबध्यते अनुप्रासः ॥ १२ अयमिति ॥ अयोसेमा सविधातियावत्पुरानिपातयोर्नुट् किमिश्रमितिपाठेऽनुस्वारेतनिःकारणंकिंयदिश्रम्यसि ॥ अर्थराष्ट्रस्यप्रयोजनवाचित्वात्किंत्रयोजनमिति यावतीतियाव त्तत्रयावच्छ्रोघ्रगामिपुरुषवत्तत्कियद्दूरमुपैष्यसि वर्त्मपदंश्रर्थपरिश्रम्यसीतिकाक्वाध्वे आवृत्यावर्थेनिष्फलंपरिश्रम्यसीयेतदेवोत्तरं नवालेइतिक्वचि त्पाठः तत्रायमर्थः बवयोरैक्यान्नवाश्रालयः सखायस्यास्तत्संबोधने बालाश्रापरित्यज्ययतोगतासततंसासानवत्वमपरिणतत्वंपरिणताहिवनसमीपंवा तत्सङ्गानयातीतिभावः यतोघनमवनंरक्षणायासोनाः सखायः ॥ अनुप्रासः वार्थमितिक्रियाविशेषणानाअर्थीसातेत्ययोस्तवइतिकेचित् ॥ १३ वृथेति ॥ अपथेनिहितमार्गे ॥ सखीवप्रतिषेधतियत्पदवाक्यार्थः कर्मअकार्यंहिप्रवर्तमानमित्रंमित्राणिवारयंतिऊत्रचिक्किरेतिपाठः तत्रकविक्षेपेकिरतीति

MEMORIAL

विक्षपतीतिकिरः ॥ रूपकोपमानुप्रासाः पदंव्यवसितित्राणा स्थानत्वमाह्रिवस्तुधित्फलसयत्राप्यमरः ॥ १४ ॥ अस्थानेव्यवसायंकरोधातिपूर्वमस्यधायितत्रकश्चम स्थानत्वमित्याश्रांक्याह क्षयंइति ॥ कथंकारंकथमिवधर्त्रात्रोपित्रनकर्यंविदित्यर्थः ॥ अथचस्मरस्यस्मरतुल्यस्यनलस्यमित्रेणानेनमत्सखीनपक्षिणातेवद्वालत्वंनरवं दितमपित्रवंदितप्रायमेवश्रविरोधेवनलप्राप्तेः करिष्यमाणाद्वाद्वालत्वंइतिगम्यतातिन्विष्यत्यपिन्हतवदुपचारइतिसावः ॥ १५ मयिदृष्टेतितवनकिंचित्फलमित्या दि सहस्रेति ॥ कमलासनवाहनंसकलस्यत्रापिपक्षेतत्कर्णायासहायस्तताः पक्षिणोवयंसनामः रूपकानुप्रासोसहस्रपत्रंकमलं द्वेवंत्रोकलमस्य शक्तिकसयत्रायमरः पत्रंस्याद्वाहनेपर्णेपक्षेचत्रार पक्षिणाविष्कसयत्रापितिश्चप्रकाशाः १६ ॥ ननुहंसमयतवकथंसुवर्णपक्षतेत्याशंक्याह ॥ स्वर्णेति ॥ सौव र्ण कनककमलिनीनालानांकांडानांमृणालानांतिक्तानांचायाणांस्तुजातयेतेवयमिति ॥ तंउगतानांशुक्लादिगुणानांपटलक्षणेकार्येदृष्टानासामान्यंकारणे कारणगतागुणाःकार्येप्रायेणगच्छंतिश्रतोहंसपक्षेमसंभवइतिसावः अनुप्रासार्थांतरन्यासो ॥ रूपकहेतिमित्यत्रकृत्यकइतित्रकृतिसाकुनिहा नादितिश्राख्यातोपयोगइत्यपादानसंज्ञा नालोनालमितियतंतः केचननलसंबंधिनोनालावयमितिव्याकुर्वीत ॥ १७ ॥ कइरिति ॥ मूलोकंपश्यन्नत्रसंस्थास्यतेत दंमित्यर्थः मत्सदृशावदनोमत्सदृशंचरतीतिधर्मेसरसिविद्यंतइतिसत्यंत अनुप्रासः १८ । सदेवदृष्ट्वापर्यटनशीलः कथंनश्रमंसिश्रोतिचसत्यंकथंनक्षयीमान्यात्रा काद्विधेरिति ॥ अनुप्रासः ॥ १९ ॥ बंधयेति ॥ अप्यत्रविगतोयेयस्मादसोविशेलस्योदयोयस्मिन्नासोलोदयः सामर्थ्याच्चविगतरत्नानेलोदयोविरत्नोद्वासोनो यत्नतस्यनरत्नरिक्तराष्ट्रस्यलवाचकस्यविशेषणारत्नानेलोदयोयस्येतिवाततश्चनलस्यतदेकस्वर्लोगयोर्गंगायमुनयोर्विनामाद्दशंकेकोपिनाश्नोति विरलोद्वासस्यएक टोदयस्यनरस्यनलस्येतिकेचित् अनुप्रासः बंधयेतिउमर्थादितिचतुर्थी दिव्यइतिदिगादिभ्योद्यन् विरइतिप्रादिसमासेनञ्सेत्यादिनाबकारादिर्नोद्वयइति समभावितिश्लेषाद्भुतिज्ञापकाद्यधिकरणेपिबकारवृद्धिर्द्वयोः ॥ २० ॥ ननुनलस्यैवस्वर्लोगःकथमित्याश्रांक्याहेतेनेति ॥ अन्योपायेनदोहदेनात्रियाणांनचिह्नमा मनुस्वर्गफलउक्त्यंकिंचनवस्तुददातीत्यक्तिःदृष्टानुश्रासोक्तिलेशाः अथस्वकृतकर्मदृष्ट्वापूर्वंस्वातादिकर्मणोत्यभवः अंतर्वेदिचयद्दानंतदिष्टमितिधीर्यातइति केचित् २१ ॥ तमेवस्वर्लोगंकथयति ॥ सुवर्णेति अमारवैद्याप्रातिपदिकेषुक्तेरितिरमाणायेतिनृसोमित्यनेनसेवाधर्मः सूचितः उपमानुप्रासो २२ इदानीमितः स्वर्ग तियदित्रिलोकांयेनदानिव्याप्यनलवर्त्मनंप्रकृतेक्रियतेतेति ॥ यानलनलक्षणावक्तिःस्वोजसामात्मीयात्तेजसांविलासोः सम्यदितिः इत्वाबकनेतृनामपदनाम नंनामः सनविद्यातयेषांनमस्काराराज्ञांपदंस्थानंदेवांसावज्ञानेनसाधयित्वंक्तेक्तवतू मासमर्थासवेत्र अथचसाधनासिद्धानांविलक्षणांक्रयमादीनांसिद्धांत लेचारश्चक्रियेतेतदासाशक्तिर्वोजातश्चकदाक्रियतेप्रातिपदिकार्थोऽनयेतिव्यक्तिर्विलक्षिः अथमेत्यनिधेयासवति यावत्तिर्विलक्षिः स्वोजसांसुभगंसूत्र नेणाविनासविनावेः स्त्वातावत्तत्रकृनामपदंप्रातिपदिकंपदसाधयिन्नुंसुपूतिङंतनयापदस्तरेणानिष्पादयिन्नुंक्तमात्राक्कास्यादितिधृनिः कृत्रापियाश्चेज सामितिपतेश्रा स्थास्यानस्यउक्तसामितिराज्ञः पक्षेसिअज्ञसितिपक्षेद्वितीयः एतत्कुमारव्याकरणानुसारिणा ॥ एतेत्रदृष्ट्वामंडलेसवरत्नास्तदितिस्तचित्तं समासो क्तिर्धनिर्वी ॥ २३ ॥ शतेति ॥ सान्नोघमाद्यावाज्यघृतसोमसमयासादृश्यनेव ॥ अनेकयज्ञकाशसमुद्यवधिराज्यनोक्तोचेतिसावः श्लेषोपमातिरोधानुप्रासाः देयेत्रात्र ॥ पूर्वंमध्वराज्यंयज्ञघृतमिक्षवश्चेक्षुरसःक्रतुश्चयज्ञःसन्तानादियाज्ञऊक्तस्य पठितमितिवचनात् अंतेचराजसमोषंपूर्णेक्षुरसोश्रयेपूर्वंसमाषवत्मत्य

ઘણ્યા ઉપરાંત ગુજરાતમાં ઘઉંની ખેતી ૧૯૬૦ના દાયકામાં શરૂ થઈ. ૧૯૬૫-૬૬ના વર્ષમાં ઘઉંનું ઉત્પાદન ૧૨ લાખ ટન હતું, જે ૧૯૭૫-૭૬માં વધીને ૩૫ લાખ ટન થયું. આ વધારો મુખ્યત્વે સુધારેલી જાતોના વાવેતરને કારણે થયો હતો. ઘઉંની ખેતી માટે ભારે જમીન અને પૂરતા પાણીની જરૂર પડે છે. ૧૯૭૫-૭૬માં ઘઉંનું સરેરાશ ઉત્પાદન ૧૨૫૦ કિલોગ્રામ પ્રતિ હેક્ટર હતું. ઘઉંની ખેતી મુખ્યત્વે ઉત્તર ગુજરાતના જિલ્લાઓમાં કેન્દ્રિત થયેલી હતી. ૧૯૭૫-૭૬માં ઘઉંનું વાવેતર ૨૮ હજાર હેક્ટર હતું. ઘઉંની ખેતી માટે ૪ થી ૫ પિયત જરૂરી છે. ૧૯૭૫-૭૬માં ઘઉંનું ઉત્પાદન ૩૫ લાખ ટન

구: 무대미술가, 도구 디자이너 ‖ 무대장치 제작업체 ‖ 보기 좋은 것이 항상 좋은 것은 아니다 ‖ 무대장치 디자인 ‖ 장치가 무대 위에서 움직이는 방식 ‖ 무대장치 제작업체 ‖ 무대장치 디자인 ‖ 무대장치 제작업체 ‖ 무대장치 디자인 ‖ 무대장치 제작업체 ‖ 무대장치 디자인

स्पर्धिकाधिकामर्त्सनाधिकोक्तकारसादृश्यपर्यवस्तुरूपकम् अत्र निदर्शनालंकारः तत्स्वरूपं यथा। यत्र तत्त्ववस्तुसंबंध उपमापरिकल्पकः उपमानुप्राणश्च अहरह
रितिवामुपायाद्विवेचनं ॥ ६ तरुणीति ॥ विलासोद्यानकारः ॥ रूपकानुप्राणसमासोक्तयः ॥ ७ अधुनेति ॥ तदानीमेनमसमये ॥ मज्जतश्चित्तसत्कदर्पाद्यनवसा
र ॥ ऊषरऊषवान् ॥ अनुप्रासातिशयोक्ती स्वादूपस्कार मर्तिका ॥ ८ स्मरशरेति ॥ तद्वत्तद्वस्तुतिस्मानुकरोतिस्म ॥ अनपिधाननिरावरणं ॥ उपमायमका
नुप्रासाः ॥ ९ मदनेति साकूतिद्वारा यन्नोदयादिनोऽनगम ॥ अतिशयोक्तिः ॥ १० निर्विशतीति अवतिरन्मर्वतोनलश्च ॥ सकण्टिकेवा धान्यकंटकायभाजं ॥ अकोनु
क्रोशाभुंगयोगतिरिति विश्वः ॥ ११ मनसीति वास्तवेऽस्य ॥ उपेतयोर्गतयोः अत्रोत्प्रेक्षा १२ हृदीति ॥ अतिबिंबाननस्यबिंबाननानिमुखवत्तयानिर्गमनोत्प्रेक्षा निपातानामनेका
र्थत्वाद्वत्रोत्प्रेक्षाद्योतकत्वं उक्तंच निपाताश्चोपसर्गाश्च धातवश्चेतित्रयः अनेकार्थाः स्मृताः सर्वे पाठस्तेषांनिदर्शनमिति ॥ अत्रोत्प्रेक्षातिशयोक्ति अ १३ सुहृदमि
ति ॥ निर्दुतंगुणं उदेवधिवंद्वंयिवं ॥ पक्षिनात्रिश्वसितसगंधवहत्वंसार्धकं रूपकसमासोक्ती ॥ १४ विरहेति ॥ वियोगवशात् सतीदेहोनलभयोः प्रपतिस्मेत्यर्थः रू
पमेवरूपकं ॥ निनशद्वेनेदकूपरामरूपात इतिमाकन्दलनामेतियद्वाखलानं तन्नमोमुखनानेनेवगतार्थत्वाद्यपेक्षा ॥ उत्प्रेक्षारूपकसमासोक्तीच ॥ १५ स्मरहतामिति
॥ अदःपितेहृदयास्तेतेकंपत्यधिनहतवान् ॥ उत्प्रेक्षोत्तरन्यासोस्मरहतमितिहृत्पातिकेचिनवदंति ॥ १६ सतत्तमंतद्वरमाह ॥ करपदेति ॥ विरहवशात्सर्वाणिपद्य
गानिसनशानिपरंकरादीनामतिशायितः संतापोस्फूर्दितिस्वाः अन्योपिबकुलतरुरेसतिवमति रूपकाद्यनुत्यनुप्रासससमासोक्तयः ॥ १७ अथुनिः सरशामाह ॥
उदयतिस्मेति ॥ आश्चर्यमुदयतिस्मसंजातमित्यर्थः अत्रनुप्राधारमेवाव्यतिरिक्तत्वादाश्चर्यमितिशब्दोक्तुल्यवोधनिः अनुप्रासविरोधास्सासोबाध्योनेत्रज्व
लोधाणोरितिविश्वः ॥ १८ हृदीति ॥ अमरहृदहृदये मरुन्नीमाहसमुच्चयोः ॥ ऋतस्तदंतरंगस्यस्वस्यात्मस्तस्यनलस्यदृढोव्यधोयेनसतथाअतः फदेन
लदानीतिर्यस्मन्दमयंतिश्वहारोत्वनलंविध्यधेत्यर्थः ॥ अत्रोत्प्रेक्षालंकारः ॥ १९ शंकामाह विधुरमानाति ॥ नुत्वेनमतस्पचंद्रस्यकिरणोः
सूर्यकांतद्वननमनुचितमित्याश्चर्यः किंतन्नांतावा विपर्यस्तंज्ञायातत्रकृतंविपर्ययार्थकारिस्यात् नहिरजतत्वेनविज्ञाताशुक्तीरजतक्रियांकरोतीत्य
र्थः ॥ आत्मानंविधुरंमन्यतइतिवा ॥ अत्रविरोधालंकारः ॥ २० हृदयेति ॥ तयासहदक्स्त्रीक्षास्तिअपिनुनक्षापीतिस्वाः किमुत्प्रेक्षायां ॥ चिताविधोत्युक्त
द्वाद्वियोगस्यवक्ष्यत्वंव्यग्यं ॥ २१ अनलस्तावमिति ॥ अत्रोद्दीपनेसतिअत्रामनायकिरणानिप्रक्षिप्यंतेतस्मादनलत्वंविरहहृदयंनाशासीदित्यर्थ
:अथचवर्तमानमनलसन्नाकारहृदयंनाशासादयिष्यतीतिकाक्षा ॥ अत्रानुमानातिशयोक्तिविरोधालंकारसंकरः ॥ प्रकृतिरिति ॥ नामेतिश्र
सिद्धा प्रकृतिःस्वभावः ॥ अव्यक्तमर्घयंतिस्मवदिहृणोनीतिस्वाः वेद्मणाहृदयंमदनुत्वेवेत्तत्कथंपुष्पशरपीयाद्यातत्तस्मात्कुसुमेष्योपिकोमलमि
त्यर्थः अत्रानुमानालंकारः ॥ २३ रिपुतरेति ॥ सैन्यस्तापमनोदायोपरिनिहिता निर्मराणिवाराकाकिरणावेनोत्प्रेक्षांत ॥ यःकिलविरोनवतिसोन्य
वेषंविधायालदेहे मार्गेअविराति ॥ उत्प्रेक्षानुप्रासायकृतिसमासोक्तयः ॥ २४ अतिरिक्तमुखानतिमाह ॥ हृदिविदर्शनुवरति ॥ हृदयस्यव
स्वस्यावलोकनायेवनतमुखत्वं ॥ हृदिप्रतिबिंबितमुखादिपंचत्रारत्वेनोत्प्रेक्षा ॥ मुखदृगोष्ठाराइतिवस्तुरूपकम् उत्प्रेक्षावापकृतिर्वा ॥ २५ विर
हेति ॥ अनुपलक्ष्याऽहो यावासितोऽतोऽस्कासागम्यविद्यमानत्वात् ॥ लिमीकपोलतलतावद्विरहव्याधुरंविधुश्चस्वस्यावाशोरोतागोरेकपोलतले
प्रतिबिंबितः सितत्वान्नोपलक्ष्यातकलंकश्चकलत्वोमुखेनवोपलक्ष्यातअतश्चतन्मुखविधूत्प्रेक्षस्यूदित्यर्थः ॥ अत्रोपमातद्गुणाश्चालंका

MEMORIAL

रः उक्तंचरुद्रटे यस्मिन्नेकगुणानामर्घानांयोगलक्षरूपाणां संसर्गोनानावंस्तच्चातत्कृताः सदृतियथा नवाक्षेतधवलनवसनाश्चंद्रिकयासंद्रया
तिरोगमिताः रमणास्तवनान्यत्रांकं सर्वेत्यत्रिसारिकाः सपदि ॥ २६ विरहेति ॥ विनिमिकांस्वयानकर्तादधेत्वंस्मार ॥ एतेनविरहताचरनष्टगालसेवन
त्वयादि ॥ नुरपिवपुषिधृतपांडिमभंडनोविषधरानश्चस्यात् विनाषिक विनीषधिकां ॥ उपमानुप्रासो २७ ॥ विनिहितमिति ॥ चंदनंविधुस्त्रानी
यंबुधुदानितारकास्त्रानीयानि ॥ अन्योपिसयदियंहोमित्रमुपगच्छतात्कृतिः उपमानुप्रासो २८ स्मरकृतावानेति ॥ एतेनसंतापनिश्वासबाकुल्यंप्रति
पादितं मर्मशिवस्त्रपत्रादेरितिदिमःकोपः अतिशयितः संतापः सूचितः रूपकयमकानुप्रासाः २९ ॥ प्रियकारति ॥ दवयुनाधरितापेन ॥ एवमिदि
करयहासिनयद्योतकः नुप्राद्यत्प्रेक्षाव्यंजकः ॥ ३० ॥ वदितरइति ॥ अपराधिपतिव्रतापवादेन दूषिताऽग्निदिव्येनस्वकीयशुद्धिंपतिबोधयति
उत्प्रेक्षारूपकसमासोक्तयः ३१ विरहतनेति ॥ यान्यापिसखानिजसख्यादेहलग्नोखदविधामिकिमपिवस्तुदूरीकरोतिसापिमुक्तालतावदंगुलिवि
मुद्धिष्टःस्यात्तत्रेयमपीत्यर्थः रूपकसंशयानुप्रासाः ३२ इयमिति ॥ चतंब्रूमः विसारिव्यापकं ॥ उपमानुप्रासः ॥ ३३ ब्रूतनेति ॥ अन्योपियः स्वजेतारंपतिंपति
लज्जयामलिनोभवति ॥ उत्प्रेक्षा ॥ ३४ पिकेति ॥ स्वतनुधनंयथास्यान्नघाघर्षतिकंडूयतियस्तेनमन्योदिग्विलघर्षणंकरोतीतिजातिः उत्प्रेक्षानुप्रासो
३५ नरसवल्लिति ॥ तत्कथंततोमुखातस्मादाननादश्रुमयंपयः अस्रुस्रवन्नगलन्नंवृंदोदयेदिवंद्रकोतात्यानीयंस्त्रवति ॥ ततोन्यथानुपपद्यमाणा
गम्यंतात्रिकमेवास्यचंद्रकांतद्रवनुत्रोतमित्यर्थः उपमारूपकानुप्रासाः ग्राहिकांतमितिलिंगश्लेषश्च ३६ रतिपतेरिति ॥ वियतंनिश्चितंनतस्माद्वेत
स्तांसिमांसरतिपतिः निजबाणानिवयंचनयापंचसंख्यात्वेनमरणेनचयोजयिष्यामिदतावेष्टत ॥ सापितस्यविजयास्त्रमिति ग्राह्यत्वलं उपमा ३७ श्लोकत्रयेण
णार्थर्यायोक्त्याविरहाधिक्यंसूचयन्नितकमाह ॥ ग्राहिमथमिति वियोगिनाग्राह्यावाक्प्रतिमोत्तरतीति ॥ युद्धेह्यस्त्रप्रत्यस्त्रेनवतःउदितमात्रेचंद्रेसुधावृ
ष्टरामशेदित्यर्थः रूपकानुप्रकृत्यनुप्रासपर्यायोक्तानि ३८ रतिपतीति ॥ मरणालिकाविरालतातन्मयं ॥ वसंतसमयेमलयानिलेवातिसति
संतापबाकुल्यादंशुतयामरणालिनिर्दिशतीतिस्वाः उत्प्रेक्षारूपकामनुप्रकृत्यनुप्रासपर्यायोक्तानि ॥ ४० एवंपरस्परंमुद्धहृदत्रउक्तिविरोधेणमदनेनमा
तियादितित्याह न्यधतेरिति ॥ कामोनिरंतरंपुष्पबाणानाशाकरोत्रवाक्येनमहद्विसालफालेरपिविध्यतिस्मेत्यर्थः इत्युत्प्रेक्षा ॥ पूर्वोक्त
पर्यायोक्तानि ४१ अकांतरेणातियाढामाहातिशयव्यतेति ॥ कामोनिरंतरंपुष्पबाणानाशाकरोत्रवाक्येनमहद्विसालफालेरपिविध्यतिस्मेत्यर्थः इत्यत्प्रेक्षा ॥ पूर्वोक्त
मुत्प्रेक्षेअनेषांहृद्यानांकुसुमानांवेतालानांतालपत्रमयपुष्पोर्तिनापिफलदत्वात्तालफलद्वयास्पदवार्पणांकृतेत्यर्थः सामान्यादितालफलमुक्तं ॥ उत्प्रेक्षे
एकपर्यायोक्तानि ४२ अघेति ॥ अपरेपिरोगग्रस्ताः साधूक्तिरेतिस्वतानस्त्रवंतीतिहृदयंस्रवंतीतिकिमत्रोक्तिरित्याह ॥ अनुप्रास ॥ ४३ नरसुरेति
तदितिसंबंधोयदितिलभ्यते ॥ इवशब्दोवाक्यालंकारेवाकक्षमित्यनेनव्यवहितेनसंबंधनीयइतिवाज्योतिःशास्त्रेयस्मन्नरेदर्शुगंयदनेदृसायस्मन्नरेदंःकालेन
दावनायस्त्रमाणेनभवतिविरहिणामपिनरसुखानुबंधमिवतत्तथागतवद्युवशाणमितंकथंननभवतीतिवायथाकथंचिद्रोध्यं ॥ ४४ जनुरिति

नुप्रेक्षानुप्रासाः ९२ सुतनेति ॥ पिशाचता राक्षसत्वं मम हृदयमनिलवन्मरुदिव यन्त्रं चेत्रमसि तद्वा मलमिसां पुष्पवतास्त्रमनिलवति ॥ ९३ उत्प्रेक्षानुप्रासश्चमालोक्तयः ९४ वतेति ॥ मृतकेनखलुनिश्चितं करालकृतं आश्लिष्टं बंधनं लक्ष्मो येन सताहरो मुष्टिर्नमुच्यात नत्यज्यते अथेति अन्ये ॥ ९५ दृगिति ए तेनान्यदेवेत्यस्त्रं विषयातरतिसावः ९५ स्मरेति स्त्रं मतमो निशायेन घानुकः अतो हेतोः ॥ अनुप्रासातिशयोक्ती ॥ ९६ स्मररिपोरिति ॥ शेषनिखवा हाणाग्नेः पुरांत्रयमिवतेनतवरोषस्त्रोखलजगतांत्रयमधिमादहत्व्रतिहेतोरनिर्देतो विश्रंसनरहितः ॥ सिक्तस्यपदार्थस्यदाहकत्वंनसंभवतीत्यर्थः ॥ उपमोत्प्रेक्षानुप्रासाः ९७ विधिरिति ॥ अनंशोपरमाणुरूपत्वात् ॥ अनुप्रासातिशयोक्ती ॥ ९८ अयीति ॥ निर्दैतिसुखंनाप्तवान् ॥ नियमगणयित्वा बत खेदे हिप्राज्ञोवक्षरणो ९९ ज्येति ॥ सुपर्वणोमरुत्स्यसुमनसः पुष्पाणां सोच्यंगम्यतांए किंकसुमनोदानेन तवनिंदानधिगस्तर्ह्यनिंद्योसा त्यर्थः ॥ १०० क्रसुप्रभमिति ॥ पुष्पधनुषिब्रह्मणागृहीतेसतितवकापिहानिर्नब्रूतेत्यर्थः पूर्वं हिपुष्पधनुरेकमेवासीत्सांप्रतं तस्यस्थाने नलक्ष्यु गमभवत् ॥ उत्प्रेक्षानयके १०१ यदिति ॥ युगपदखिनंदितं वर्द्धितं नंदनवनंयेसे १०२ यदतनुरिति ॥ समुनिरपिचविद्यतेअपिशब्दकृपिनास्तीत्यर्थः अतिशयोक्तिः १०३ सहतनयेति ॥ वेनस्मात्सरुधृतिरूपोजातइत्यर्थः पंचसोरागदेहेस्यात्पंचानामपिपूरणाद्रतिर्विश्वप्रकाशः शरद्रतिर्हिंसकः शरहिंसायांशरोनीतिशरः पुष्पसाधारणोकालेपिकः कूजतियत्पमभिति ॥ १०४ स्मरेति ॥ न हिपापिनः स्वर्गेजन्मलभेत १०५ विरहिणाद्रति ॥ द क्षिणोनकिंखवामःपश्चिमानिमुखस्त्रितत्वात् ॥ बाकनुप्रोदक्षिणोऽनुप्रासोऽपसव्यश्च ॥ रूपकानुप्रासमसमासोक्तयः १०६ किमुखवंतमिति ॥ गच्छदर्पेणाधमंधयितारं सवानेवमत्युग्रांधकश्चेत्यर्थः तवैवत्रिरूपात्सर्वंतद्धतवतस्तस्यत्रिनेत्रनाम सिर्व्यपदेशः ॥ १०७ त्वमिवेति ॥ कृतोऽनालः नदृष्टः नश्रुतः दहनात् अक्षरदतीयनयनानलात् ॥ अनालोसत्कपदासः उपमानुप्रासो १०८ त्वमुचितमिति ॥ हविःकृतः दग्धइत्यर्थः हरेणासाध्वकारिनहरिणोतिसावः ॥ रूपकयमकानुप्रासाः शांतिःप्रयोजनमस्यशांतिकं प्रयोजनमितिवत्र १०९ इतीति ॥ कियता स्त्रीयसा पासुलंभुक्तं उत्प्रेक्षारूपकानुप्रासाः ॥ ११० वक्रोक्तिसंगोयतोव्यंजयिदुमुपक्रमते प्रियसरवीति ॥ अष्टकामनिंदानंतरं ॥ अर्धसमस्य या अर्धेन सांस्तप्रार्धप्रतिपादकेनवाक्येन उक्तवान् ॥ समस्यातु समासार्धेत्यमरः ॥ १११ अकरुणादिति ॥ ममप्राणाश्चेन्निर्गच्छेयुः तदा सुखंसंपद्यतइ त्यर्थः इत्यनेनकामातस्त्वाहतः सकाशादहं सुवाक्योघुस्तेर्थेवक्रोक्तिः ॥ ११२ हितगिरमिति ॥ सोऽयंवेवचनकारिणी ॥ मद्यंचेहिताकृत्यमेत्राज्ञंवाच्च सात्यर्थः ॥ विरूपतत्क्षणायाकोक्तोवा हितानसवस्येव ११३ अस्तेति ॥ तदाक्रुपरिप्यतप्यतेनकृतापीत्यर्थः यतस्त्वेनाअस्तास्ततएवसंतप्यतइति सिमातृवक्रोक्तिः वचनादनुनयोवक्रोक्तिरित्यर्थः मुर्मुरस्तुषावक्रोक्तिरित्यर्थः ११४ अयीति ॥ हृदयस्यत्रैनंशयंकरोमात्यर्थः तत्तत्रिलासे ॥ अ त्रिषंगेसुहृद्यांचगत्यांचरुचिःस्त्रियां ॥ ११५ विधुविरोधीति ॥ किंपुनर्नेष्यसिनवाच्छसिकृष्णाद्यवर्णोनत्वंहोनागच्छेदित्यर्थः तद्वाकृष्णवर्णोनप्रा णाहरित्वात् ॥ ११६ हृदयएवेति ॥ आश्लेषचुंबनादिगोचरोनसततोत्यतएवतिषिद्धात ॥ वक्रोक्तानुप्रासो ११७ स्फुरतीति ॥ अनसंकृतं अविस्फुरणंकृत २४

सित्यर्थः अनलंनलसहितमितिबुद्धालिमा प्रत्यत्तरंब्रूते तदाहत्वन्मिरितादं व्यत्र क्षपितोवावहितः वक्रोक्तानुप्रासो १११ मूर्छामाह ॥ इदमिति ॥ मूर्छितः हृद्गतः ॥ अनुपपत्तिमतीमपियुक्तिं शून्यामपिअवलंबनवद्विदंआधारलेखामात्मनोत्वंराहित्येकृकथंसहतांनकथंचिदितिखानः ॥ रूपकाक्षेपानुप्रासाः ११० अधितेति ॥ यत्रचरेति ॥ काचित्सखालिलंअधितपाचितवती व्याधिनाह्लादितवती व्यधितविहितवती व्यधितनिश्चितवती क्वापि हिमंमितिपाठः तत्रहिमंवं दनं हिमंशीतंसुधारेचचंदनंचहिमंवि इरितिविश्वप्रकाशः ॥ १११ तवाकृतंखलुनिश्चितं यद्यायेन प्रकारेणायं तेमोक्रमात्सद्धुचेतनासत्पाचेतनसमवा य ॥ मूर्छितस्येतेउपमानुप्रासौ ॥ युग्मं ११२ अथेति ॥ अथानंतरमितिगिरः सुसुविरेकृताइतिकिं इतिमाह्लादनंकरुणोकेत्रिनि असंयतविकासेकेवाकलायंबंधन ॥ अनुप्रासः ११३ कलकलइति ॥ कलकलः कोलाहलः अनिष्टकोलाहलश्रवणात्तेमामनिष्टशंकाजातेत्यर्थः अनुप्रासः ११४ कन्येति ॥ तोह्येउल्यमेककालंनृपंतमेमूचतुः ययोराधाकारादुद्दाणाक्रन्यांतःपुरबाधनादोषाव्यसिचारादसोवातमित्तस्ते षामादयश्चनश्रस्तवंतीतिबोधः ॥ एकेकस्यविवक्षायेकवचनं यद्वातासेनेषधंप्रयत्नतिसवास्याक्षामापनुत्येसमर्थोनतेदित्यर्थः इतिसंत्रिप्तनरवा कांचरकस्योक्तेर्नेचवैद्यकशास्त्रेण ॥ नदृलदमुत्तारं विनाकोप्यन्यमधंसमर्दःक्षमोन शार्दूलविक्रीडितं ११५ ॥ तास्मामिति ॥ काद्यसेदेनवक्र सेदनार्घसेदेनवा व्यधाक्षतोद्वरुक्षतोः व्रतिघातोविरोधः व्रतिबंधोवा ॥ तस्मन्नृपतेः कर्णौकिंविन्नसुखवतः ॥ वसंततिलका ॥ अनुप्रासविरोधाभा सो ११६ ॥ द्रुतेति ॥ युक्तमेनन विज्ञाःशीघ्रं परवित्तहारित्वंत्यर्थः पुष्पिताग्राद्रुतं ॥ अर्थांतरन्यासः ११७ त्वनरहिति गुणामर्थं समस्तगुणाकलितं ११० ॥ तदद्वितिनदनुआशीर्वादानंतरंद्वित्रिरेकालेएवगते ॥ उपमानुप्रासो १२१ कतिपयेति ॥ युष्माकंसखासेमाश्रेष्टतमोतरोतरिष्या ने अनिधानिर्वचनैःकृत्वाकृचिःसृष्टाआतुलश्रुमुचिता ॥ सतद्विधानिर्वाक्त्रिग्रंथः ग्रामनातयाकाश्रपनिवारणाहेउरुतयेतिकेचित् यमकानु प्रासो अधोअच्चसंघट्टे मंडगलारंभयोरपि अनंतरेचकार्येपि संज्ञायेचप्रकीर्तितइतिविश्वप्रकाशोनिधानादघराष्ट्रः कात्र्यावाचा च उर्षुपु षितामा १२२ एवमिति यस्मिनृष्टेसतिलक्षणवतितद्विरहकारणंयन्नदृष्टा तत्सर्वंज्ञात्वासखीसमूहोतः करणंहृल्लक्षयोः समुद्रंचकार ॥ रूपकानुप्रासो आनंदकंदनविस्मरणीयंशार्दूलविक्रीडितमू १२३ श्रीहर्षमिति ॥ स्थिरत्वविचारसंधिलक्षणासंगतिराकरणोनस्थिरत्व स्यात्रिसारणावायस्यकरणंग्रंथस्तस्यत्वातयैककर्तृकत्वात्सोदरेनलस्यचरितेलक्षणायातस्याप्रतिपादकेतद्रचितेस्मिन्कोनुमहाकाव्येवसा वसुंदरश्चउर्षः सर्गः समाप्तः ॥ छ ॥ ॥ अथानंतरंसमुद्रोमीमः ॥ रघोरुत्पत्ति ॥ १ पर्वतः ॥ मेरुदेवर्षीवित्यस्यत्रापिविश्वप्रकाशः । नात्रप्र यासेचित्रभार्थ्यं गुरोः अस्तादिकस्यपदार्थस्योच्चैःकृत्यतनंतिस्मयाय स्ववतात्यर्थः ॥ २ ॥ विज्ञागहइतिकर्मशीलकारः ॥ ३ ॥ क्वचिन्नूखं दितेंद्रनंदनानिपतिपाठः आदिग्रहणान्नपर्वतविशदादयः ॥ ४ ॥ ह्रीनत्रीश्चकृतमैर्घ्यप्रतिपादयतः । तत्रदिवसइतिसप्तमी ॥ ६ ॥ अरइतिसधृणा स्तुते । बलिदत्तोरावः कराइत्यत्रत्यक्षरः । ६ ॥ मधुनाघृतेनइतिमधुपर्कस्तं ॥ ७ ॥ ८ ॥ यावदर्हं यावानर्हः युक्तः सत्कारो यावदर्हं यावंतोऽर्हाः

पूज्यायावदर्हमितिवा यद्योचितंयावदवधारणात्प्रत्ययोभावः।तत्करणंपात्रनिर्माणं यत्सवति॥ गुणायकीर्त्तिश्लाघाश्रुतये॥ ॥॥ आदियत पूजितवान्॥ अथेतिनादरपूजानंतरं लक्षणप्रश्नोत्तरसंसा॥ विबुधःपंडितेदेवश्चेतिविश्वः॥ ॥॥ दानयारमितयानिष्ठयेनयद्यविशेषणाच दान्यान्॥ ज्ञातव्यान्॥ यद्वाकंधनंतयास्वःसद्स्थितिसुविधितया दानव्यापारंपुरोकाष्टामितयाप्रत्यया॥ ॥॥ ॥॥ अनुकथनंपश्चाद्भावणं॥ ॥॥ क रिणोहस्तिनईर्यंतिवेरयंतीतिकरीराः॥ वंशाकुरायेपिपरिपाककालेयरिष्टिः॥ ॥॥ ॥॥ शालिशा यमिवसदोषमिव॥ कदर्योनिंद्यानिष्फलामित्यर्थः॥ यत्स्मृतिः॥ आत्मनश्चधर्मकृत्यंच पुत्रदाराश्चयाडयेत्॥ लोभाच्चैवपितरोस्त्यान्मकदर्य इतिस्मृतः॥ ॥॥ ज्ञातिकविधिः ज्ञातिःप्रयोजनमस्यज्ञातिकः सचासौविधिश्चज्ञातिकविधिः॥ ॥॥ ॥॥ अघंमर्षयतिक्षाल्यतेऽनेनेतिअघमर्ष णपक्षेनाकृतश्चतानिर्वृत्तोनावेत्तकारः॥ ॥॥ पाकान्॥ इतिगौरादौनूनास्तीतिपाकशासनः परिपाकः॥ चक्रकर्षः गर्द्दाविस्पष्टा॥ ॥॥ ज्ञातंम खानांसमाहारः॥ ज्ञातमखीकृत्यज्ञातंयत्सुकृतंपुण्यंत्रयासिद्धितायावितानिष्ठेर्घकर्मकृत्वात्कर्मणिनिष्ठा॥ ॥॥ नविनयंतनमाश्रा यंतिदूराअगोचराः नामनिश्चये॥ अदृक्षतिविश्वसितिश्चश्रोवाक्यालंकारेचोत्रावचकः सत्रज्ञानकृत्कर्मीयात॥ ॥॥ दृष्टीनांनेत्राणां दृष्टेर्ज्ञानस्यचसृष्टिर्निर्माणं॥ कापिवक्तुमशक्याकृतिदृष्टिर्ज्ञानेचदर्शनइत्यमरः॥ ॥॥ दृब्बिडौजः बिडंनिविडमोजोयस्यतत्संबुद्धिः आसु त्याक्षेपपाडयोः॥ अनुनावेर्विनयद्यकोशकवाक्यादिस्तितरांतरलाउत्सुकाःस्मः।स्वर्गद्वाराधिपरिपालयसाधुरुद्रंरदर्शतिद्वा येधिरुक्तिः॥ ॥॥ अंतश्चाष्टःस्वरूपवाचीअधवाजगद्धवमुदमंतमवसानपरकाष्टामित्यर्थः॥ ॥॥ ॥॥ नजनेकृष्णेकिलेतिवार्त्ता यां॥ ॥॥ ॥॥ तदकथनेहेतुमाह॥ परमाणुविसागरहितः परमाणुरित्यर्थः॥ हरिःसिंहोविष्णुर्वायुरासुकेशरिणाःशयनंयुक्तमि ति॥ ॥॥ अस्याःस्वयंवरःक्रियतामितियदमनस्यपिसमस्तदितिभावः पूर्वविधानामनासिनेम्याःस्वयंवरोनिश्चितःसाग्रतंतज्ञानकेनाप्यित्यर्थः॥ ॥॥ विषमिवाकलयंतिमन्यंते॥ ॥॥ कलयालेशेनाणियोविशेषआधिक्यमणवराज्ञांपुरुषाधीधर्मादिः॥ ॥॥ आदरा ऽरवादरहोऽनवरतमुद्वेलासज्जद्वेलेयस्मिन्नेवदिनेनेम्यासाकाप्यसंजातंतत्स्मरतिराजसुविषयेकामस्यास्वटकइतिभावः॥ ॥॥ दमयंतिस्वर्गस्त्रीणां॥ ॥॥ ॥॥ अक्षतिरघ्रातिः॥ ॥॥ सोऽहं॥ ज्ञानविज्ञानाधिनाविरायतेइतियद्यप्यहंतच्चेदं तदपितथापिच्छासरणासंपदमितिशेषः॥ ॥॥ हांततिनिश्चयेश्रुतेवा॥ ॥॥ ॥॥ इंद्रमुखवासोनश्चाकुशोघ्रमत्तेदिस्वय मत्तिद्यतकर्मकर्त्तरिलुट्॥ ॥॥ सुजाकभनुनोमगउधानीरुत्य॥ ॥॥ उदीयतुत्पन्नेऽर्थे॥ डुगतौदिवादिः।उपपन्नंप्राप्तं॥ ॥॥ निरीया यनिर्गतोवाहिनसंग्रामलाभेननिश्चसितंवाचोनिरोजस्त्वंच॥ ॥॥ दुर्दुष्टउदर्कउत्तरफलंयस्यस॥ अधःस्वरूपयोरस्त्रीतल मित्यमरयत्रापिमरसिंहः॥ ॥॥ न्यायः किंनविवदतेकिंनकलहायंतेसासनोपन्यासाज्ञानयन्नविमत्कपमत्रेषुवदंति।

अतासो निर्माणं तत्रातस्य ३९ इति पंचमः ॥ क्ष्वेडः क्षनं क्षमुखमित्यमरः पुरोमुद्विरूपरूपं त्रेरूपयतीत्यर्थः ॥ अनुप्रासः अस्मिन्सर्गे इन्मितियावदुपजातिर्वृत्तं १ अंतरायविघ्नरूपं वडवानलं यज्ञानाज्ञागणात्रघ इत्यर्घः ॥ उपमायमकानुप्रासाः ॥ उर्वसीदर्शने मित्रारुणा योः सवलिताइत सोजातत्वादीर्घत्रायोगस्यः यदाहानुक्रमणीकारः मित्रावरुणायोर्दीक्षितयोरुर्वशीमप्सरसंदृष्ट्वा संतौवारिकुंभेरेतो पतत्ततोगस्त्य वसिष्ठावजायेतामितिउरुघचुरमश्नातीतिंमुत्यन्तेसत्युत्रस्यचबकुलोद्भिन्नमेवयुक्तमितिचद्वियं २ नलव्रतीक्षार्थंतत्रैवतत्रैवतस्थुरित्यर्थः उपमोत्प्रेक्षानुप्रासससमासोक्तयः ३ नमेदिदृक्षुस्तामस्य स्मृतिरमणीयत्वंनगार्या सचिंतं मनोरथदृष्टांतेनरथस्यानिर्वचनत्वंसूचितं मनोरथः सिद्धिमित्येतेननलास्यैवतेमाआप्तिःसूचिताउपमारूपकौ ॥ ४ यत्रासेमाविचरतितत्रादेविचरामीतिसंसर्गश्रुत्योक्तंहितोसूत्पूर्वंपश्चात्तदस्मरणात्तदुःखितोसूदितिभावः भावसंधिःकाव्यलिंगं ५ अन्यस्यापिकामिनोनवोपसोगेखेदादयः सात्विकाःस्रस्तवतिअयंचलिमा लासूचकंदक्षिणानयनस्पंदनंतत्कारणाक्रंदनंकथितंरूपकानुप्राससमासोक्तयः ६ दृष्टांतेनरथस्यनलस्यचादीप्यमान त्वंसूचितंउपमानुप्रासौ ७ तथापियद्यपिश्रुत्यावसूवतथाविजगदेकदक्षेपतिविरोधः ८ क्रूलंजनपदेगृहेत्यादिविश्वः ९ उन्न मयुरुषजातिरियंलीलानादरयोर्लिंगतोरक्षामाहेत्रअनादरइत्यस्मात्पिछिदादिस्वोङ् १० चक्षुर्दिशानुविलोकयन् अनुप्रासः कक्षोकृष्णाकांचीत्रकोष्ठगजरज्जुधितिविश्वः ११ राजसिंहस्यनेनदृष्टेपिस्वस्मिन्निर्वर्त्यवस्त्वसूयातसिंहोपिचलितग्रीवंगर्वेणानिश्चलो दृष्टिंपश्चादृदातिस्मवसिंहवलोकितन्यायश्चत्कथ्यतेउपमानुप्रासोजातिश्च १२ परस्त्रीसंसर्गाज्जुगुप्सोज्ञातः एकंसंधिस्तोपरश्चय वत्इत्यायांतमितिसावः १३ एतेनकामवत्रातस्तनलः सर्वत्रतोपयतीत्यर्थः उत्प्रेक्षानुप्रासौ १४ स्तेमासहदर्शनाद्यतोरसायना सुवस्तइतिसर्वंतद्धेमास्तमस्वप्रसादेरित्यस्यविपर्ययोपातादनुपयन्नमितिसिन्नाक्यतत्पूर्वोक्तरीत्याव्याख्येयं अनीकंयद्धेमीत्रातं तस्यदर्शनादितिकेचित्पठंतिसउपागोगोखासावाडुपेक्षाः उपमानुप्रासौ १५ स्वहस्तोवलंबः विहस्तोविकलः अनुप्रासासंग तौ १६ सापितान्ययंप्रापिता सातानांबालानांकलकलेनपुनरस्तोतोस्वांतल्लंबस्वेतिसावः १७ विलक्षोलज्जितः उत्प्रेक्षानुप्रा सश्चतिरेकाः १८ अस्यदृग्बालासुस्मरवशानास्तदिति रूपकानुप्रासविरोधोक्तयः १९ केशपाशांबुमिश्रोः अत्रापुत्रमत्रंसू चितं २० स्तनास्पोक्त्वासांतरास्यासावकाशास्यांधर्तुनरोकेशकोनास्तत् २१ उपमानुप्रासावंतरन्यासः २२ तत्कदाचित्समस्यनल स्यांगदर्शनेः पर्यवस्यन्नुपपतिष्ठमानः २३ रूपकानुप्रासससमासोक्तयः २४ गलेहस्तोगलहस्तोस्तआपितागलहस्तिता अपरोपियो बहिःक्रियतेसोप्यर्घचंद्राकारहस्तेनगलहस्तीक्रियते अर्धेंदुश्चंद्रआकलेगलहस्तेनरवांकयोरितिविश्वः उपमोत्प्रेक्षे २५ इंदूदयेदिक

मलानिसंकुचतिचोरस्यरससमुच्चयेरूपकानुमाने २६ स्त्रयायामहत्यालिया तेननाग्रहीष्टुरिति २७ तस्माद्दुकूलपरिहरणात्रूयात् संताप दुःख २८ २९ निश्चायिनिश्चितः यः किलनिश्चीयतेतस्यचिंतनंक्रियते ३० अतिहृद्दितमासुअतिस्नायेनसदृशाप्युक्तएवतासुरतिवि तिरितिस्त्रीत्याक्लेपः उत्प्रेक्षानुप्रासौ ३१ आणानपिरणानिउन्नानूमन्यतएववर्तमानसामीप्यवर्तमानवद्वा अर्थांतरन्यासः लोलस्वलसदृशस्त्रीसं दिग्धमरः अर्थांतरन्यासः ३२ युगाजागर्त्रिउदियाय स्वदस्तोवलंबनस्तोयस्यासोस्वदस्तः स्वदस्तः कृतः स्वदस्तितः अथवास्वदस्तः संजातःस्व हस्तितः वृद्धिंप्रापितइत्यर्थः ३३ बोधरहितमचेतनंलोमयत्रउल्लासितं अचेतनरोमहर्षणाप्राप्तानर्घेनसदृशमिति अनुप्रासनिदर्शने ३४ स्वगात्रसंघट्टलक्षणंदृष्टमुष्टकाख्यालिंगनंप्राप्य ३५ अधित्यकाद्रादयोगेणमोक्षनामतिरामुच्चत्वात्पर्वतत्वंसूचितंउपत्यकास्वि तिलक्षचित्वात्सत्रासमीचीन ३६ केनचित्रिताकस्यायंवाहारइतिकस्याश्चर्यनास्तदपित्रसर्वस्याश्रीत्यर्थः उपमानुप्रासौ ३७ रूपकानुप्रास समासोक्तयः ३८ चक्रंरथांगंरूपंचंद्ररजोसिःकर्पूरधूलिसिः कुमाराणांचक्रंसमूहः घनसारः त्रिताक्षश्चंद्रइतिहेमः यस्याश्रुतिकेचित्यंतिनत्रय स्याउपकारिकायास्तेम्यावासंबंधिनोः पुरंध्रीरितियोजना ३९ पुरापंडुश्चाधीपीत्यमरः अनिरुद्धानामत्रोत्सयोः उपमानुप्रासौ ४० सदस्सद्वत्रंस हस्रवारान् रूपाणातिवासंबंधनायं ४१ विस्मेरतांविस्मयशालतां उपमानुप्रासौ ४२ नित्यमोवत्रंसावोद्यतंमासामस्तीति व्रतिरूपदर्श नादृशोःसफलत्वंसाक्षाद्दूयदर्शनात्सावाद्यनद्यतस्तोस्तदित्यर्थः ४३ कीलोज्ज्वाला उपमोत्प्रेक्षानुप्रासाः ४४ यूरंसमहंवितन्वानुसंपादयन वियोगिनोपियोगिनंविरुद्धमितिचित्रं ४५ युमानितिउपमानुप्रासोस्त्रेणमितिसमूहे स्त्रीपुंसाम्यानस्त्रस्त्रौनवनादितिनत्र ४६ अनुप्रासमिति ४७ प्रस्फुरतिअनुप्रासविरोधस्तासौ ४८ स्वमितिरूपकानुप्रासौ ४९ अन्योन्यमितिपरिपस्वजातआलिंगितवंतौ उपमानुप्रासौ ५० स्व र्गमितिप्रस्वर्गेति स्वयंनावपित्रोतोतोआसिक्यसहितोनस्रुतो ५२ सर्वत्रेति तौदंपतीअवाधमानोअयक्रुवानो ५३ यरस्यरितिविघ्नलंनोविरहः निमाषामंदीस्वयस्नेहःक्षेमतिलंच उपमानुप्रासौ ५४ ५५ पश्चात्मिति ५६ सखीति तिस्राः सलनोविलोकनंस्म अतोलीवेदिकायेगूरमितिकेचित् तिस्रासखीत्रातानांसस्तामितिकेचित्तदनिदूरान्नय रथ्याअतोलीविधिरेवेत्यमरः ५७ कंडूरति तिमधुरस्वरत्वेनस्याः स्वचितं उत्प्रेक्षानुप्रासो ५८ एनमिति एतमितिव्रत्यक्षानिर्देशात्रकाः ५९ यत्रेतिदोहदिकेरिक्षावर्त्तिदोहने आत्मोत्रवेष्टुमर्दः त्रालोनःसलनोदिशालोत्रविशातीति दोहदिकाधात्रीतिकेचित् ६० चंद्रात्रमितिचंद्रानवस्त्रचंद्रपरंपरा चंद्रासंचंद्र समउपमोत्प्रेक्षानुप्रासाः ६१ दलतिउदरंमध्यंनरवत्वेदकेतकस्यत्रणमीत्रावःस्त्रावः दूरविलोखिवंनिवयर्यासं अतिसादृश्यादूयोरस्ते रुअतीतिअनुप्रासव्यतिरेको ६२ सोमासिति तत्रागत्यसिमीक्षीणायोपगायंतिस्मेतिसावः उपमारूपकानुप्रासानिन्नायोक्तयः ६३ ना वेतिनरवांकंनरवपरं चुंबतिप्राप्नोति उपमोत्प्रेक्षारूपकानुप्राससमासोक्तयः ६५ स्मरेति यद्दोस्तिस्रोसितंअन्योपिविरिणाः

MEMORIAL

सकाशात्पलाय्य निर्गत्य स्थानं गच्छाक्रीडां करोति ॥ उत्प्रेक्षानुप्रासोच ॥ ६६ ॥ यत्रेति ॥ सादस्सिकं अविस्मरणकारित्वं ॥ त्यजत्पजोतिसंज्ञमेद्वि
रुक्तिः ६७ आलिख्येति ॥ रूपकानुप्रासोच ॥ ६८ । तामेवेति ॥ स्मरस्तत्रध्वजस्तोमकरः यत्रमकरस्तत्रचमकरोत्येतदपियुक्तमेव ॥ ६९ ॥
साराभिति ॥ दायोदानेद्योतकादिदानेसोंस्तुतसाधुरितिविश्वः ॥ सारिरक्षोपकरणेतथाशाकनिकोनरे ॥ काक्षादन्यध्वनिर्नोक्तिरिष्यते यः सकाकुः सारू
तः सालिप्रायः ७१ नेमीमिति ॥ ऊढवानू तोवूनकरंकरूपमुवर्सीराजहंसेविलोक्यसएवायंहंसइतिमहोत्तमादंचक्रुरित्यर्थः ॥ स्तोतिमदनुप्रासो ७१
तास्मिन्निति ॥ करस्पनूत्वपनयन् ॥ रूपाधिक्यनेएवतोन्नीतत्वात्नित्यर्थः ७२ ॥ नेमीति ॥ तदाकृतोनेमलाकाराणांमध्ये ७३ ॥ कृतोन्नेति ॥ वक्षादेरग्रक्षन
द्वीतूतद्वीतवचनकारोविस्तरेणोक्तः अन्यदपिहरंन्नयातंवचनेः परावर्त्तीतकीनाशः कृपाणाग्रमइतिविश्वः ७४ ॥ विज्ञप्तिमिति ॥ ७५ ॥ लिखिरि
ति ॥ अवक्षनंचित्रिकायं ॥ नाचिकमितिवाचोव्याहृतार्थायाइतिठक् ॥ स्वार्थिकाःप्रत्ययाः प्रकृतेलिंगवचनान्यनुवर्त्तंतेतचातिवर्त्तंतेच यथा मात्सवमात्स्य
मसनेवसेम्यं विस्तातमेवविस्तातकल्पा ॥ इयदसमानंहरणंवक्तृणांषड्गुणाएवषाड्गुणामित्यादि ७६ ॥ सलालमिति ॥ सेम्याः क्षत्रियकुलोत्पन्न
त्वात् ॥ ब्राह्मणेऽग्रालंदृष्ट्वेनकत्रंदृष्ट्वेदनमयंवेश्यंक्षेमंसमागम्य शूद्रमारोग्यमेवचेतिमनुवचनादनामयप्रश्नोयुक्तः ॥ सात्विकभावव्यञ्जकु
मत्राकयत्वात्कंठेननोक्तमितिभावः ७७ यइति ॥ सापराधस्यहिबंधोयुक्तःखलु ॥ रूपकं ७८ नेनमिति ॥ तिमधुरत्वेनत्रमेवेक्षुरसाधिसंभवालक्ष्मीरित्य
र्थश्च ७९ ॥ लोकस्वजातिः ॥ साधानुप्रासो ८० पदमिति ॥ नूनंहेपणेवअनोरंगीकारस्सचकः ८१ संदंकिनाति ॥ मंगलंश्रेयः ८२ ॥ रज्यस्वेति ॥
अतिष्ठागोरवं ८३ यानेवेति ॥ ८४ ॥ इतीतिवासःसोरसः ॥ आग्रामनोरघोदिगुच ॥ ८५ ॥ खार्थेइति ॥ विसारोनकर्त्तव्यइति ॥ ईकारअगाका
रः उमेवंपरममतमित्यमरः मंगल्यमित्यहार्यंयत् ८६ ॥ अनास्रवेति ॥ नालिंगदपिनालिंगदेवाक्षपदअवणादल्पवंसंतोषोजातइतिवा ॥
८७ ॥ नेमीमिति ॥ स्निग्धमनार्द्रवचनेसंगतेदारितेस्फटइत्कस्तयत्रापिविश्वः ॥ त्रयरूपकानुप्रासाः ॥ ८८ ईप्सितमिति ॥ स्वजासद्राक्षंनमस्कृत्य
लोकरीत्यानमस्कारोनंकारस्सचकः ध्रांतावाष्टस्यस्रक्षाइत्यमरः ८९ ॥ स्तुताविति ॥ कृपाकृदयेषुसाक्षिणिदृष्टरि ॥ सावमक्रंहृदयंजा
नातीत्यर्थः यमकानुप्रासान्तिन्योक्तयः ९० ॥ आज्ञामिति ॥ अक्षानस्रा ॥ अत्रत्वादाज्ञायाअकरणेप्यपराधोनमाननीयइतिबालापदेनसूचि
तं ॥ रूपकानुप्रासो ९१ तपइति ॥ तपोयंतपोलक्षणो ॥ उपेयंप्राप्यवस्तु ॥ इंदृक्षपादृष्टांतेनतपसिमास्थोपिवर्त्तयतीतिसावः ॥ अनुप्रासोर्थो
तरन्यासो स्वाक्षत्रियोत्तममधुरावित्यमरः ९२ ॥ किंतत्पदमित्यादि ॥ सुश्लिष्टाहइति ॥ तमेवत्राक्रमेवं वरिवस्यामि ॥ मनुष्यमूर्तीरमिंनलभे
वहणोनस्तदेवदेवंनाकनायकमितिभावः ९३ ॥ अश्रोषमिति ॥ दूतिवाक्यानंश्रोकिंतुकिंनामतस्मिन्नरायरत्नयोरिदं ९४ ॥ त
स्मिन्निति ॥ स्वर्गादिविषयजन्यसुखानामवश्यंयद्यधीरंमुमुक्षुंनसंतापयति ॥ उपमानुप्रासो ९५ ॥ वर्षयितिः उपमानुप्रासो ॥ सरतस्पेरं
सारतं ९७ स्वर्गइति ॥ सुखंधर्मोदवसुदश्चैतत्त्रयं ॥ समुच्चयः ९८ ॥ साधोरिति ॥ तस्मादत्रैवस्थित्वानलपरिचार्यंवज्यायस्तिभावः सर्ग २८

राखंडविस्मृतायुधशस्त्रोकर्षशस्त्रयोरितिविश्वः ९९ ॥ इदानींस्वर्गस्यसर्वथानंगीकरणीयत्वात् ॥ ब्रह्मणाइतिब्रह्मणेपुण्येमर्त्यलोकंविद्योतातिवचनात्तत्कर्म
कृष्टेःपुण्यक्षयान्नतिष्ठतीवा ॥ श्लेषोपमानुप्रासाः ॥ नन्वसमासेऽग्रहसमालोकल्पद्रु १०० इतीति ॥ अनुप्रासव्यतिरेकौ ॥ अथमतानिद्रायेत्यस्यान्यप
निद्राणिअपनिद्राणीवाचरंतिअपनिद्रंतीतिसर्वप्रातिपदिकेभ्यइत्याचारेक्विपु ॥ १०१ अनादीति ॥ सकलोलोकोमन्नदासोवाजनः ॥ पर्यनुयोगआक्षे
पःप्रश्नोदातदर्हः ॥ तद्यावत्त्वमेवकिंचिदार्यसीत्याक्षेपप्रश्नंवासप्राणानार्हतितस्यस्वातंत्र्यात्तावत् ॥ आदिदधातीत्यादिधा १०२ ॥ नित्यमिति ॥ परव
त्यदृष्टाधीने ॥ तस्मात्तवतानिर्मुपूर्तिकिमपिप्रकृतेनवक्तव्यमितिभावः १०३ ॥ क्रमेलकमिति ॥ तस्मान्ममनलेपकृपालोइत्यस्मिन्दृष्टांतेनप्रार्थयति इत्यावयो
स्तुल्यायांप्रीतौसत्यांनवतीर्मुच्यमेवकार्यंनात्रकतरोपक्षमःकार्यइतिकिमपिनवक्तव्यमितिभावः १०४ ॥ गुणाइति ॥ हरंतोमनोरमा ॥ अवीचदानं
रुचिरेवात्रप्रमाणमितिभावः १०५ ॥ आकूटमिति ॥ यद्यस्मैनरोचतेतत्तस्यैवदिष्टंयद्यस्मैरोचातंतत्तस्मैदेष्टमितिहिदृष्टंचापगतव्यलीकस्यमि
त्यर्थः उपमानुप्रासोर्थांतरन्यासः १०६ ॥ अष्टेति ॥ विपक्षपक्षः क्रूरः ॥ नाहममार्गप्रवृत्तायतोनिषेधास्तवेयंतस्मादृतौनिर्मनियेधेनकार्यइ
तिभावः ॥ पुंस्यबंधुःप्रहिःक्रूरइत्यमरः ॥ अग्रेअग्रेतिसप्तमीयोगविभागान्नसमासः १०७ ॥ इत्युमिति ॥ अवश्यंदिष्टमितिवचनार्थंपुनरुक्तवाचित्यर्थः अ
द्भुतन्नोलामोलिमित्यनेनातिविकष्यंलेम्याःसूचितं ॥ अनुप्रासव्यतिरेकौ १०८ ॥ परेतेतिस्त्रियास्तुयद्यासवतितद्या ॥ दूतीनिराकृतवत्यस्मि ॥ उ
त्प्रेक्षानुप्रासो १०९ ॥ स्तूयइति ॥ वरंवनलस्यातमंधे ॥ वरंप्रोक्षितास्मि ॥ यमकानुप्रासो ॥ आगोपराधीमनुष्येत्यमरः ११० ॥ इत्युमिति ॥ म
त्वंधाणिनंबोधःपुनर्यद्याविशतिनघाविवेत्योक्तन्वयः उपमानुप्रासो १११ ॥ अवगीति ॥ यात्रयुगेन ॥ सम्यक्कृत्रकारेणानीतं ॥ रूपकानुप्रासससमासो
क्तयः ॥ मालिनीछंदः ११२ ॥ श्रीहर्षमिति ॥ सहजाद्वात्रिंशद्विलासेनग्रंथस्यकरणादेककालीनादेककर्तृकाच्चखंडनखंडनप्रकृतिकाराच्च
कैराविंशोयादपिचौदशमेउच्छ्वासेदमेतदीयेनलीयचरितेकाव्येयेषांमुरणःसर्गोव्यरंसीत्समाप्तइत्यर्थः खंडनखंडनप्रयानेनकाविन्यं
सारयमानिर्दोषत्वंचसूचितं ॥ स्पष्टं रूपकानुप्रासव्यतिरेकाः ॥ स्यात्खंडःशकले चेक्षुविकारदोषयोरितिविश्वः ११३ ॥ षष्ठःसर्गइति ॥ ह

॥ अथेति ॥ अथेंद्रदूतीनिराकरणादनंतरं ॥ यच्चविनइत्यनेनमनोरथस्यदृष्टेर्नंस्यचितं ॥ अस्मिन्सर्गेदूतीनियाचकृपेदवज्ञाकृत्तमुपजा
तमन्युश्च १ इतीति ॥ समुद्रेजलप्रवाहेचनिमज्जनमुचितं रूपकानुप्रासपर्यायाः २ ॥ एवंनेत्रप्रमोदमुन्मीलनः प्रमोदात् ॥ नविद्यतेद्वयंयस्यतदद्वयंब्र
ह्मच ॥ द्वयोनीवाहिनाहितेनवहितेनविद्यातयस्यासावहैतः ॥ उपमानुप्रासनिदर्शनाः ॥ घृतामितिप्रज्ञादित्वात्स्वार्थेणः ३ ॥ वेलेति ॥ रमः प्रीतिः
रूपकसमासोक्तौ ॥ वेलाकालेचजलधेस्तीरनारतिकारयोरितिविश्वः ४ ॥ मग्नेति ॥ उत्प्रेक्षारूपकसमासोक्तयः ५ ॥ प्रियागेति ॥ उत्प्रेक्षारू
पकानुप्राससमासोक्तयः ६ ॥ विस्त्रमेति ॥ उपमात्प्रेक्षारूपकानुप्राससमासोक्तयः ७ ॥ वासइति ॥ उत्प्रेक्षानुमानानुप्रासवक्रोक्तिसमा
सोक्तयः ॥ नेत्रमधिगुणोवस्त्रेतस्मूलेविलोचनइतिविश्वः ८ ॥ दृशोरिति ॥ मनासेवतामवर्षयदितिभावः ॥ सेमाविलोकनेनानंदः सौंदर्य

वशादाश्चर्यवमत्सो युक्तं ॥ १७ ॥ यदिति ॥ ईदृक्सौंदर्यकदापिकुत्रापिनदृष्टमितिसावः संज्ञायातिशयोक्तौ ॥ १८ ॥ गर्जता घनेन मेघेन पूरस्तस्योज्जयते ॥ उत्प्रेक्षा रूपकयमकानुप्राससमासोक्तयः घनोमेघेमूर्तिर्गुणोत्रिषुमूर्तिर्निरंतरेत्यमरः पूरोऽतिशयवादेस्यादितिविश्वः १९ अस्यामिति ॥ प्रत्यंगंप्रत्यवयवं ॥ सकलावयवेषुसाकल्येनसौंदर्यसीमासिम्यामतिद्योतनत्वन्यस्यामितिसावः ॥ नवामपूर्वोत्प्रेक्षानुप्रासकाव्यलिंगसमासोक्तयतिशयोक्तयः १९ ॥ जंबाल्लेति ॥ जंबूफलरसज्ञातनद्याः ॥ हरिद्रंसुवर्णंतच्तुल्यकांतिर्वा ॥ दंडस्तालक्षणायाविसस्तुलतानंतकर्पूरकर्पूरादेरलक्षत्वेनसामुद्रकलक्षणावत्वंसूचितं ॥ यदित्युभयत्रापिसंबध्यते ॥ यदित्फलराद्यएव येयोजयंतितदीयमतेहारिद्रेत्यादिविशेषणंस्याव्यप्तिरतिदृश्यचवियर्थंस्यात् ॥ उपमानुमानानुप्रासाः ॥ १३ ॥ सत्येवेति गुणांतेरेणाकेनचिदन्येनगुणेन ॥ स्निग्धावदनादेरुपमानत्वंचंद्रादेश्चोपमेयत्वंयुक्तमेवेत्याशयः ॥ उज्ज्वलरूपेयौवनेवदनादिनागुणोनोकृष्टेर्जीत ॥ वस्तुत्वमीषामित्यस्ययोजनार्थमर्थाद्यत्नदोः संबंधः ॥ श्लोकप्रथमकानुप्रासाव्यतिरेकइतिकेचित् १४ पुरेति ॥ दस्तलेखदः प्रथमोस्यासोस्तत्र अन्योपिश्लिष्टप्रथमंदस्तलेखंकरोतिपश्चान्मुदरंतरंदित्वंनिर्मीतात्फक्तिः उत्प्रेक्षारूपकानुप्रासाः १५ नवानीति ॥ तेनत्यक्षद्वादिनाः प्रतिष्टोमादात्मंदास्यति ॥ वयंध्वन्यानीत्फलमोस्माकंप्रतियोगीत्यानंदवशेनन्यस्तमितिसावः १६ ॥ नास्यत्रीति ॥ अन्योपिविशेषेणास्यानंस्थानंपरित्यज्यतद्वदितेस्थानेनिर्सयः सुखावसतात्फक्तिः ॥ उत्प्रेक्षानुप्रासमसमासोक्तयः १७ अज्ञेति ॥ पद्मबीजकोशस्य ॥ नजलजर्गद्वेतोः ॥ वराटकसुवर्णाकेतकास्यामपिसकाशादतिस्निग्धागोरवर्णायमितिसावः ॥ रूपकव्यतिरेकानुप्राससमासोक्तयः १८ ॥ प्रत्यंगमिति ॥ दोषादेःसकाशाद्गुणाः ॥ प्रत्यवयवमलंकरणेषुहारकाविद्योतनात्यथाद्युतिश्चसर्वत्रप्रकाशतेतत्रवज्ञाश्लेषेनदेवकोत्प्रेक्षा ॥ तस्यद्युतिर्यत्रकामुकइतिकेचित्तद्युतेरेवकामुकत्वाद्वैयधिकरण्याद्वायुक्तंउत्प्रेक्षायद्युतौ १९ ॥ प्रदानमानुषीत्वाकेशानारस्यप्रत्यवयवंवर्णनंनारस्यतेत्रस्याइति सदृशत्वानुमितंयद्यसतिंद्रापतस्नानेयुक्तं ॥ तावंतौबद्धवः चंद्रकाश्चकाः ॥ व्यतिरेकसमासोक्तौ ॥ कलाप्रोत्फुल्लषोडशेंदूनादिसंद्योतिपिचरचनायांतथाकाव्यामित्यादिविश्वः ॥ वक्रचंद्रकइत्यत्रपक्षेकपू २० ॥ एकांतरेणास्रोकद्वयेनकेशानेवर्णयतिअस्याइति ॥ आस्येनशातशुचेतिव्यस्तरूपकं ॥ समासोक्तिरनुप्रासश्च २१ ॥ अस्याः कचानामिति ॥ समयूरकलापश्चार्द्धचंद्रेगल्लदस्तदत्वान्मितिः किं २२ ॥ उक्तिर्विशेषणान्नालंवर्णयितुं ॥ केशेति ॥ श्लाघ्यमीरूपेयमित्यर्थः ॥ सिद्धिर्जगद्वशीकरणात्तत्कराणांयस्माधिनातेस्माधुयुक्तमेव ॥ एतेनललाटसौंदर्यमलक्षणत्वंसूचितं ॥ उत्प्रेक्षारूपकानुप्राससमासोक्तयः २३ श्लोकत्रयेणास्याविवर्णयितुं ॥ उत्प्रेक्षानुप्रासौ ॥ २४ ॥ चूत्रस्यामिति ॥ घनोदृढःसारोमज्जायस्यतद्भावोतिदृढत्वंचाग्रे ॥ घनसारस्यावः कर्पूरत्वंचाग्रं ॥ श्लेषानुमानानुप्रासार्थांतरन्यासाः ॥ २५ ॥ स्मरेमिति ॥ स्निग्धश्चुबिंबमदनचापचंद्रलक्ष्मलेखाकारेसवित्तासेमदनाजनिकेचेतिसावः ॥ रूपकानुप्राससमासोक्तयः सावः सत्तास्वत्तावेत्याद्यमरः ॥ २६ ॥ नवतिःश्लोकैर्दृत्रोवर्णयति ॥ इषुत्रयेणेति ॥ बाणत्रयीवेद्यसीनयनरूपक

मलस्थानेसिंचारोप्यमार्द्रकीकृता ॥ रूपकंप्रतीयमानोत्प्रेक्षाचविनिर्ज्ञेयादितिज्ञेयंपर्यालोचेतित्यपुनरुपेपंचमातिकेचित् ॥ २७ ॥ सेयमिति ॥ करादृविकेपमात्रेणाजगत्त्रयमपिमोदयतिइयमितिसावः ॥ नेत्रयोर्द्वाणावसमर्द्धनार्द्धसिम्यामदनचापयष्टिरूपणा ॥ श्लेषरूपकानुप्रासाः मुष्टिग्रहणोत्यस्मात् ॥ उद्यः परंपरायांचेतिविश्वः २८ ॥ आघ्राणितमिति ॥ पद्मलनेनेत्रोमसदृशं ॥ तारतारमुज्ज्वलंवा ॥ यद्वातस्यत्रमरस्यतारोत्कृष्टःस्वरोयत्रेतिवा ॥ नघ्राचदक्षिणनयनकमलंवामनयनकमलंतुल्यंवामनयनकमलंदक्षिणनयनकमलतुल्यंनत्वन्यदुपमानमस्तीतिसावः ॥ विधेयंस्तूयतेवस्तुनिन्नोपमयासदानहितानेवतास्येवस्तुतिस्तद्वदितीष्यतइति यद्यप्यार्यावार्यंरुक्तंतथापि यत्रगत्यंतरंनास्ति ॥ नत्रातानेवतास्येवस्तुतिः ॥ रामरावणयोर्युद्धंरामरावणयोरिवेति ॥ तादववाचस्पतिमिश्रैरप्युक्तंतेनतस्योपमेयत्वंरामरावणयुद्धवत्अगत्यासेदमारोप्यगतोसत्यानयुज्यतइति ॥ तथाचकाव्यप्रकाशः ॥ उपमानोपमेयत्वेएकस्यवस्तुवाक्यगेअनन्वयोयथातस्यविलासाद्रदनस्यतइति श्लेषोपमारूपकानुप्रासव्यतिरेकाः ॥ पद्मलमितिसिध्मादित्वान्मत्वर्थेलचूतारतारमितिपदेप्रकारेद्विरुक्तिः ॥ रूपामलतांगत्यादनेइतिवा २९ ॥ करोति ॥ किंकिमर्चंकुरुतेपिचेतिदानचान्निःप्रयोजनत्वाच्चनेत्रेत्यनेदेवेतिसावः यदीतिसंबंधात्तदीतिसंबंधः ॥ अनुप्रासव्यतिरेकातिशयोक्तयः ॥ ३० ॥ चचरतिः कमलगर्भपत्रगतागोरत्वंगृहीत्वानेत्ररागमणीयकंनिर्मितमित्यर्थः उत्प्रेक्षानुप्रासौ ३१ ॥ अनुप्रासाव्यतिरेकौ ३२ ॥ चकोरेति ॥ अन्योप्यादिसारोरसरूपः कांतिर्यत्रगाकृष्यतइत्प्रेक्षायद्भवोरूपकंचानुप्रासव्यतिरेकोच ॥ एणीतिजातिमात्रविवक्षया ३३ ॥ क्रमाकृतेति ॥ तास्योहरिणास्यः ॥ स्त्रियोगुणात्रिगुणाचत्रर्गुणावा ॥ उत्प्रेक्षानुप्रासव्यतिरेकाः ३४ ॥ इत्रामिति ॥ करमाक्रमद्वरंगत्वा ॥ अन्योपिचपत्नस्वस्रावोद्वरागमननिवारणार्थंकेनचित्कृताकूपादेःसकाशात्यतनस्तत्पापरावर्त्तितअनुप्रासातिशयोक्ती क्रियातिपत्तिर्न्नविवक्षणाया ३५ ॥ केदारेति ॥ अवेक्षाआगमःक्रियारूपेनेत्रेनकमलिनानत्वतिसिमानत्वेचकमलतुल्यतेस्मादियमुत्प्रेक्षारूपकानुप्रासव्यतिरेकसमासोक्तयः ॥ केदारः पर्वतस्तत्रसेदालयोः स्त्रीरस्यादातालेदवृधारेज्ञातनेत्यवदितिविश्वः ३६ ॥ नासिकावर्णायतिनासेति ॥ तिलपुष्पंचरणाराकारं ॥ तिलसुसुमसमाननासास्त्रासुगंधिनिःश्वासत्वाच्चास्याः यद्धिनात्वंस्मरचित रूपकानुमानानुप्रासाः ३८ श्लोकसप्तकेनाधरोष्ठवर्णायतिबंधूकेति ॥ बंधूवतारुणएषोसंध्यासवनात्संध्यात्वाद्रागवत्त्वतितारुणेचोत्पद्यमानेअधरोष्ठस्यानूरक्तिमावतीतिसावः वयःसंधिस्थोक्तः ॥ उपमारूपकानुप्रासाः ३९ अस्यामुखेंदाविति ॥ अधरनिर्मलत्वाच्चुंबेप्रतिबिंबोन्यस्युक्तइत्यर्थः सुधासरःसरतस्तस्मात् ॥ उपमारूपकव्यतिरेकाश्चेत्यत्र ३९ ॥ बिंबस्येतिश्लोकाभ्यांकापीत्यर्थः उपमाक्षेपोत्र ३९ प्रकाशांतरेणबिंबाप्रेक्षयास्यिधरास्येवत्वंतेनाधिक्यमाह जानेतिरागादिति ॥ विधेयवाक्यार्थः कर्म ॥ अधरत्वंदानत्वं ॥ श्लेषोत्प्रेक्षानुप्रासव्यतिरेकाः ४० मधोति ॥ दंतदंतमायेवतादृगपराधः कृतः स्यात् वात्राक्षौवधारणौयत्

दोक्रियाविशेषणेऽ यस्माज्ज्ञातस्तस्मादितिहेत्वर्थो वा उत्प्रेक्षानुप्रासो ४१ विद्या इति ॥ अवांतरसंदेहसंकरः ॥ अंतरमेवनास इतिकेचित् उ
त्प्रेक्षानुप्रासो ॥ ४२ ॥ संनुज्झमानेति ॥ निज्ञातगूढमधोक्ष्यवाप्तवीर्यात् ॥ निज्ञातइति गोविंदेनवेक्षायादृष्ट्वामद्यः फलंतत्संदिग्धकृवा
त् ॥ मधुररसस्तनवर्णास्तयोः परस्परंविरोधादित्यर्थः विरोधालासआक्षेपोवानुप्रासश्च ॥ ४३ ॥ स्मितवर्षीयति ॥ यदीति ॥ निमिष्यार्थाक्रीमु
दीसिरवेपूजयित्वा ॥ सुधाद्योतिजीवनपरं ॥ अनुप्रासोत्रायोक्तिः सहस्रंचासावंत्राश्चेतिबुत्पत्तिः सहस्रपूरणोंत्राइतिलक्षणाया
व्याख्येयंत्रिसाग्रोषास्थितिवत् ॥ निपूर्वोमिश्रेतिन्नी राजनार्यः ४४ श्लोकद्वयेनदंतपंक्तिद्वयंवर्णयति चेद्वति ॥ ईषदायत ॥ दंतपंक्ति
द्वितयमिवाचरति ॥ दंतानामीषदायतत्वंस्वदमत्वंसामुद्रकोगुणः उपमाव्यतिरेकानुप्रासातिशयोक्तयः ॥ रदावलिंद्वंद्वतीत्यत्रसर्वश्रु
तिपदिकेस्पः क्विबोचारइति क्विप् ४५ सेयमिति ॥ विस्रांतस्यसंधेयमित्यनेनासेमादर्शनात्मर्त्तृपगमः सूचितः ॥ रजनीयामिनीतमी
त्यमरः काष्ठाकदारुहरिद्रायाकालमोनद्यकर्षयोः स्यादिस्नानमात्रेचेत्यादिविश्वः ॥ ४६ ॥ राजाविति ॥ उद्वेगरागः क्रमुकजन्योलोहि
तिमा ॥ राजदंतादंतश्रेष्ठा ॥ यद्वातस्मादेतोमौक्तिकरूपाआवेमइतिवाक्यार्थः ॥ क्रमुकाणांकृतमार्जनादंताग्रंतद्वत्सास्यवंतीति ॥ उद्भटोद्वेगोयस्यामवं
विधाग्रंतदिष्टायेरागादयइतिवाएवंविधायेब्राह्मणास्तेद्यास्तेमुक्तास्यवंति ॥ उत्प्रेक्षानुप्रासससमासास्त्रिनिदर्शनाः ॥ घोराउग्रगुरुः क्रमुकोगुवाकः खपु
रोमत्रफलमुद्वेगमित्यमरः ॥ मुक्तानुमौक्तिकेमुक्तः प्राप्तमुक्तोज्झितश्चितइतिविश्वः ॥ रदंतानांराज्ञांराजदंताइति ४७ ॥ श्लोकचतुष्टयेनवाणी
वर्णयति त्रिरोष्ठेति ॥ अतिमधुरस्वरेयमितिस्वावः अन्योपिकारुः क्रापिस्त्रीत्येषोक्तर्यसमाप्तिर्नयति व्यतिरेकानुप्रासपरिसंख्याः ४८ वसूनेति ॥ तस्य
स्योत्प्रेक्षानुजेत्यनेनकथायस्मात्रादिमंजरीसत्काणेनपिकस्यमधुरस्वरत्वंसूचितं ॥ कोकिलस्वराधिकानेमास्वराकर्णनमात्रेणामदनाद्दीपनमेव
स्यवतीति ॥ रूपकानुप्रासससमासोक्तिपर्यायोक्तानि ॥ ४९ पद्मेति ॥ किंवितर्के ॥ यद्वाजिताजुंजितचंद्रंअस्यामुखचंद्रं ॥ वक्रोक्त्यादिवाउ
र्यमस्यामेवविद्यातनान्यस्यामितिस्वावः ॥ तद्दिजिगीषयाश्रीसभ्रजेनमिश्रयेतिकेचित् उत्प्रेक्षारूपकानुप्रासव्यतिरेकाः ५० कंतइ
ति ॥ विपंचीवर्णा ॥ वीणावन्मधुरस्वरेयमितिस्वावः उपमारूपकानुप्रासाः वाद्ययेत्यत्रद्योतनाद्यतिसङ्ग्यासमासः ५१ चिबुकंवर्णयतिनि
लीकेतेति ॥ चिबुकेदृष्ट्वामुखमुन्नम्यविलोकयतीतिज्ञातिः ॥ उत्प्रेक्षानुप्रासो ॥ ५२ पुनरपिप्रकारांतरेणश्लोकनवकेनसावयवंमुखंवर्णय
तिस्रियइति ॥ मुखचंद्रमादिराकेबाधोनास्तीतिमुखिनं ॥ अलमितिदृष्यकादंवा बालंश्लक्ष्णोधरयति ॥ उपमानिदर्शनानुप्रासाः ॥ यत्र अस्या
मुखेस्येतिआस्यंरंध्रः ॥ इतीयंद्योतकावलीनरनाटं ॥ यत्रलुप्तयस्मात् ॥ त्रलापरूपकयमकानुप्रासावाव्यतिरेकोवा ॥ जित्वेत्यस्मानंतरंस्मित
स्येत्यध्याहारार्थीअन्ययानिन्नकईकवाक्यानुपपत्तिः हिमांशुंजित्वापूर्णस्पष्टस्येतिवाव्याख्येयं ५४ ॥ व्यधत्तेति ॥ सम्राजइदंराजाधी
राजकृत ॥ सम्यगतिशयेनराजतइतिसम्राट् ॥ अतोन्यथानुपपत्तिर्मागध्यमस्यसम्राट्भूमित्यर्थः ॥ अन्योपियः सम्राड्भवतितस्यराजसिः

कलहयुगयोः द्विद्वं निर्व्यथनमित्यमरः। पद्मेनिर्गतेव्यथनान्निर्व्यथनमिति निरादयइत्यादिनातत्पुरुषोबहुव्रीहिर्वा ॥ अनीयतेति ॥ असंयुक्तान्विता यस्मादनीयतनत्रस्मान्निःसत्रं। निरंतरतेऽकमितिकेचित्तदयुक्तंचासावाऽपेक्षे ॥ उपमोत्प्रेक्षारूपकानुप्रासव्यतिरेकाः। स्यादर्त्तोसासत्वमइत्यमरः सत्रेऽसत्रानाग्रहेसत्रंतुयज्ञसत्रयोरितिविश्वः सुनखरितिमन्त्रार्थेदर्शनमोर्युस् १० श्लोकत्रयेणापाणिवर्णायति रज्यदिति करस्येषुधिवृत्तंचापुल्लानांचपंचबाणान्वरकनखानांचसुवर्णपुंखवत्त्वमुत्प्रेक्षितंविशेषपर्यवसितयोरपि रज्यन्नखस्योत्यादिनासामुद्रलक्षणावत्त्वंसूचितं उपमोत्प्रेक्षारूपकानुप्रासाश्रयकृतयः ॥ ११ ॥ अस्याइति ॥ नवीनत्वमापरवत्तु ॥ अबालः प्रकृष्टोमूर्खः ॥ नामेत्कथंप्रसिद्धे नवपल्लवादयव्यतिरेकोसिमीकरावितिसावः अधरवर्णानुप्रासंगिकं श्लेषानुप्रासव्यतिरेकाः ॥ मूर्खस्तेकेपिबालःस्यादित्यमरः १२ ॥ तयासरोऽसरश्चाकृत्वा ॥ अन्योपिस्त्रीलोभ्यकृत्रिमनिर्माणायपूर्वहस्तलेखंकरोति। उपमोत्प्रेक्षायमकव्यतिरेकाः १३ षड्भिःश्लोकैःसालंकारैऊर्ध्ववर्णायति किंनमादिति ॥ अस्याःऊरुचो ॥ बालत्वापगमान्नारूपोपगमान्नद्वीपत्वाच्चत्युच्चोऽरुचोचावस्याइतिसावः ॥ आऊलतेतिदृष्टचक्रपदं। उपमोत्प्रेक्षासमासोक्तयः नदेर्मदःकेलिसचिवेनर्मदासरिदंतरइतिविश्वः आपस्त्रीस्त्रिवारित्यमरः ॥ १४ ॥ तालमितिः मयरमतिशयेनपरमन्यमुचंतालवृक्षे ॥ स्वतएवयरानपेक्षमेवोन्नतरो ॥ व्यतिरेकानुप्रासो ॥ उन्नानोपिरूपेतंत्रेसन्निविष्टोऽमेपिचेत्यमरः १५ ॥ एतदिति ॥ घटस्यन्यायसाम्यादियुक्तंकृतकंतदनित्ययथाघटइति यन्नित्यंनसत्वतितदकृतकंमपिनसत्वति यथाघटइत्यन्वयव्यतिरेकास्यादृष्टांतत्वंघटतेनान्यथेत्यर्थः ॥ ऊनस्कारइतिप्रसिद्धनामाज्ञातइतिकेचित् ॥ अनुप्रासव्यतिरेकव्यतीयमानोदयेक्षाः ॥ आलिजारःस्यान्मागीकइत्यमरः ॥ १६ गुच्छेति ॥ हारस्यलोहिताकोतिः ॥ पयोधराइत्येकवचनमर्थांतरसूचनार्थं ॥ उपमानुप्रासमासोक्तयः। हारस्तदायष्टिसेदागुच्छगुच्छार्द्धगोस्तनाः इंद्रायुधंशक्रधनुस्तदेवकज्जुरोहित ॥ रोहितोलोहितोरक्तः अयोऽयाःरोहितोमुष्करः स्यालइत्यमरः ॥ १७ निःशंकेति ॥ मुखमिदंनसत्वतिकिंतुचंद्रोयामित्यर्थः ॥ श्लेषोरूपकंमपह्नवश्चकारोसत्यपिकार्यस्यासावाद्विरोधोक्तिः ॥ १८ आस्यामिति ॥ अन्योपियोनोतोनसत्वस्वरत्नानि गोपायतिनीतिरहितश्चप्रकटयति ॥ हेत्वनुप्रासव्यतिरेकाः १९ करोग्रेति ॥ ज्ञातकोटिर्वक्रं ॥ ययोःकुचयोर्यावकः रागः ॥ वटोमपिस्नेहागाद्यकुचलावण्यस्नेहोमपिलक्षुनजातं ॥ बिल्वफलंकर्कटं ॥ बक्रसरत्वाकमपिद्वयोःसमनासूदितिसर्वपादनसूचितं ॥ अनुप्रासव्यतिरेकसमासोक्तयतिरोक्तयः। वटःकपर्दीन्यग्रोधइतिविश्वः स्त्रीस्यात्कोविन्मणालादिर्विसंपद्मेयदित्यमरसिंहवचनादत्रोवटोवटीज्ञातकोटिस्तरुःबोदनोलिरित्यमरः ॥ २० स्तनोतरइतिस्तनावटेगंभीरेस्तनमध्ये किरणापरंपरेयंनसत्वतिकिंतुपतनारक्षणायेत्यपह्नवः ॥ अत्रेक्षापह्नुत्यनुप्रासससमासोक्तयः पयातस्त्ववटोनृगुरित्यमरसिंहपाठमंगीकृत्यस्तनयोरवटेरगावितिकेचिद्व्याचक्षते ॥ अवटःस्यात्खिलेगर्त्तेरूपिऊहकजाविनीतिविश्वः पांकिनइतिपिंगादिवा २१
दिलचू ॥ २१ ॥ वलीसदितमुदरंवर्णायतिहीणेति ॥ सताविद्यमानेन ॥ आक्रमणामस्तिनवः मदनराज्यंनामतारूपंअपिशब्दःसमुच्चये बलिनांद्विसर्वांगशुद्धिर्विख्यात ॥ मध्यःकृशतरःस्तनोचाननन्यप्रतिमावस्याइतिसावः अनुप्रासातिशयोक्ती ॥ २२ रोमावलीवर्णायतिगौरीति ॥ समस्यापूरणंसंज्ञानंवा ॥ रोमावलीलक्षणंनीलंसूत्रंकृतवान् ॥ अतिसूक्ष्मातिनीलाचनेमारोमावलीतिसावः। उपमोत्प्रेक्षारूपकानुप्रासाः पुनरपिश्लोकत्रयेणास्तासिसदितंरोमावलीवर्णायति ॥ वस्त्रेणावेष्टनंनस्यात्तत्रवेदेएवंतुनजानामितिखेदः ॥ अथवानावृतदर्शनाद्विरागोऽस्तवतिआवृतदर्शनाच्चानुरागवत्तात्पुनःपुनर्दिदृक्षेवबद्धातइत्यर्थः ॥ उपमानरूपकानुप्राससमासोक्तयतिशयोक्तयः। श्लक्ष्णेस्पृहापियासेक्षेइत्यमरः ८४ ॥ उन्मलितेति ॥ बंधस्तंनसंबंधियत्तद्गुं ॥ वासुवसतिगृहसमु ॥ उपमारूपकानुप्रासाः ॥ खलत्रिश्चित्यमरः ८५ रोमावलीति ॥ दघ्नकूस्थितिस्त्रीलिंगः ॥ अन्योपिस्मरोमोवीधनुर्वाणाः समुदितेवजयतिअत्रउपमोत्प्रेक्षाश्चर्यक्रमोत्प्रेक्षालंकारः व्यस्तेः स्थितेरपिस्थितिरितिविरोधश्चत्रयेकनिमारोमावलीसूत्रंकुसुमदर्शनान्मदनबाणस्तावत्सवतीतिसावः मध्यत्वलताद्वयमितिश्लोकांतरमपिव्याख्यातप्रायं ८७ ॥ दृष्टस्त्रीवर्णायतिअस्याइति ॥ उन्नतमस्यदियत्रोःश्रोणिः सुवर्णघटिकायांरजतासारेलिख्यात ॥ मल्लीकंदवस्मश्रुत्वाद्रजतादुरत्न ॥ खलुनिश्चये रूपकापह्नुत्यनुप्रासाः ८८ ॥ श्लोकद्वयेननितंबंवर्णायतिचक्रेणेति ॥ वसनाच्छादितनाभुःश्रोणदर्शनेननितंबरूपेणाचक्रेणा ॥ चक्राकारोमदनजनकश्चसैमानितबइतिसावः। उत्प्रेक्षारूपकानुप्रासाः ॥ ८९ ॥ रोमावलीतिक्रमकारस्यापिदद्रुचक्रजलदोरकनक्षणासदकारिकारणास्तवतिताकृपेसत्येतानिसकलानिश्चाकूर्तानातिसावः ॥ उत्प्रेक्षारूपकानुप्रासाः ९० ॥ वरांगवर्णायतिअंगेनेति अस्याः केनाप्यतिसोंदर्यादनिवचनायेनपिष्टस्तनदलेविरोधेराडेउक्तिलोक्यतेकिमित्कत्रेक्षा ॥ विरोधादाधिक्यात् ॥ अन्यथानुपपत्तिरत्रत्रमाणामित्यर्थः। मदनवशादतिचलत्वमस्य ॥ केनापातिवदताग्राम्यतापरिहृता उत्प्रेक्षानुप्रासव्यतिरेकाः ९१ ॥ पंचाक्षिःश्लोकिरूरूवर्णायति स्त्रूरिति ॥ अस्यास्त्रूश्चित्रात्मश्चर्यरूपालेखाविन्यासोयस्याः सा ॥ चित्रलेखानामापूरोविशेषः नासिकाचतिलकुसुमादपिरमणीया ॥ तिलोत्तमानामापूरोविशेषः ऊरूसर्गःस्वयंकदलीअथचरंभानामापूरोविशेषः ॥ कोऽकानिअस्तिलाषानुपरिपूरयति ॥ एतदूरुकदलीत्युत्प्रेक्षितंसावः श्लेषरूपकानुप्रासव्यतिरेकाः ९२ रंभाकदलीति ॥ श्लोकस्तावन्नजानातिपररंभामपिनजानातीत्यपिशब्दार्थः ॥ अथचत्रकांडंचिह्नवंतंनकरोति ॥ चिह्नवंतंकरोतिचिह्नयति ॥ ९३ ॥ विधौयेति ॥ एवयदिकदलीकार्यान्नदेदमूरुश्चासः स्यान्नान्यथेत्यर्थः ॥ उनुपमावतऊरूइतिसावः। अनुप्रासातिशयोक्तिव्यतिरेकाः सुधीमःस्त्रीस्त्रीरोजइत्यमरः ९४ ऊर्विति ॥ रूस्तंसयुगलेन ॥ अन्योपिपरोक्षितोत्तरक्रियासुखंनदर्शयति। हस्तिशुंडादंडोप्येतदूरूरमणीयावितिसावः उपमानुप्रासापह्नुतिव्यतिरेकाः। छेकश्चरूपकंजेव्योस्त्रिप्रयःकरिकराग्रयोरितिविश्वः ९५ ॥

अस्यामिति ॥ तेषां नयानां सौदर्येणामोदिता इति स्वगुर्जीमदग्निः ऋचरूपपर्वतसेवी अथच स्वगुस्तटः ऋचपर्वतावा श्रयति । व्रीलमेवव्रौ लं ॥ व्रौलयत्यस्यस्पति ॥ गानकलास्यासार्थनारदा मुखमेवागाकरोतीत्यर्थः ॥ अथच मुखंनानाविधैर्द्विजसरखाकेरादेर्दैतेरानंदय त्येवं विधमतिसुंदरमित्यर्थः तथा योगपः समर्द्धीव्यासो मुनिश्रितावूरूयेनेवंविधः कदलीस्तंभनाया बुध्यातार्थविशेष कदलीवनबुध्यावितद् रूस्राश्रित्यतिष्ठति ॥ मदः पूजा उन्मदोवा ॥ अतिविशालावूरूइतिसावः ॥ श्लेषोत्प्रेक्षारूपकानुप्रासाः ॥ स्वगुः शुकेप्रयातेचजामदग्नोपिना किनि व्यासो मुनोव्याद्विसारः इतिविश्वः ॥ १०६ जंघेवर्णयति क्रमेति ॥ वृत्तस्याधिरूढंवृद्धिश्रकारंजानातिकिं ॥ अथचवृत्ताधिरूढाव्यमालिंगनविशेषंजानाति किं ॥ तथास्त्रमीनेगिलिः स्त्रमणाकारवेष्टनविद्वित्तिलिः ॥ नेमाजंघेआनुपूर्वेवृत्तेइतिसावः ॥ उपमोत्प्रेक्षानुप्रासाः अथिजंघमिति विनस्त्रीर्थेव यासावः १०७ ॥ गुल्फोवर्णयति अरुंधतीति ॥ अरुंधतारतिर्लक्ष्मीः त्राचीएताश्चतस्रोनव संख्याकाश्चांद्रिकात्राह्याद्याः सप्तमातरोगोरास रस्वतीचेतिनवदुर्गाएतासांत्रयोदशानांपूरणाचतुर्दशीयं ॥ इयमतिसुंदरासतीचेतस्मादस्यानिमग्नपगुल्फत्व ॥ अथचचन्द्रवृत्रपतियावद्व यंतात्राप्तियुक्तिव १०८ षष्ठिः श्लोकेश्वरणोवर्णयति अस्याइति पदोलवरूपोवायमिति रुत्वा पल्लवराष्ट्रालसोजातोजानीमहेसंभावयामः ॥ वाक्यार्थः कर्म ॥ प्रवालत्राष्ट्रानिधेयस्येवानेनप्रकारेणापल्लवत्राष्ट्रासिधेयत्वंजातमित्यर्थः प्रवालादप्यधिकरमणीयौचरणाविति सावः उत्प्रेक्षानुप्रासव्यतिरेकाः १०९ ॥ जगदिति तस्मात्तद्वयद्वयवचरणाद्वंतन्निरः संबद्धघन ॥ नेमाचरणावत्यरुणाविति सावः ॥ प्रवा लः पल्लवः प्रवलोविद्रुमंतद्वदरुणामितिकेचिद्व्याचक्षते तदवाचकत्वाकोरवासावाच्योपेक्ष्य उपमानुप्रासव्यतिरेकत्रतीयमानोत्प्रेक्षाः १०० ॥ रुग्वेति ॥ श्रियंजयंत्याः नेम्याः पदस्थानं नेमारूपत्व ॥ याचतेस्मतांव्रतास्तिवान् ॥ आपदत्राष्टोश्लिष्टो नेमाचरणोश्लाघति रिक्तेतिसावः १०१ यानेनेति ॥ यानंगमनं वाक्यार्थः कर्मएतादृग्महत्तपः केनराज्ञाकृतमितिनजानइत्यर्थः गजगतिरियमितिसावः ॥ श्लेषरूपकसंत्रा नुप्रासव्यतिरेकसमासोक्तयः १०२ कर्मेति चित्तायद्वयोः पूरणादिकृतवान् ॥ अतिकुंठोदितदर्पशांतयेतत्रैवत्रतिघंघिनरचयतिस्मेमा कार्मोनेमाकर्मत्रवान्येनउत्प्रेक्षाः १०३ ॥ उषारेति ॥ मधुकरोद्यनेकानियुष्माणपीडयन्मधुयाविद्वास्वोदस्सरणकरोतितंबंधित्वान् माधुकरीकमलेषुवदनादिशोनालेत्रामात्रंविद्यात नात्रतद्वदनादिउत्प्रेक्षानिकमलानातिसावः प्रहासस्यानेम्यामितिकेचित् उपमा व्यतिरेकानुप्रासाः १०४ ॥ अगुल्नीर्वर्णयति ॥ विधेनादत्तारेखागुलनिर्मितानेताअगुल्यइत्यर्घः अगुलयोतिसूक्ष्माः सलक्षणाइतिसा वः सोनाग्यसूचितनारेखाइतिपाठेगुलनयोनसंतिरेखाएवेतोइतिसंबंधः उत्प्रेक्षारूपकंचापक्रुतिर्वोपमाच ॥ १०५ नखानूवर्णय ति स्मियेति ॥ अन्योपिसाधुदत्रेनाप्राप्यमपिप्राप्नोति दत्रापिचरणनखाम्बुदउत्प्रेक्षाइतिसावः अनुदेवमितिपाठेदेवानुसारिणोत्य र्थः श्लेषयमकानुप्रासापक्रुतयः १०६ कलाश्रीवर्णयेत्राधान्यार्थमगुष्टनाखवोचमुनर्वर्णयति यत्रइति ॥ षोडशकलाचंद्रचंद्रस्य

त्रोषिति कान्तो लिखितं

धारणात्तषोडशकलाश्चतुर्गुणिताश्चतुःषष्टिर्भवंतीतियुक्तमित्यर्थः गीतवाद्यादिकलात्रवीणोयमितिसावः कलेतिजात्येकवचनंक लानांचतुःषष्टिरितिव्याख्येयंकलाश्चतुःषष्टिरितिपाठेतुकलारूपाचतुःषष्टिरितिव्याख्येयंरूपकानुप्रासो १०७ ॥ इदानींकिंबक्र नेत्यदर्शयितुमत्राकोपीतिनिगमयतिस्मेतिसावः अन्योप्यध्यापितः श्रोत्रोवाङ्मयंपारंश्रोष्यतीति १०८ इतीति सनलः सहचरासदितानेमीनयनगोचरत्वंस्तिलाषंधृतवान् ॥ सतदाश्रकटोजातइतिसावः उद्वेगेनत्वेनानंदस्यसमुद्भवंसूचितं उपमा रूपकानुप्रासाः आरन्यार्थं योगेयीति केचिदितिचिक्रशादितियंचमी ॥ चिक्रशादित्येकवचनेनातिशयः सूचितः हरिणारमणीतियदत्र योगेनदत्तनामापिसूचितंहरिणीदत्तमेतदिति १०९ ॥ आदर्शमितिः गोडदत्रास्यपालवंशावतंसवीरनारचनायाः सहोदरयककर्तृकत्वा त्साधियेनविरचितेत्यर्थः स्म विरसेनैरचितेरमणीयेतद्वरचितेमहाकाव्येयंसप्तमः सर्गः समाप्तिंप्राप्तः ॥ ७ ॥ स्त्रातरातिसाधितपुस्तकं ॥ ॥ ७ ॥ ॥

DR. BHAU DAJI MEMORIAL

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017